

SOBOTNA PRILOGA

Foto: Brian Zivulovic

V ŠE NE UREJENEM SVETU

S

lovenija... Vsaj štiri petine ljudi na našem planetu ne ve, kaj pomeni ta izraz. Nekateri bi, če bi ga slišali, pomislili na znamko kakega pisalnega stroja ali bolj okornega fotoaparata, spet drugi pa bi se ob njem spomnili kake dobre jedi, recimo čokoladnega pudinga. S plebiscitom, škandali, spletkami, neloyalnim vmešavanjem v notranje zadeve drugih nacij, togotnim kričanjem in rovarjanjem moramo zato Slovenci opozarjati nase, da bo naša dežela postala končno bolj znana.

Šalim se, in pretiravam s tem uvodom, o plebiscitu, za katerega se odločamo Slovenci kot narod z nikakor ne povsem razvidno in samoumevno etnično identiteto in dovolj poljubnim imenom (kar štejmo: Slovani, Slovaki, Slovenci, Slavonci...), pa bom vendarle skušal razmišljati v tem besedilu.

Uspešen plebiscit nedvomno pove, da so se Slovenci tukaj, se pravi v Sloveniji deželi podjuga zmenili za samostojno suvereno državo, sebe potrdili kot nacijo in hkrati razglasili, da niso več del SFRJ, se pravi Jugoslavije. Plebiscit pomeni, da se Slovenci odločajo za usodo suverene subjekta tudi v mednarodni politiki, da hočejo biti preprosto rečeno zaven, ko se v svetu sprejemajo pomembne odločitve. Za naše slovanske in neslovanske sosedne, predvsem pa za Evropo in svet je pri vsej stvari najbolj sporno prav slednje, namreč izstop iz Jugoslavije, avtonomen poseg v obstoječo geopolitiko, nesporna volja torej, da se slovanska nacija konstituirajo kot subjekt mednarodnih pravnih in političnih odnosov. S pozitivno izpeljanim plebiscitom namreč nismo več v kompleksu Avnoja 1943, temveč se znajdemo pred kompleksom in logiko Helsinkov 1975.

So tudi tukaj kaki generali, kolovodje jugovrtnih revolucij, Miloševići in Krcmari? Bo (kaj bi se pretvarjali, kar imenujemo zadevo) helsinški oreh enako trd ali še trši od avnojskega? In ali ni strah Slovencev pri tej odločitvi povezan s prav dovolj različnimi namigi iz Evrope in sveta o nič mehkem (zato hard and heavy) pristanku, ki nas čaka, ko se bomo postavili zunaj Jugoslavije kot dela evropskega establišmenta? Tudi doma, priznajmo, je precej plebiscitne skepse povezane prav z dejstvom, da v Evropi ne skačejo od veselja, ko slišajo za namere nekih Slovencev, da se

gredo svojo suvereno državo. Za nas naravnost porazen in demoralizirajoč pa je tudi odnos Evrope in sveta do drugih podobnih poskusov. Baltiške, od Slovenije veliko bolj v svetu znane države namreč zaman trkajo na helsinška vrata, zaradi Zahoda bi jih Gorbačov pred meseci lahko celo izstradal.

Toda ali lahko kar na pamet takoj zapišem: Helsinški niso Avnoj, Angleži in Nemci niso Srbi in Črnogorci, v tej bitki smo zato Slovenci brez možnosti za zmago. Zapisal sem bitka, zato se moram kar takoj popraviti. Upam, da so v mednarodnih odnosih prave, fizične bitke že stvar preteklosti in gre pri teh stvarih samo za dogovarjanje, sporazumevanje, skratka diplomacijo. Tudi na pregovor, da se nobena juha ne poje tako vroča, kot se skuha, se velja spomniti pri tem. V vsakem primeru pa vendarle je in ostaja prav nejugoslovanski svet ena izmed neznank pri jutrišnji slovenski usodi. Za kakšen svet gre pri tem, smo res lahko povsem nemočni, se pravi brez (ugovornih) besed ob njegovi avtoriteti?

Recimo, da začnem razmišljanje o njegovem statusu quo z mislijo, da svet ni urejen, nasprotno, zmeden in nepravilen je, veliko sreče in bogastva enim je mogoče prav spriču nesreče in revščine drugih. Kakšne so naše meje v Afriki, namreč tiste ravne črte, ki prepolavljajo posteljo kakega plemenskega poglavarja in preseka pet metrov naprej vravec lonec. Zato bodo celo 21. stoletje mlade in stare afriške države lahko zganjale kninizacijo in še druge oblike balkanizacije, pripravljale jogurtno in oktobrske revolucije in razpisovale referendumne.

Duh Helsinkov in po Evropi in svetu priznanih obstoječih meja... Kako egoistična finta bogatih, velikih, za zmerom privilegiranih v svetovni delitvi bogastva (materialnega in duhovnega) tiči za tem. Razumljivo je, da velikim uspešnim in bogatim ne ugaja, da bi se stvari spremenile, da bi do besede (in več znanja in kapitala) prišli tudi mali narodi. Zato vedno tudi proizvedejo in podprejo svoje reditelje in zaupnike, recimo, da se pišejo Gorbačov in Markovič, ki naj bi male narode (in »druge ljudi« sploh) tiščala v obstoječih mejah. Dejansko pa so se prav velike sile, tudi prvi evropski narodi oblikovali v zgodovini

z nasilnimi akcijami, vojnami, pohodi, spretim povezovanjem ozemelj in s pomočjo iz kolonij prisvojenega bogastva. Kar na lepem 1975. leta pa konec; zastavica je padla za recimo »nezgodovinske« evropske narode.

Svet ni urejen in je krivičen. Življenjski standard današnjega Evropejca in Američana (pa še posamezne daljnovzhodne elite) je mogoče ob odsotnosti gmotno in pogosto tudi kulturno bogatega življenja drugih prebivalcev planeta. Samo pomislimo lahko, kaj bi se zgodilo, če bi dve ali tri milijarde iz trendov razvitega sveta izključenih Kitajcev, Sovjetov, Mongolov, Kampučijcev in Afričanov, čez noč zahtevalo zase avtomobile, naprave bele tehnike in zabavne elektrone. Noč in dan bi potem lahko goreli plavži obstoječih in novih železarn, do brezumlja bi se povečale zmogljivosti (teško)industrijskih tovarn in rafinerije bi do obupa onesnaževale okolje. Hkrati pa bi pospešeno iz našega planeta izginjala nafta in do tristoletnega povečanja Zemljine temperature, ki jo strokovnjaki s strahom napovedujejo za konec prihodnjega stoletja, bi prišlo že v nekaj letih. Za božič in novo leto 2000 bi se ob takšni demokratizaciji luksuza za vse prebivalce planeta Zemljani že sončili pod velikanskimi ozonskimi luknjami tudi na severni polobli...

In kako malo pravičen in urejen je sedanji svet na področju izobraževanja, znanstvenih, kulturnih in informacijskih tokov. Iz leta v leto se med imeni tistih, ki prispevajo v inventivno družbo, v zakladnico znanja in odkritij, pojavljajo samo pripadniki pešiče razvitih in bogatih narodov, medtem ko je videti, da so številni njihovi sovrstniki iz različnih koncev sveta tako rekoč obsojeni na to, da že od mladih let prijateljujejo samo s smrtonosnim orožjem (recimo z avtomati kalašnikov) in duhovnim in materialnim pomanjkanjem.

Razvijam v tem, tukaj le bežno skiciranim sklepanju, ki pač kaže na nepravilna svetovna razmerja, nekakšno misel nevrščeni, ki bi je bil vesel celo sam Gadafi? Pustimo šalo ob strani pa tudi drobce patetike, ki morebiti vendarle tlejo v prejšnjih odstavkih besedila, skušam le opozoriti na problem neke vsaj zame nič samoumevne svetovne ureditve. Predvsem pa me moti tudi slovanska bojazen pred samim vstopa-

njem v zgodovino. Kako fino se je zapečarkarsko sprizniti z mislijo, saj se ne da nič narediti, tu so vendarle Helsinški in z dogovori velesil zakoličeni svet, ki stavi na federativnega Markoviča. Dejansko pa je vsa svetovna zgodovina tudi zgodovina kršitev, prestopkov, rušenj meja, starih postavit in statusa quo, ki ga vedno branijo vsakokratni zmagovalci, pogosto tudi diktatorji.

Slovenski plebiscit seveda postavljam zunaj konteksta nasilja in tudi kakega nevrščene antiamerikanizma. O novi slovenski državnosti tudi v mednarodnih okvirih skušajmo misliti zato v kontekstu paradigme o veliki kulturni Evropi kot opciji, ki temelji na enotnosti različnosti in zato poudarja dragocnost vsakega njenega mozaičnega dela. Letošnjega aprila so se evropski kulturni ministri v Palermu na konferenci pod okriljem Sveta Evrope dogovorili prav za takšen koncept kulturne Evrope. Ta platforma pa je verjetno lahko podlaga tudi za postopne, na dogovarjanju temelječe procese, ki bodo privedli h konstituiranju novih evropskih političnih subjektov s pravico, da se o skupnem evropskem domu pogovarjajo tudi sami na podlagi legitimnega dialoga z velikimi nacijami. S spretno diplomacijo in kulturnimi dejavnostmi bo torej mogoče mehčati tudi helsinški oreh, seveda pa ne čez noč in z recimo vsaj deset odstotkom bolj uglajenim, manj infantinim odnosom do Strasbourg in Bruslja, pa tudi Pariza in Rima, kot smo ga Slovenci v zadnjih dveh letih imeli do Beograda...

Recimo, da se stvari izidejo, gremo ven in za to plebiscitno dejanje nam nihče ne odmeri prevelikih davkov... Le kaj je tem čudnim ljudem, ki se držijo za roke, plešejo nekakšen miks polke in kola, zidajo zidove in kopljejo obrambne järke, gledajo samo drug v drugega in popisujejo nekakšne, tja do Venetov segajoče rodovnike? Tudi to bi si lahko mislili (in se spraševali) naši sosedo v jutrišnjih, poplebiscitarnih Slovenicah, če bi ta pozitivno izpeljan akt Slovenci spet razumeli samo v njegovi simboli razsežnosti, ga spremenili v nekakšno spravi folk ritual in odprli teater za etnično čistost povečujoče igre. Zato mislim, da bi plebiscit za samostojno Slovenijo morali razumeti samo kot prvi korak, le kot neko, recimo administrativno in dogovor-

no platformo za druge, za naše preživetje prav tako usodne plebiscite: recimo za tistega za bolj podjetno, poslovno uspešnejše življenje, za Slovenijo kot tržno znamko, za slovenski medijski razcvet, za slovenski kulturni in znanstveni izvoz, za Slovenijo kot ekološko primerno deželo, za recimo kar slovansko zaroto ne le na področju geopolitike, temveč tudi kronopolitične, torej predvsem v medijski in informacijski paradigmi.

Nujen pa je še dopolnilni plebiscit tudi za več splošne slovanske kulture, celo politične, kajti dogajanje v sedanjem slovenskem parlamentu res ni navdušujoče: pri tem mislim tudi na potrebo po oblikovanju močnejše opozicije od sedanje, s pravimi zelenimi kot prvimi violinami v njej, torej ne s »poštenimi zelenimi« kakršni sedaj celo prestrašili. Če stvar malo karikiram, lahko celo zapišem, da bodo matere iz naših neslovanskih sosed kmalu začele strašiti svoje otroke z nevarnimi Slovenci in ti bodo res zakričali »Slovenians are coming...«

Vsekakor nas v prihodnjih tednih, dnevih in celo urah čaka kar zabavno, razburljivo, boemsko, vročino in popolnoma nezanesljivo življenje. Pravi balzam torej za ljudi, ki živijo od dogodkov: za novinarje.

Janez Strehovec

SKRIVNOST MARKOVIČEVEGA SMEHLJAJA

Smo kaj spregledali?

Kaj za vruga se reži, ko pa nikjer na obzorju ni nič pomirljivega, kaj šele razveseljivega? Od kod mu vedno nove doze optimizma, ko pa so njegovi federacijski ministri od in-

spisatelj ob oblast, zvezno skupščino vred? Kako more tako samozavestno govoriti o ukrepih za prihodnje leto, ko pa je njegova stranka na »lokalnih« volitvah doživela že dva prepričljiva poraza?

Mojster za napetost

Morda bo kdaj kateri izmed naštetih možnosti trdnje od drugih podprta z dejstvi, kot je to danes. Manj verjemo pa je, da bo to koga še posebej zanimalo, razen morebiti zgodovinarja. Vse, kar lahko z »verodostojno« stopnjo zanesljivo ugotovimo že danes, je, da ima Ante Marković, tretji premier postitovske Jugoslavije, dokaj izviran – vsaj za naše razmere – in učinkovit način za »vzpenjanje javnosti«. Smehljaja se pač in če bo to počel tudi takrat, ko ga bodo okoliščine dokončno povozile, se bodo njegovi nasprotniki in privrženici v parterju in gledalci na galeriji še zadnji spogledali, s čudnim občutkom, da bodo moč-

gode vseeno kaj spregledali. Ali pa se je to zgodilo njemu. Markovičev »znanostnik« zunanega sveta kot da ni v skladu z njegovimi predstavami o tem, kaj naj bi se tam dogajalo. V glavnem zamuja, z drugimi besedami rečeno, predloži obdelane informacije in jih usklajuje s projekcijami, ki je nastala na podlagi prej vnešenih parametrov. Včasih tudi prehiteva, spet zato, ker se njegove ekstrapolacije ne ujemajo z dejanskimi podatki. V državi, kakršna je (bila) Jugoslavija za časa njegovega mandata, je to kajpada razumljivo, vendar je za predsednika vlade z ambicijami njegovega ranga neopravičljivo, da enkrat samkrat pokazuje občutek za timing na ravni novopri- učenih politikov (do katerih sicer ne skriva rahlega – prezira). Prava zaprav je Markovič eno samo potezo potegnil pravčasno, pa še to zgolj pogojno rečeno.

Prezgodaj in prepozna

Konvertibilnost dinarja, ki jo je razglasil lani decembra, je bila namreč pravčasna toliko, kolikor je vlada obvarovala pred padcem in kolikor drži teorija, po kateri je inflacijski »najlažje« presekati v »maligni« fazi. Bila pa je prehitra, če se spomnimo zlasti na to, da zvezna vlada takrat ni imela še nikakršnega koncepta lastniške transformacije, in prepozna, če upoštevamo zaostrova-

nje političnih razmer in naglo zmanjševanje možnosti za konsenzualno podporo programu. Vse, kar je Marković storil kasneje, je bilo zgolj lovljenje ravnotežja na ozki brvi nad političnim in gospodarskim hudournikom. Napakam, ki jih je storil pri izvajanju »načeloma pravilno« zasnovanega programa (dr. Jože Mencinger), se zato pravzaprav ni mogel izogniti, čeprav mu vsaj za trenutek dobre volje menda ni pri- manjkovalo.

O tem, ali je Marković kaj več kot soraz- merno uspešni direktor dogovornega kova in zanesljiv kader iz partijske nomenklature, si kronisti ob njegovem imenovanju niso bili edini. Tudi danes si niso in sam daje dovolj razlogov za močno protislovno oceno o dosegu svoje reformske vizije. Omahovanje, s katerim se je lotil reševanje lastniške reforme, s prošlimi zakonom o prometu družbenega kapitala celo na način svojevrstnega podržavljanja, lahko sicer kaže na strokovne dileme in neiznajdljivost, zbežanost pred teoretično in praktično ne- obdelanim pojavom, po drugi strani pa je dovolj vzrokov tudi za razmišljanje o tem, ali ni morda Marković še vedno zvest ideji »novega socializma«, o kateri je govoril na začetku mandata. Socializma, novega ali starega, pa po definiciji ideološkega izročila, ki mu je Marković pripadal od mladih

Če je bil njegov smeh in malodane že krohot pred natanko letom dni v zvezni skupščini več kot samo marketinška poteza politika, ki je prinesel (samo)zajupanje v deželo hiperinflacije, Markovičevi nasmehi zadnje mesece zbuja zlasti nelagodje, celo v razredčenih vrstah privrženecv. Kaj za vruga se reži, ko pa ??

nog, brez »dominantne« državne ali druž- bene lastnine seveda ni.

Vnaprej obsojen na poraz?

Že samo zato, ker še danes nima jasnega koncepta »olastinitvenja« (da sedanjega »polovičnega« v posameznih republikah ne sprejemajo tudi iz povsem političnih razlo- gov, je že druga zgodba), bi v spopadu z inflacijo, navidez začetnim obetavnim do- sezkom, izgubil. V tem pogledu je z odpira- njem emisijskih ventilov in popuščanjem na proračun prijetim porabnikom, zlasti naj- večjemu – armadi, le še zasejal dvome o uspešnosti svojega početja. Računajoč (uitemeljeno) na psihološki učinek nenadne proglastitve konvertibilnosti dinarja, se je naprej resda lahko hvallil z deflacijo, pred nekaj tedni pa se je moral prepričati, da pravilo velja tudi v nasprotni smeri. Veli- kantsko povečanje proračuna, ki si ga je

privoščil, se mu je vrnilo z enako mero, v obliki oktobrske inflacijske stopnje.

Na političnem parketu je Markoviču spo- drnilo še večkrat, nekajkrat pa je pokazal osupljivo okornost. Resda je takoj po pre- kinitvi 14. kongresa ZKJ dejal, da bo Jugos- laviya obstajala tudi brez nje, da je kmalu nato začel ustanavljati listino panjugoslo- vansko stranko, Zvezo reformnih sil. Izho- dišču na videz ni kaj očitati: ker prejše legitimitacije (ZKJ) vlada nima več, je treba najti novo, z njo pa ohraniti tudi jugoslo- vanski okvir za reforme (in oblast). Spregledal je, da Jugoslavija medtem, tudi tam, kjer so komunisti še bili na oblasti, ni več »avnojska« in da so še posebej skrbni varu- hi nacionalnih interesov po vseh republikah s tem dobili še dodatni povod za demonizir- anje federativne Jugoslavije in zvezne vlade (če nič drugega, nikoli ni nikogar prepričal, da za stranko ne uporablja proračunskega

denarja, povrh pa se je vse preveč zanašal na nekdanje komunistične »odpadnike« brez velikega ugleda); da bo torej pospešil razpad države, ne pa jo »reintegriral«, ne glede na »zgodil terminološki problem fede- racija-konfederacija«. Tudi izkušnje dru- gih (recimo Kučana) ga niso izučile, da možnosti stranke ne bi presojal po osebni priljubljenosti njenega voditelja.

Kosovo, stranka, armada

Čeprav nekateri analitiki menijo, da je bila prav avantura s siranko, ki je kar preveč namigovala na to, da ima Ante Marković nekakšne toistične ambicije, njegova največja politična napaka, se zdi, da bi ji lahko precej enakovpno postavili ob strani tudi odnos do Kosova oziroma Srbije in armade oziroma generalov. Čeprav je tako imeno- vano kosovski alternativno z zveznim zakonom o strankah resda iz podzemlja spravil v »poligalo«, pa se Marković največkrat ni obnašal kot ministriški predsednik vlade, ki za vse državljane »ne glede na ...« upo- rablja ista merila. Na Kosovu se je streljalo in ubijalo, zastrupljalo in zapiralo, ropalo in kradlo: Kosovu so odvzeli najprej del avtonomije, razpisili so mu skupščino in vse druge organe oblasti, nato ukinili še ostanke avtonomije; Albanci so stvalki, metali kamenje in demonstrirali, vabili tuje

Generalska klofuta

Tako kot si s to kravijo kupčijo ni pridobil Srbije (izgubil pa mnogo ugleda pri drugih v Jugoslaviji in svetu), si Marković tudi pri generalih z biano podpisovanjem računov in »odložitveno« depolitizacijo armade ni pridobil lojalnih zaveznikov. Po nekajmeseč- nem premoru je tako vojaški vrh že drugi v njegovem mandatu mirne duše obnovil zgradbo o superionici, ki si jih Marković ne upa demantirati, čeprav (mora) vedeti, da četo ne domaći ne tuji poslovni krog napa- do o 1,5-odstotni mesečni inflaciji ne bo- do vzeli resno. Pravo klofuto pa so mu generali prisolili v centru Sava, ko so se v civilnih oblekah pojavili na političnem prizorišču in sprožili novo plaz dvomov o verjetnosti (ne)mirnega razpleta politične krize v državi. Morda je bil Marković nekaj mesecev res edini, ki ga je tujina podpirala in zaradi katerega je bila Jugoslavija pri- pravljena dati nov kapital, a zdaj jo je zanesljivo tudi z njim vred uvrstila na rep listu čakanja.

Ker se najbrž še spomnimo, kdo je bil njegov tekmeč v nominaciji za premierski položaj (dr. Borisa Jovič), lahko po vsem poveda- nem razmišljate kajpak tudi, kaj šele bi bilo z nami, če zvezne vlade ne bi vodil Marko- vič. Toda Ante Marković je človek visokih standardov, če se privednika ne bi držal nekakšen slabšani pridih, bi dejal celo, da je vlekopotecen. S tega stališča verjeto tudi sam pri sebi ni dovoljen s tistim, kar bi mu nedvomno lahko pripisali v dobro in zato tega tukaj ne bomo posebej omenjali. Hotel je več; morda preveč, kot ocenjujejo eni, morda pa »mirno« preveč svojeglavo. To bo stalo njega in nas vse, vsako republiko in državljana posebej; moralisti bi pripomnili, da tudi zato, ker si nihče ni prizadeval olajšati mu nalogo. Ne glede na to, ali se bomo v prihodnje se »reševali« skupaj ali vsak(a) zase, se zdi, da si kaj »boljšega« od istega, kar smo se »učili« skupaj z Mar- kovičem, ne bomo mogli izmisliti: denar mora imeti svojo ceno, ki je ni mogoče prilagajati stroškom temveč obratno, priva- tizacija je ali pa je ni, ne more pa biti »pravilna« ali »državna«, poraba mora biti manjša od zaslužka, gospodarstvo mora biti odprto ... Zdi se včasih sicer, da to vemo, pa ni tako. Se bomo sedeli v solskih klopih in vsako ponovitev lekcije bomo plačali dražje. Mencingerjeva tarifa ne bo nič toliko nižja od Markovičeve, da bš lahko za različko kupili vžigalice.

Ja, Ante Marković ima morda res najmanj en dober razlog, da se smehlja.

Vojko Flegar

Foto: Igor Medić

POSLOVNI RIZIKO OSAMOSVOJITVE
Realne razsežnosti plebiscita
Temeljne, bistvene in realne razsežnosti plebiscita za polno državnost Slovenije so politične. Kdor dvomi o tem, bo z volilnim lističem v roki neodločen. Gre namreč za to, da jasnih odgovorov na vprašanje o gospodarskih, mednarodnih in obrambnovojaških posledicah, tudi pri najboljši volji in največjem znanju, ne more dati nihče, ne vlada, ne Demos in ne opozicija.

Kdor torej razmišlja o tem, da se bo treba odločiti s polno vednostjo in brez kakršnega- koli tveganja, seveda nikoli ne bo vedel, za kaj pri plebiscitu sploh gre. Zato je realnost plebiscitnih razsežij v bistvu naslednja:

- Ne gre za to, kje bomo imeli kot posamezniki ali družba večji dobiček, v Jugoslaviji ali zunaj nje, ampak ravno narobe. Gre za to, kje bo naše preživetje izpostavljeno manjšim tveganjem, tudi za to, kje bomo dejansko o lastni usodi lahko odločali sami in ne bomo več prepuščeni negotovi usodi nezdržljivih interesov sesute Jugoslavije.
- Tvegani torej ni mogoče izračunati na decimalko, ker je v računu preprosto preveč neznan. Obenem pa jih ni nič več kot takrat, ko gre katerikoli dober gospodarstvenik v novo proizvodnjo in seveda prevzema nase poslovni riziko.
- »Poslovni riziko« pri plebiscitu bomo nosili vsi, če uspe ali pa če ne uspe. Vlada morda ob tem zgolj postreči z verodostojnimi podatki, ocenami in predvidevanji, za katera seveda sama odgovarja.
- Eno »končnih« vprašanj pri plebiscitu pa seveda je, ali kdo in koliko jih verjame, da državljanom Slovenije, slovenski družbi, ni potrebna lastna država. Če nam je to denimo v glavnem jasno, da torej ni nobenih razlo- gov, da bi do lastne države končno ne prišli, je vsak izgovor o nepriljubljenosti plebiscita,

o neprimernem času itd. lahko zgolj tehnično vprašanje. Dasiravno je obnem treba vedeti, da se vedno in vselej za izgovori o »nepri- mernem trenutku« itd., skrjuje vsa cagavost in nasprotovanje, ki ga družba premore.

Realna razsežnost plebiscita je seveda, ali pa morda predvsem, tudi zdajšnja nesposobna vlada in zmedena oblastna strankarska koalici- ja. Ko preprost človek vpraša, ali lahko vlada, ki ne more rešiti Elana, reši državo in narod, je kajpak težko odgovoriti. Komurko- li je namreč ta vlada doslej »pomagal«. Je bil ugonobljn še prej, kot je bilo to (in če sploh) potrebno. Ko preprosti človek vpraša, ali gre zaupati tistim, ki svoja mnenja o načinih slo- venskega osamosvojitve spreminjajo iz tedna v teden, mu je odgovoriti še težje. In ko taisti preprosti človek na koncu vpraša še, ali uspe- šen izid plebiscita tudi vladi in temu režimu daje jamstva za daljšo obstojnost, kot je kazalo pred plebiscitom, se politična realnost ple- biscita pred nami razgrne v celoti.

Realna razsežnost plebiscita je porazno stanje družbe in gospodarstva Slovenije, naraščajoča brezposelnost, socialne stiske in kon- flikti, grožnja devalvacije dinarja in nove hi- perinflacije, rozljanje z orožjem s strani »ljudske vojske«, ustanavljanje nove komuni- stične partije pod vodstvom aktivnih in upo- kojnih generalov, realna razsežnost je ranje- ni Markovič, poražen na volitvah v Makedo- niji in BiH, je Kinška krajina in hrvaški del

Hercegovine, je del Makedonije, ki ga obvla- dujejo Albanci, je državni terorizem, srbski genocid nad Albanci na Kosovu, realna razse- žnost je skratka grožnja državljanske vojne.

Poleg notranjih realnih razsežnosti plebiscita so tudi zunanje. Evropa si umiva roke nad vrelo balkansko orbo, nastop trede roke v Ju- goslaviji bi ji godil, samo da ima mir in da varuje biagodni status quo. Pravica do samoodločbe velja za Nemce, ne pa tudi za Slovence in druge evropske narode brez drž- av. Ponuajjo Evropo regij, slovenska vlada pa se regij boji kot hudci kriza. Naj bo kar cela Slovenija ena sama dežela, provinca z enodomnim, »poceni« parlamentom. Iz ZDA prihajajo pisma State Departmenta, s katerimi strašijo slovensko oblast z vsem močnim, če pusti »na cedilcu« Jugoslavijo.

Realna razsežnost plebiscita je delavec Elana, ki je na cesti, je delavec z Jesenic, Mari- bora, iz Litostroja ... ki ga to še čaka. Real- nost je zasavski rudar, ki ne ve, kaj bo z njim jutri. Vlada v svojih usmeritvah seveda nima razdelanega modela prekvalifikacije delovne sile iz presežnih, umirajočih surovinskih pa- nog, brezperspektivnih za slovensko gospo- darstvo jutrisnjega dne. Realnost je nepre- pričljivost oblasti, ko spregovori o perspekti- vah. A realnost je tudi prepričljivost starih zveznih oblasti, da ne odstopa od poti, ki vodi h kolektivni pogubi.

Ne nazadnje je realnost plebiscita pregovor- na slovenska cagavost, prepričljivo preseka- na samo leta 1941, med NOB, ki se je mnogi današnji oblastniki malodane stramujejo. In v bistvu smo na nov, drugačen način spet v letu usodno odločitev, spet v letu 1941 ob koncu tisočletja. Bo argument slovenske majhnosti, ki da se ne more upreti velikim in njihovim interesom, bo argument čakanja, »da vidimo, kaj se bo«, argument, »da ne moremo sedati proti vetru«, znova zmagal? Ali pa bo razpolovilo slovenstvo tako kot leta 1941? Si moremo dovoliti novih razlogov za iskanje nove sprave čez desetletja? Se bodo tisti »ZA« in tisti »PROTI« obkladali s pravo- vernimi in izdajalci?

Realna razsežnost plebiscita je čisto na koncu in odkrito povedano – tudi ta, da v resnici nimamo izbire, zakaj izbira med dvema mož- nostima, med potencialnim »dobrim in zlim« v resnici ni nobena izbira. Odločitev »ZA« je obnem odločitev za dobro in zlo in hkrati odprte vese, zlasti evropskih perspektiv. Odločitev proti je enoznačna in perspektive zaprte. Brez perspektiv pa tudi do vrha poln železodec iz človeka ne naredi državljana z vsem, kar mu pritiče.

Teze za odgovore na vprašanja realnih razsežnosti plebiscita so naslednje:

- slovenska vlada je slaba, a nam je bliže in

izpostavljena našemu nadzoru, je zamenljiva, kar zvezna ne bo nikoli;

– brezposelnost narašča, te težnje pa ni mo- goče zaustaviti na ravni zveznega prerazporeja- nja denarja s severa na jug;

– slovenski nacionalizem ni načeloma nič manj grožljivo kot srbski, ali je vsaj »internes« narave, je obvladljiv in ga je v demokraciji moč usmeriti v pozitivne posledice, predvsem pa nazven ne ogoče nikogar; jamstva manjšinam, tako nacionalnim kot drugim, daje vzpostavljaloka se levica;

– s plebiscitom se vrata za morebitne voja- ške intervencije v smislu nudenja »bratske pomoči« zapirajo, nihče se ne bo mogel skli- cevati na svojo »verov« o tem, da so Slovenci še vedno za Jugoslavijo;

– kraljica Evropa pa bo priznala dejstva; dejstvo bo samoodločba ljudstva Slovenije, da boče lastno državnost in njeno priznanje; pogoj, ki ga Evropa zahteva za rešitev krize v SFRJ, je mirna in demokratska pot; plebis- cit pa ni vojna in ne ogroža nikogar.

Pot je brez vsakega dvoma prava. Treba je narediti prvi korak.

Vojko Volk

PORTRET TEDNA
John Major
Kot skrbna in pokroviteljska mati bedi nad prvimi samostojnimi koraki ljubljenege si- na, tako je Margaret Thatcher v torek zve- cher smehljaje gledala svojega varovanca Johna Majorja, ko je z ženo Normo stopil pred novinarje, zbrane pred Downing Stre- etom 11, kjer živi britanski finančni minist- er. Brž ko je Margaret Thatcher nekaj minut prej zvedela za to, da sta Heseline in Hurd odstopila od boja za vodilni položaj v konservativni stranki in s tem tudi za položaj predsednika vlade, je odhitela po prehodu iz Downing Sreeta 10 na sosednjo številko, kjer je od oktobra 1989 prebival John Major. Takšni prizori bodo gotovo še lep čas spremljali življenje ministrskega predsednika, ki je s sedemindesetimi leti drugi najmlajši britanski premier in naj- mlajši v tem stoletju. John Major je kot »kužek gospe Thatcher«, kot je zapisal ne- prizanesljivi Times, v enajstih letih naredil zares sijajno kariero: v parlament je bil izvoljen leta 1979, ko je Margaret Thatcher postala ministrska predsednica, samo dva-

Krat je bil minister v njeni vladi, zdaj pa je prevzel težko dediščino za »železno lady«.

John Major se je pognal v življenje v tako neprikladnih okoliščinah, da je to komaj mogoče verjeti danes, ko živi in dela na Downing Streetu 10. Njegov oče Thomas je dokaj težko preživljal kot cirkuški umet- nik (trapez in čarovnje) in če se je sicer res dokopal do službe v znamenitem cirku- su

Barnum and Bailey, se z njo ni mogel dolgo postavljati: večino umetniških kariere je pre- bil po majhnih dvoranh in pubih. Družina Majorjevih je živila v južnolondonskem predmestju Brixton, kjer so doma reveži vseh mogočih ras, in Johnu se je zdelo, da bo kar veliko dosegel, če bo kdaj sofer avtobusa. Ko je pri šestnajstih letih obesil solo na klin, se je res prijavil za soferja avtobusa, toda službe ni dobil. Zaposlil se je kot pomožni gradbeni delavec, med državljansko vojno v Nigeriji je v tej afriški državi sicer lahko šofiral, vendar je doživel prometno nesrečo. Leto dni se je zdravil po bolnišnicah in sanatorijih in ko se je vrnil v normalno življenje je začel službo v Standard Chartered Bank. In, kot Kipling v zgodbi o tem, kako so kiti dobili vosti, nenehno opozarja mladega bralca, naj ne pozabi na naramnice (iz teh naramnic je mornar namreč naredil vosti), tako mladi John Major nikoli ni življenju ni pozabil časov, ko ga je rešila poraza dobro organi- zirana zdravstvena in socialna služba.

Zgodba Johna Majorja se nato nadaljuje po vseh pravilih boja za uspeh v življenju, poenostavljeneega z znanim angleškim in povesod po svetu razumljenim izrazom »self-made man«. V banki se je počasi in vztrajno vzpenjal navzgor, obenem pa se je začel ukvarjati s poljotiko, kajit brez tega očitno ni pravega uspeha za človeka, ki se ni rodil »s srebrno žlico v ustih«, kot pravi Dickens. Cetuati bi po poreku in šli tako rekoč moral delovati v sindikatih in potem v laburistični stranki, se je odločil za kon-

servativce. Bil je »mladinski aktivist« kon- servativne stranke v londonski četrti Lam- beth, leta 1979 je bil izvoljen za poslanca (MP), bil je parlamentarni sekretar notra- njega ministrstva, namestnik voditelja fra- kcije konservativne stranke, vodja frakcije vladne stranke, državni minister za socialno varstvo in desna roka finančnega ministra Lawsona. Zadnji del kariere se je začel julija lani, ko je postal zunanji minist- er, oziroma oktobra lani, ko je prevzel finanč- no ministrstvo in postal sodelavec Margare- t Thatcher na Downing Streetu 11.

Nekaj simbolike je tudi v podobni usodi Margaret Thatcher in Johna Majorja, kajti kot zdaj privošljivo pišejo Francozi, je »trapezistov sin zamenjal speperstovo hčer«. Človek, ki se je povzpel skoraj z dna družbene lestvice, je tako rekoč moral po- stati ljubljenc ženske, ki ni začela veliko višje in ki je vse svoje življenje s prezirno gledala na tiste, ki jim je bilo vse dano že pri rojstvu. Velika večina konservativnih velja- kov se ponasa ali s plemenitim rodom ali trdnim premoženjem in Majorjeva velika tekmeča za premierski položaj Douglas Hurd in Michael Heseline se nikdar nista toliko za življenje, ker sta se pač rodila »s srebrno žlico v ustih«. Solata sta se na najboljših univerzah in denarja jima ni ni- koli manjkalo. Heseline danes »tehta« 65 milijonov funtov (nepremičnine in založni- stvo), če mu pravijo »Tarzan«, s tem ne mislijo na njegovo divjstvo, marveč »pla- vno grivo« in postavo filmskega Tarzana Johnyja Weissmullerja. In če je bil Hurd

v zadnjem delu bojev za najvišji položaj v državi dokaj neučinkovit borec, pa so se Heseline maščevali surovi napedni na »že- lezno lady« in samozavestno napovedova- nje, da bi moral biti premier že pri 55 letih, kaj šele zdaj, ko je že dve leti starejši. Nasprotnika sta nato odnehala po najlepših pravilih fair playa in nista hotela v tretji krog. Tako je Major dobil tudi njuno pod- poro in zmagal, čeprav je zanj glasovalo le 185 poslancev, dva manj od potrebe večine. Skratka, premier je postal s podpo- ro 49,7 odstotka glasov, medtem ko se je Margaret Thatcher poslovia, čeprav je bilo na njeni strani še vedno 55 odstotkov po- slancev. Toda dejstvo je, da je Margaret Thatcher odšla in da je John Major prišel ...

Major je sin, kakršnega bi Margaret Thate- her rada imela: skromnega rodu, spoštivi, miren, preda. Kdaj pa kdaj je v zadnjih tednih sicer pokazal, da mu ni všeč čisto vse, kar počena »železna lady«, toda hrbita ji ni nikoli pokazal. Vedno se je bilo mogo- če zanesiti nanj, predvsem pa je z merom skrbel, da si ni nakopal sovražnikov. Spoz- na se na ekonomske zadeve, na finančnem ministrstvu je popravil marsikatero napako svojega predhodnika Lawsona, rdi, da bo sedajno 11-odstotno inflacijo zmanjšal na pet odstotkov, drži se ga sloves, da je s kole- gom Hurdom naposled le omajal premie- ro in spraviil funt sterling v evropski mone- tarni sistem. »Baje sta «izumila» »babičin- ples«: Prijela sta »železno lady« pod paz- duho in naredila z njo dva koraka naprej

proti Evropi. Nato sta se umaknila za ko- rak in nekoliko zmedena ministrska pred- sednica je potem sama naredila naprej usodni korak – in še videi je bilo, kot da se je za to sama odločila ...

Z nekaj izjavami je Major dal vedeti, da veruje v socialne pridobive moderne drž- ave, kajti dobra zdravstvena služba ga je rešila, ko je bil bolan v otroških letih, in podpora za brezposelne mu je pomagala, ko je zgodaj zapustil šolo in se zanašel na cesti. V tem se pač razlikuje od »železne lady«, ki je vedno mislila, da je sistem zdravstvene in socialne zaščite samo potuha za »mentalično podpirancev«, ki se zanaša- jo na državo in sami nič ne naredijo zase. V prvih nastopih po zmagi je John Major dal vedeti, da si bo prizadeval za »popolno in absolutno« enotnost konservativne stranke, tako da bo zmagala na naslednjih parlamentarnih volitvah. Zaradi dolgoterne vladavine Margaret Thatcher je pozornost javnosti obrnjena na konservativce, kljub odhodu imajo ljudje svojo »železno lady« za veliko osebnost in enega največjih politi- kov po vojni, v raziskavah javnega mnenja konservativci celo vodijo pred laburisti.

Politično ozračje je torej naklonjeno Johnu Majorju, toda če bo deloval podobno kot njegova velika zaščitnica in bo le popravil njene največje napake, se bo težko znebil dediščine, ki jo je zapustila kot »nacionalni in internacionalni spomenik«. Ves čas ga pač ne bo smehljaje gledala izza zavese.

Stane Ivanc

BODOČA SLOVENSKA FINANČNA POLICIJA

Finančni detektivi za nov gospodarski red

Zato ni čudno, da sodobne države finančne prestopnike ostro preganjajo, na utajevalce davkov in inkriminirane borzne spekulante pa oblast gleda podobno neprizanesljivo kot pri nas nekdanj na kontrarevolucionarne rusitelje družbene ureditve.

V nasi deželi imamo bridke izkušnje s finančnim neredom. Ne nazadnje smo imeli dolga leta celo »kriminalni« finančni sistem. S politično dirigiranimi nenormalnimi inflacijskimi financirami. V zdajšnjem prehodnem času, obdobju, ko se mešajo državna, družbena in zasebna lastnina ter nastajajo številna nova podjetja, pa gospodarska zakonodaja caplja v ožadju, možnosti za nedovoljeno vijačenje med finančnimi paragrafi pa je še veliko več kot prej. Eden najeminentnejših moč v slovenski vladi, policijski minister Igor Bavčar, je že spomlad izjavil, da bomo v Sloveniji ustanovili finančno policijo. Uradne izjave o njej so potem potihle.

Pred kratkim pa je znova vržena informacija, da je slovenski izvršni svet oblikoval posebno skupino, v kateri so predstavniki službe družbenega knjigovodstva, finančnega ministva, davčnih služb in organov za notranje zadeve, ki naj bi pripravili predpise in teoretične podlage za slovensko finančno policijo. Člani skupine naj bi svoje delo predvidoma končali prihodnje leto do konca junija. Potem bo na potezi slovenski parlament, ki bo moral sprejeti ustrezne predpise. In če ne bo nobenih nepredvidljivih zapletov ali pospeškov, bodo novi slovenski finančni detektivi, inšpektori, financirani ali kakorkoli jih bomo že imenovali, uradno začeli delati v letu 1992.

Policija za nove čase

Strokovnjaki, ki pripravljajo finančno policijo, bodo prvič sedli skupaj prihodnji teden in verjetno je bil tudi to razlog, da v pogovoru z nami niso ravno gostobesedno naštevali naloge nove finančne službe, o katerih naj bi se še skupaj dogovorili. Če pa, da bodo naši financirani z ostrim očesom nadzorovali predvsem davčno disciplino državljanov in podjetij ter s tem povezano polnjenje državnega proračuna. To bo verjetno njihova najpomembnejša naloga, saj bodo navsezadnje tudi sami kot državni uslužbenci plačani iz državnih blagajne. Novi, kapitalistični časi pa prinašajo tudi doslej neznanе finančne mahinacije, pa borzne spekulacije, v zraku visi osamosvojitve Slovenije in s tem nove potrebe in funkcije finančnih služb, dozdajšnji fi-

nančni nadzorni sistem so kompromitirale afere, ki polnijo medijski prostor itd. Skratka, finančni policiji, kakršnokoli bomo že imeli, dela zagotovo ne bo manjkalo. Z zdajšnjim, rečimo ji kar nadzorna trojica, ki jo sestavljajo SDK (nadzor finančnih tokov uporabnikov družbenih sredstev), davčne službe (nadzor nad davki in prispevki zasebnega sektorja) ter policija (preiskovanje gospodarskega kriminala) bo morala v spreminjenih lastninskih in normativnih razmerah na nov način zastaviti svoje skupno delo.

»Prihajamo v tržno gospodarstvo in v njem je treba drugače urediti nadzor. Doslej je nadzor opravljala SDK, vendar samo nad družbeno lastnino. Osnova za ureditev nadzorne funkcije so davčni zakoni, ki jih je pripravil izvršni svet. Brez nove zakonodaje pa se teh zadev ne moremo lotiti drugače, saj ne moremo nadzorovati stvari, ki v zakonu niso jasno definirane. Pri delu skupine strokovnjakov bomo izhajali iz dejstva, da mora država, to je vlada in parlament povedati, kaj potrebuje in kaj naj bi finančna inšpekcija ali pa policija nadzorovala. V skupini pa bomo natančno analizirali, kako imajo te službe organizirane na Zahodu, in od njih bomo nato tudi prevzeli za nas ustrezne rešitve.« prvi vodja skupine Ada Gorjup, sicer namestnik vodje slovenske službe družbenega knjigovodstva.

Podobno razmišlja tudi njen kolega iz skupine Janez Kovačič, prav tako član najožjega vodstva SDK: »Glavna naloga skupine je, da pripravijo sistem finančnega in davčnega nadzora, ki naj bi hkrati tudi čim bolj izkoristil obstoječe zmogljivosti, kadre, opremo in prostore v službi družbenega knjigovodstva, davčnih služb in organov za notranje zadeve. V teh službah bomo že pred ustanovitvijo finančne policije skušali delati v duhu novih potreb zdajšnjih gospodarskih razmer in nove

Vse sodobne kapitalistične države imajo organizirane službe, ki nadzirajo in skrbijo za red na področju financ. Vzrokov za to je več: nekdo pač mora poskrbeti, da podjetja in državljani korektno plačajo vse davke, ki državi pripadajo in polnijo njen proračun. Brez finančnega reda, upoštevanja z zakoni določenih pravil igre na občuljivem finančnem področju, pa bi še tako dognan gospodarski aparat kmalu postal podoben Divjemu zahodu.

datve zakonodaje. Te stvari zdaj intenzivno pripravljamo. Da bi se novi sistem začel čim hitreje uveljavljati, bi morali pripraviti pravne podlage, zakone in navodila stroke, to pa sovpada tudi s spremembami davčnega sistema, ki se pripravljajo v Republiki Sloveniji. Mislim, da bi lahko že prihodnje leto pripravili določene akte s tega področja, tako da bi nova finančna služba lahko začela delovati leta 1992.«

Tudi Marjan Odar, član strokovne skupine, sicer pa vodja svetovanja v ljubljanski centrali SDK, meni, da bi morala država povedati, kakšen davčni in finančni sistem potrebuje in kaj je pri njem treba nadzirati. »Če hočemo zagotoviti enake možnosti za vse oblike lastnine, mora biti nad njimi tudi enak nadzor. Zato bi morala ta služba enotno spremljati vse oblike plačevanja davkov in prispevkov. V prvem obdobju bo imela ta finančna služba več dela, saj imamo še družbeno lastnino, pa celo vrsto intervencijskih zakonov, vse te stvari pa bi moral nekdo nadzirati. Potem ko bodo znani lastninski upravičenci zdajšnje družbene lastnine, pa se lahko zgodi, da bo država nadzorovala le plačevanje davkov, pa dogajanja, ki sodijo v finančni kriminal. Služba naj bi bila organizirana enotno v vsej Sloveniji, v našem konceptu pa je, da bi okoli 70 odstotkov vseh pregledov načrtovali in koordinirali na ravni republike, s čimer bi izključili vpliv lokalnih politik.« prvi Odar.

Po njegovem pa bi morali najprej postaviti informacijski sistem, ki bi spremljal vse prihodke pravnih in fizičnih oseb. Močno računalski informacijski omrežje bi bistveno olajšalo nadzor nad zaslužki podjetij in državljanov. Inšpektori bi morali imeti večja pooblastila, predpisi pa bi morali omogočiti, da bi imel nadzor tudi ustrezen učinek. Kazni bi morali bistveno povečati. Vskav davkoplačevalec, ki bi hotel izigrati državo, bi zato dobro premislil, ali se mu to splača.

V SDK hitijo

Vključitev v delo finančne policije je (poлег reorganizacije plačilnega prometa, analize, evidence in revizijske službe) eden glavnih ciljev preobzabe SDK. V tej službi pravijo, da še nikoli niso imeli toliko dela kot zdaj. Tudi zato, ker morajo opraviti nešteto pregledov podjetij, v zadnjem letu pa je nastalo več kot sedem tisoč novih podjetij. Pravijo tudi, da je stanje v gospodarstvu katastrofalno in da njihovi kontrolorji pomagajo podjetjem pri vzdrževanju njihove finančne funkcije in s tem preprečujejo kolaps gospodarskega sistema. Zdi se, da ta služba v tem času pospešeno, če ne celo mirično pripravljajo novo razporeditev svojih vrst. Verjetno tudi zato, da bi na ta način odprnili nekaj vrta za jader kritikov, ki že nekaj mesecev poudarjajo, da je SDK nepotrebna in preziveta ustanova in da bi jo zato morali odpraviti.

Vodilne v SDK smo povprašali, kaj menijo o kritikah na račun njihove službe, češ da je slab nadzorovala finančne tokove. Odgovor je bil približno takšen: SDK nadzoruje izjavljene predpise in če so ti ohlapni, služba v tem delu nima kaj storiti. SDK smo vseskozi istovetili z zakonodajo, ki ni bila najustrežnejša. Ljudje pa so tudi v SDK pač samo ljudje. Zdaj nastajajo zamisli, da bi SDK odpravili, nihče pa ne pomisli, da bi treba najprej zgraditi ustrezno zakonodajo. Tu pa je še zelo veliko dela. Ne smemo si predstavljam, da bomo ustanovili finančno policijo ali inšpekcijo in tovrstnih problemov v naši državi ne bo več. Tedaj bomo začeli te probleme šele počasi obvladovati. Kdor bo začel opravljati svoje finančne policije, bo zagotovo deležen kritik. Finančni in davčni policija ni nikomur simpatična. Opravlja pač neprijetne naloge...

Presenetljivo pa je, da se je za ustanovitev finančne policije v Jugoslaviji pred slabimi dvajsetimi leti, v času slovitih komisij za ugotavljanje vira promoenja, ogrevat tudi Edvard Kardelj in pravo zanimivo bi bilo videti evolutivno pot te službe, če bi jo tedaj tudi

Foto: Igor Mofka

ustanovili. Velik nered v naših poslovnih finančih, ki se kaže v neplačevanju obveznosti, črnih skladih, nezakotnem okoriščanju z družbeno lastnino in njenem prerinjanju v zasebne roke, goljufijah finančno zavoženih podjetij itd. kaže vso finančno zmedo družbeno lastniške prakse gospodaranja. Kot po udujarja tudi Dr. Ivan Ribnikar, je bil tudi dozdajšen finančni nadzor v skladu z našimi čudaskimi financirami. »Sistem pač ni mogel delovati drugače, kot da so bila posojila – darila. V mnogih primerih pa je bilo to še pre malo. Zato je država pogledala skozi prste pri posilih, ki niso bili v skladu z zakoni, ker je bila prevladujoča koncepcija »ustvarjanje« odnos od zakonov. Kdor je zakon sprejel, ni mogel priznati, da je zakon v zasnovi napaden, nemogoč, neumen in da ga je treba odpraviti, ampak je raje dovolil, da se je poslovala popolnoma drugače, kot je zakon predvideval. Tako je bil ustvarjen videz, da sistem deluje po nekih pravilih, v resnici pa je lahko deloval samo po nekih drugih pravilih. V takem okolju ni bilo mogoče postaviti pravnega reda, pravne države, nadzora in prave finančne policije. To se zdaj nadaljuje in mislim, da se tu ni nič spremenilo.«

Povsem policijske naloge

Slovenska finančna policija bo verjetno uvrščena v finančni resor, vendar pa naj bi, kot pove že njeno ime, opravljala tudi nekatere policijske naloge. O tem, kaj bo v tej službi specifično policijsko, smo povprašali Mitja Klavro, člana strokovne skupine, sicer pa namestnika načelnika uprave za zatiranje kriminalitete pri RSZ. Povedal nam je, da bo ta služba v nekaterih delih verjetno podobna njegovemu oddelku za raziskovanje gospodarske kriminalitete. Nekateri njeni pripadniki bodo morda imeli pooblastila v predkazenskem postopku. Verjetno bodo lahko z določenimi varovalnimi mehanizmi opravljali preiskave, pregledovali finančne transakcije podjetij in posameznikov in najbrže bodo smeli preiskovati tudi kaksen avto. To bi bile iste policijske preiskovalne funkcije; takih pooblastil in funkcij recimo SDK in davčna služba za zdaj nimata. Pomembna značilnost gospodarske kriminalitete pa je, da policijska dejavnost precej vpliva na vedenje o njej. Pri odkrivanju kaznivih dejanj na področju gospodarskega kriminala v zadnjih letih ni posebnih nihanj. Konkretne finančne mahinacije in patološki pojavi v finančnih tokovih so sicer lahko le povod za ustanovitev nove državne finančne službe, prvi vzrok pa so širše lastniške spremembe v družbi, nam je razložil Mitja Klavro.

Med svetovnimi finančnimi policijskimi službami najbolj izstopa italijanska Guardia di Finanza, ki je znana predvsem po raznolikosti svojih funkcij in več kot dvestoletni zgodovini. To je vojaško-policijska organizacija

s širokimi pooblastili, ki nadzira spoštovanje davčne in nasploh davkoplačevalcev in podjetij, opravlja pa tudi carinske in policijske naloge na mejah, morju in drugod, kjer se spopada s tihotapci mamil, mafijo in drugimi oblikami organiziranega kriminala. Zanimalo nas je, če bi bil italijanski model uporaben tudi pri nas. Kot pravi Mitja Klavro, bi lahko nekaj prevzeli od italijanske pa tudi od drugih podobnih služb. Vendar pa ne bi bilo dobro mehansko prenašati tuje vzore. Guardia di Finanza je nastala v posebnih razmerah, kasneje pa se je razvila v avtonomno policijo in ima vsa policijska pooblastila. Vprašanje je, ali pri nas obstaja potreba, da bi naredili neko vzporedno policijo z vsemi policijskimi funkcijami. Tudi pri tem bomo pač morali upoštevati naše specifične razmere, recimo odnos med carinskimi in finančnimi službami.

Ravnatelj med represijo in svobodo

Eno od področij, ki jih naša finančna policija ne bi smela pustiti ob strani, so tudi goljufije in zlorabe na nastajajočem trgu vrednostnih

papierjev. Z načrtovano privatizacijo gospodarstva, razmahom delničarstva in vrednostnih listin bodo tudi v naš prostor sčasoma pluskale možnosti za lahek zaslužek na nedovoljen način. Na Zahodu je recimo nezakonito okoriščanje z informacijami o poslovnih dogodkih, ki bi lahko vplivali na sprejembo delniških tečajev, resno kaznivó dejanje. V ZDA se s tem sofisticiranim kriminalom spopada poseben državni organ SEC (Securities and Exchange Commission) s širokimi pooblastili in množico detektivov, ki lovijo borzne goljufe. Naši ljudje že pregovorno slojijo po iznajdljivosti in ni dvoma, da bodo ob razvitejšem trgu delnic skušali nezakonito obogatiti. V prihodnje bodo teže tudi z nezanesljivimi izdajatelji vrednostnih papierjev, ker bo splošno pomanjkanje denarja spodbujalo izdajanje »junk bonds« in drugih dvomljivih papierjev. Na tem področju bi morali najprej pripraviti zakonodajo, ki bi dajala finančni policiji (in verjetno še kaki drugi ustanovi) ustrezna nadzorna in revizijska pooblastila. Predpisi pa bi morali biti razumno uravnoteženi, tako da bi preprečevali spekulacije in razpad trga vrednostnih papierjev, hkrati pa ne bi smeli ovirati pretoka kapitala.

To velja tudi za vsa pravila, ki bodo določala funkcije in pooblastila finančne policije. Tudi profesor Ribnikar poudarja, da bi morala ta služba skrbeti za pravičnost, hkrati pa ne bi bilo dobro, če bi po nepotrebnem vnezumljivo državljané. To bi bilo pomembno tudi z moralnega vidika, da bi jo ljudje sprejeli kot pravo stvar. Ali z drugimi besedami: potrebujemo službo, ki bo nadzorovala svet financ in preprečevala goljufije in zlorabe, hkrati pa ne bo onemogočala, destimulirala poslovnevega tveganja.

Miha Jenko

Švicarska finančna ostrina

V Švici so uveljavili decentralizirani sistem zajemanja davkov. Te pobirajo konfederacija, kantoni in občine, zato je tudi davčni nadzor razdeljen in poteka na dveh ravneh. Konfederacija ima na voljo posebno skupino inšpektorjev, ki se ukvarjajo z raziskovanjem kršitev pri izpolnjevanju davčnih obveznosti, ki jih predpisujejo v Bernu, poleg tega pa so leta 1978 ustanovili še posebno skupino, ki preiskuje primere večjih razsežnosti ali pa probleme, ko gre za tuje davkoplačevalce, ki poslujejo v Švici, ali švicarske v tujini. Pravila so dokaj ostra: vsakdo, ki na ozemlju konfederacije dobiva določen dohodek, tudi če izvira iz tujine, mora prijaviti in plačati ustrezne davke, celo v primeru, če je samo seveda firme oz. dejavnosti na švicarskem ozemlju, sam pa prebiva, denimo v sosednji Franciji ali ZR Nemčiji.

Kantoni samostojno določajo davčno politiko, zato tudi sami nadzorujejo plačevanje davkov. Ker pa lahko firme poslujejo v več kantoni hkrati, so nadzorne službe v 26 sestavnih delih švicarske konfederacije v nenehni stiki, pomagajo si z informacijami in podobno. Številno kantonskih davčnih kontrolorjev je odvisno od velikosti ali gospodarske moči kantona. Davčna uprava se lahko kontrole loti na prošnjo drugega kantona, uslužbenci, ki preverjajo davčne prijave, ugotovijo napake, pomankljivosti ali pa sumljive številke, kar je znamenje, da je treba zadevo podrobneje raziskati. Kontrolorji, ki raziskujejo primer, lahko pri pregledu dobavnic in drugih papierjev pridejo na sled naslednji kršitvi, ki jo je zagrešil poslovni partner, določeno število davčnih prijav pa povsem naključno spravijo pod drobnogled kontrolorjev.

V ženevskem kantonu imajo kontrolorji pravico pregledati poslovne knjige in ostalo finančno dokumentacijo za pet let nazaj. Kontrola je navdse podrobna, zato za večje primere dodelijo tudi po tri ali štiri kontrolorje, ki ne pregledajo samo finančnih poročil, temveč vse račune in dobavnice, količine vhodnih materialov in narejenih izdelkov, nakazila za prejeto blago ipd.

Kršitelji davčne zakonodaje, ki so osumljeni utaje, imajo kar štiri možnosti pritožbe. Proti odtlebi o globi se lahko pritožijo neposredno davčni upravi, sledi vloga kantonski komisiji za pritožbe, zadončenje pa lahko zahtevajo tudi pri upravnem sodišču v domačem kantonu. Zadržna sodna instanca je konfederalno sodišče s sedežem v Lausannu. Poslovneži (ali posamezniki) se pred trdoto davčnega vjave izkrmajo tudi na povsem zakonit način: s preseljevanjem v kanton, kjer so davčne stopnje nižje, v nekaterih, kot je znani Zug; so davki komaj tretjino obveznosti najdražjih švicarskih mest.

Božo Mašanović

V ZRN finančne policije ni

ZRN ne pozna posebne finančne oziroma gospodarske policije. Policijske pristojnosti so v zahodnonemškem ustavnem sistemu »načelno« prepuščene deželam. »Načelno« pomeni, da so nekatere policijske funkcije prešle tudi v zvezo pristojnost, hkrati pa si zveza lahko podredi delne policijske organe, če pride do tak imenovanega in v ustavi strogo opredeljenega izjemnega stanja (Notfall). V pristojnosti zveznega notranjega ministra je tako v normalnih razmerah meja služba (Bundesgrenzschutz), ki ima sicer zelo obsežen delokrog, segajoč od varovanja meje do boja zoper terorizem, ni pa pristojna za gospodarski oziroma finančni kriminal: v pristojnosti notranjega ministra je poleg tega še Zvezni preiskovalni urad (Bundeskriminalamt). Razen tega so v pristojnosti zveznega ministra za promet še tri specializirane policije, to je železniška, rečna in ladijska policija. Gospodarski in finančni kriminal sodita spritoženo v pristojnost delniških organov pregona, se pravi delniških policij in tožilstev. Ti organi skušajo pri tem zagotavljati spoštovanje predpisov, ki so posejani v številnih zakonskih aktih, od zakona zoper omejevanje konkurence (protimonopolni zakon), preko zakona o bankah do zakonov o socialnem varstvu in zunanjih trgovini, predpisov, za katerih kršitev so predpisane različne sankcije, vključno s tistimi, ki jih vsebuje kazenski zakonik. Ta aparat se je ukvarjal z vsemi večjimi aferami zadnjih let, od afere Flick (prelivanje denarja iz gospodarstva v strankarske blagajne), pri čemer so darovali podarjene vsote odpsali od svojega obdavljalnega premoženja) do afer zaradi nedopustnega in nezakonitega izvoza orožja in vojaške opreme na krizna območja sveta; zaradi domnevnega soglasja, ki naj bi ga dala njegova pisarna k (zaradi ukrepov OZN nedovoljenemu izvozu načrtov za gradnjo podmornic v Južno Afriko, je bil pred kratkim v nevarnosti, da se znajde sredi preiskave, tudi sam kancler Kohl. Ker gre za specializirano delo, so v okviru delniških policijskih pristojnosti seveda organizirani posebni oddelki, ki dovolj dobro poznajo gospodarstvo in finance. Z odkrivanjem prekrškov na davčnem in carinskem področju pa se ukvarjajo specializirani oddelki v okviru finančnega ministva (davčna in carinska izsledbena služba).

Posebej z državnimi financirami, to je s proračunom in njegovo porabo, pa se v ZRN ukvarja tako imenovani Zvezni računski dvor, »kateraga člani so v posesti sodniške neodvisnosti« (člen 114, odstavek b temeljnega – ustavnega – zakona). Računski dvor mora nadzorovati vse, kar je povezano s porabo denarja iz državnega proračuna in mora vsako leto objaviti poročilo, ki je dostopno javnosti. Poročila so podrobna, njihova značilnost je neumljenjivo obravnavanje sleherne nesmotne proračunske porabe in slehernega zanikrnega uporabnika proračuna; zaradi tega stoga bi poročilo v državi, kakršna je Jugoslavija, kak general hitro krstil za veleizdajo in dokument, ki ruši obrambo moč države.

M. S.

Kako odkriti 84 milijard dolarjev?

V okviru ameriškega finančnega ministva (Treasury Department) delujeta dve službi (agenciji ali upravi), ki opravljata naloge finančne policije in imata v ta namen po vseh ZDA svoje izpostave z deset tisoč agenti. To sta davčna uprava IRS (Internal Revenue Service), ki skrbi za uresničevanje davčnega zakona in zbira davke (individualne, korporacijske, ekscizne, prometne) ter odkriva kršilce davčnega zakona, in carinska uprava (Customs Service), ki ureja carinske datjave, odgovorna pa je tudi za pregon in zatiranje trgovine z mamili.

Poleg teh dveh upravnih služb, ki sodita v okvir finančnega ministva, obstaja še posebna komisija SEC za nadzor delovanja borz in trga z vrednostnimi papirji (Security and Exchange Commission). V komisiji je pet članov, ki jih imenuje osebno predsednik ZDA, prek svojega upravnega aparata pa skrbi (nekako tudi policijsko nadzoruje) za preprečevanje poneverb pri trgovanju z delnicami in vrednostnimi papirji, nadzira pa tudi sicer delovanje ameriških podjetij in korporacijske politike. Komisija SEC ima v rokah tudi register borz in borznih posrednikov.

Podoben kot za večino zahodnih finančnih policij tudi za ameriško davčno upravo velja, da je zelo učinkovita pri odkrivanju individualnih in korporacijskih kršilcev davčnega zakona. Pri tem kronisti njegova delovanja pogosto poudarjajo, da ni bil FBI tisti, ki je pred vojno zašil zloglasnega gangsterja Al Caponeja, ampak je to storila davčna uprava IRS.

Da ZDA potrebujejo dobro organizirano mrežo davčnih agentov, pove že podatek, da znaša »davčna vrzel« okoli 84 milijard dolarjev, pri čemer ta »vrzel« (tax gap) pomeni razliko med zneskom, ki ga sto milijonov ameriških davkoplačevalcev dolgujejo davčni upravi, in zneskom, ki ga prostovoljno prijavijo oziroma vplačajo. Naloga davčne uprave je seveda, da izbrska čim več takšnih posameznikov in korporacij, ki pri davkih goljufajo. Poleg klasičnega poizvedovalnega dela, ki ga opravljajo tajni agenti IRS (takšni so sodelovali tudi pri tajni operaciji zoper našo newyorskó banko LBS in generalnega konzula Bijedića v Chicagu), imajo precejšnje besede tudi računalniki in davčni upravi. Ti namreč na podlagi raznih analiz odberejo približno milijon (se pravi, približno en odstotek) davkoplačevalcev, katerih napovedi potem inšpektorji (zares skrbno pregledajo in preverijo podatke. Davkoplačevalec pa je poleg tega izpostavljen še eni »loteriji kontrole«, ki se na kratko imenuje TCMP (Taxpayer Compliance Measurement Program merjenje ustreznosti davčne napovedi). Žrtve tega programa mora davčnemu kontrolorju dokazati vsako postavko v davčni napovedi.

IRS pa zbira podatke tudi na podlagi svojih voluhov (narejati ali pa prostovoljnih), ki jih lahko ima po zakonu. Po nekaterih podatkih so ti volhučji, ki s prstom kažejo na kršilce davčnega zakona, v zadnjih letih zaslužili na milijone dolarjev. IRS jim namreč izplača tudi po deset odstotkov »provizije« od utajenega davka.

Mitja Meršol

***

Delovna skupina, ki naj bi do junija prihodnjega leta pripravila zasnovo slovenske finančne policije, šele začela z delom. Po besedah republikanske sekretarja za finance dr. Marka Kranjca bodo najprej pregledali tujo tovrstno zakonodajo in ureditve, uskladjili svoje poglede na vlogo finančne policije, potem pa našli pametno rešitev. Predvidena je integracija inšpektorjskega dela republiške uprave za družbene prihodke in tudi občinskih uprav, kontrolnega dela Službe družbenega knjigovodstva in delov Republiškega sekretariata za notranje zadeve, ki se ukvarjajo z gospodarskim kriminalom.

Finančna policija naj bi bila po predvidevanjih finančnega ministra centralno vodena, tudi v občinah, saj bi sicer lahko

prišlo do nesmislov, ko bi inšpektorje nastavljali in plačevali neposredno tisti, katerih delo naj bi nadzorovali. Finančna policija naj bi ob številnih nalogah, ki naj bi jih opravljala, štela več kot 1.500 ljudi. Kljub temu, da se s podobnim delom že ukvarjajo v RUDP, SDK in RSZ, bo seveda potrebno tudi njihovo šolanje. Tako naj bi finančna policija operativno nastopila leta 1992.

Uvajanje finančne policije tako vključuje tudi reorganizacijo davčne uprave. Z davčno reformo se že posodablajo predpisi, boljša naj bi bila tudi učinkovitost. Predlog nove organiziranosti pa seveda vključuje tudi vzpostavitev finančne policije, napoveduje dr. Marko Kranjec. A. S.

PETER JAMBREK

Dve razlagi slovenskega plebiscita

Touraine (1985) in Melucci (1989) ugotavljata, da se je v zadnjih desetletjih temeljito spremenila narava zahodne družbe, vključno z ustreznimi sistemi kolektivne akcije, to je politike, države in družbenih gibanj. Naravo družbe določa zlasti nova kultura tehnološke proizvodnje, simbolni dobrin, ki (pre)oblikujejo intimitne predstave ljudi o zunanjem svetu in o njih samih. Razvoj omrežij zgoščeni informacii ustvarja nov prostor razmerij moči: Središča intenzivne simbolne kontrole posegajo na do sedaj »zasebna območja, po drugi strani pa so ta središča sama odvisna od avtonomnosti in usitvarjalnosti posameznika. Vsa meosebna razmerja, postopki odločanja in konflikti delujejo kot »znaki« in »sporocila«.

V tem »postindutrijskem«, »postmodernem« in »postdržavnem« okviru pa nastajajo tudi »nova družbena gibanja«. Po Melucciju najdne njihove izvore v »podtalnih mrežah« vsakdanjega življenja, ki so nekakšni »kulturalni laboratoriji«. »Ko nastanejo majhne skupine, ki se vidno zoperstavijo politični avtoriteti ob konkretnem vprašanju, sporočajo družbi, da obstaja sistemski problem in možnost smiselnih alternativ.« V postmoderni, kulturno-informacijski družbi se je torej spremenila sama narava »politične konfrontacije« – strateškega pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb, ki so bile v zvezi z dramatičnimi »prevzemi« in »prevrati« državne oblasti, izgubljajo vpliv in pomen, zlasti pa ne zanimajo novih družbenih gibanj. Moč »osmoznih« pomena je ustvarjanje in izražanje simbolov, sporočil, oblik. Po Touraineju pa opredeljuje novo kulturo družbenih gibanj način proizvodnje in porabe simbolnih dobrin, ki oblikujejo naše predstave. Seveda pa ta transformacija vpliva tudi na naravo državne oblasti in političnih strank: prejšnji načini političnih sprememb,

SLOVENSKE DEŽELE ALI REGIONALIZEM NA SLOVENSLEM

Skušnjave nove centralizacije**V teh dneh je, zlasti v okviru razprav o novi ustavi, v ospredju tema, ki ji na kratko rečemo problem regionalizma in se v bistvu nanaša na to, kako bi se na Slovenskem vendarle, kljub pritiskom novih oblasti, otreli preživelih oblik centralizma in koncentriranja moči v enem samem državnem jedru.**

Javna napoved, da bo zdajšnja oblast dala prednost enodolnim skupščinam, večinoma volilnemu sistemu in elementom predsedniškega sistema, seveda ne morejo pomeniti drugega, kot da se v imenu domneveno večje učinkovitosti nove države opustijo deli izpričano pozitivne prakse demokratičnih državnih ureditev razvite Evrope. Pri tem ne mislimo le nekatere potrjene dobre učinke zdajšnje zgodovinske izkušnje decentralnih autonomij na Slovenskem iz vsaj zadnjih dveh stoletij. Dosejel relativno uspešen policentrični razvoj Slovenije je tisto, kar velja iz preteklih prakse posebej upoštevati.

Sila ohlapno določanje oblik in pristojnosti lokalne samouprave v zdajšnjem osmišljaj ustave ima tudi že konkretne posledice, denimo v predlogih nekaterih ponujenih zakonih rešitev, ki praktično jemljejo vsakršen izviren dohodek zdajšnjim občinam. S tem se občina iz enote, ki na določenem ozemlju neposredno reagira na temeljne potrebe in stiske državljanov, zvede na administrativen aparat, ki sprito popolne materiale odvisnosti lahko zgolj uboga center, saj sleherni konflikt ne bi izvalil le političnih, ampak tudi materialne posledice. Podobno se seveda lahko pripeti tistim slovenskim regijam (deželam), ki so tradicionalno in tudi še v časih prejšnjega režima, v pozitivnem pomenu mehečale učinke »emancipirizma«. Na voljo je skratka cel kup argumentov, ki nas tudi zavoljo »državotvornega« razmisleka o novi Republiki Sloveniji prepričujejo, da se je treba zoperstaviti zahtevam ob vsepolsnih centralizacijah v imenu nekega namišljenega, nedokazljivega povečanja učinkovitosti slovenske države. Če bi bilo res, da je centralizacija ključ do družbene uspešnosti, bi najrazvitejše evropske države že zdavnaj odpravile svoje oblike regionalizma, ki so dokazano uspešne in smotne, med uspešnimi pa bi se znašile diktature tretjega sveta. Kot vemo, je v Evropi težnja ravno nasprotna, regionalizem ne zadržuje napredka, o Evropi 92 se govori kot o Evropi regij in narodov. In ravno skozi ta proces se uveljavlja odmiranje klasičnih narodov. In ravno skozi ta proces se uveljavlja odmiranje klasičnih državnih funkcij in odmiranje državnih meja. Državne meje izgubljajo svoj klasični obrambni in gospodarsko protekcionistični pomen in postajajo nevidne upravno-administrativne ločnice med zaožroženimi, državno upravni sistemi.

Trije tipi regij

Ni dvoma, da mnogi predeli Slovenije povsem ustrezajo nekaterim temeljnimi definicijam regije (dežele), saj gre za določena ozemlja, ki imajo svoje povsem specifične fizične (geografske) in človeške značilnosti. In če pomislimo še na raznolikost jezikovnih narečij ne le posameznih področij, ampak celo krajev, ki niso narazen niti 50 kilometrov, je jasno, kakšna sila bi bila storjena življenju z opuščanjem policentričnega v Sloveniji. Res pa je, da problem nastopi, ko to teh značilnosti Slovenije razpravljamo v luči vzpostavljanja povsem konkretnih, funkcionalnih upravnih enot na lokalnih ravneh. Treba je reči, da so znani in mogoči vsaj trije temeljni tipi regij:

1. Evropski tip regije

– ki je lahko denimo Zahodna, Vzhodna in pa Srednja Evropa. Gre seveda zgolj za implikacije fizične bližine, gospodarskih vezi, sorodnih družbenih tradicij in političnih podrobnosti.

2. Zgodovinski tip regije

– to so nekdanje upravne in politične celote, ki ohranjajo celo vrsto značilnosti, od kulturnih do sorodstvenih vezi, da o sorodnih miselnih obracih in vrednotah niti ne govorimo, in to ne glede na to, ali jih danes ločijo

državne ali kakšne druge meje. Take regije so Goriška, Koroška, Štajerska, najznačilnejša pa je vsekakor Istria, ki je razdeljena kar med tri države. V Istri je populacija denimo celo multijezična in multikulturna, a v vse to očitno ni razjedlo primarne zavesti Istranov o tem, da so imeli vedno, in tudi še zdaj, veliko skupnega.

3. Upravni tip regije

– so tudi zgodovinske ali pa njihovi na novo vzpostavljeni deli. Potrebe za nujnost določenih sprememb pa so tudi jasne.

Ne smemo se slepo oklepati ureditve Republike Slovenije, kakršna nas je doletela. Skozi zgodovino je mogoče razbrati vzroke, ki so do sedanjega stanja privedli, a ti niso bili povezani s koristimi prebivalcev. Zgodovina administrativnih reform po letu 1919 denimo kaže, da je šlo za poskuse preprečiti Slovenecem, da pridejo do ustreznih elementov resnične lastne državnosti. In ko je upravni prisilni jopič jugoslovanskega kraljevstva poudaril, se je Slovenija pri pravi začetki vzpostavljati kot sicer rudimentarna, a po svoje vendarle popolna nacionalna država.

Ne smemo se slepo oklepati ureditve Republike Slovenije, kakršna nas je doletela. Skozi zgodovino je mogoče razbrati vzroke, ki so do sedanjega stanja privedli, a ti niso bili povezani s koristimi prebivalcev. Zgodovina administrativnih reform po letu 1919 denimo kaže, da je šlo za poskuse preprečiti Slovenecem, da pridejo do ustreznih elementov resnične lastne državnosti. In ko je upravni prisilni jopič jugoslovanskega kraljevstva poudaril, se je Slovenija pri pravi začetki vzpostavljati kot sicer rudimentarna, a po svoje vendarle popolna nacionalna država.

Govorimo o nacionalnem danes, nam ne gre za pogrošne etimološke zvijače, denimo za preraščanje »naroda v nacijo«, gre zgolj za to, da določeni družbeni korpus, v našem primeru družba, ki živi na Slovenskem, dobi organizacijsko (državno) obliko, ki ustreza njegovi naravi in potrebam, ne pa denimo velikosti, ki za zadevo nikakor ni in ne more biti odločilna. Nacionalna država zato ni etnična država, država ene etnije, ampak država neke v sebi sklenjene družbe na določenem ozemlju. Zato tudi govorimo o suver-

Jasno je torej, da ni ustrezna in učinkovita regionalna organizacija Slovenije ni pomembna le z notranjeupravnega, ampak zlasti z mednarodnega vidika, kar se morda v tem trenutku še malo očitno sliši. V tej luči moramo nenazadnje gledati tudi na vprašanje osamosvajanja Slovenije, njene neodvisnosti od Jugoslavije, saj mora prav regionalizem postati temeljni instrument neposrednega vključevanja Slovenije v evropske gospodarske in kulturne tokove. Regionalizem je ob tem lahko pomagal pri odpravljanju tegob slovenske majhnosti. Ko bo Slovenija vzpostavljena kot popolnoma suverena država in priznana kot mednarodni subjekt, se z vrtilom koroškimi glavarnim Haiderjem gotovo ne bo vsakokrat sestajal predsednik slovenske vlade, temveč tisti, ki bo ustrezal njegovemu rangi in kompetencam. To pa bo lahko samo predsednik dežele Koroške v Sloveniji. In na povsem praktični ravni je jasno, da bo imel predsednik slovenske države dovolj drugega dela v mednarodnih odnosih, da bo deželne stike moral prepuštili ustreznim niveljem, torej deželam ali kakorkoli jih bomo pač imenovali.

Že v tem trenutku se lahko postavi denimo vprašanje imen in zaokroženih upravnih teritorijev, ki naj bi jih bodoče slovenske dežele obsegale. Ker to po tradiciji lahko postane osrednja točka sporov in prepiranj, velja to prepustiti ljudem, ki živijo na določenih koncih Slovenije. Lahko pa rečemo, da bi bilo smotno imeti približno od 3-6 regij oziroma dežel, ki bi bile upravno središče enot lokalne samouprave. Zagotovo pa bo bistveno vprašanje pri vsem temu organiziranje sistema lokalne samouprave oziroma občin. Deželna organiziranost Slovenije bi dovoljevala vzpostavljati teritorialno in številčno manjših občin, kot so sedanje, vendar nikakor ni nujno, da do tega tudi zares pride. Če denimo v temelju ohranimo zdajšnji velikost in pristojnosti občin, bi bilo treba temu ustrezno organizirati dežele, z bolj politično reprezentativnimi kot pa upravni pristojnostmi.

Oboje je realno in mogoče, morajo pa o tem odločati ljudje sami. Potrebe za nujnost določenih sprememb pa so tudi jasne.

Ne smemo se slepo oklepati ureditve Republike Slovenije, kakršna nas je doletela. Skozi zgodovino je mogoče razbrati vzroke, ki so do sedanjega stanja privedli, a ti niso bili povezani s koristimi prebivalcev. Zgodovina administrativnih reform po letu 1919 denimo kaže, da je šlo za poskuse preprečiti Slovenecem, da pridejo do ustreznih elementov resnične lastne državnosti. In ko je upravni prisilni jopič jugoslovanskega kraljevstva poudaril, se je Slovenija pri pravi začetki vzpostavljati kot sicer rudimentarna, a po svoje vendarle popolna nacionalna država.

Govorimo o nacionalnem danes, nam ne gre za pogrošne etimološke zvijače, denimo za preraščanje »naroda v nacijo«, gre zgolj za to, da določeni družbeni korpus, v našem primeru družba, ki živi na Slovenskem, dobi organizacijsko (državno) obliko, ki ustreza njegovi naravi in potrebam, ne pa denimo velikosti, ki za zadevo nikakor ni in ne more biti odločilna. Nacionalna država zato ni etnična država, država ene etnije, ampak država neke v sebi sklenjene družbe na določenem ozemlju. Zato tudi govorimo o suver-

teritorialno-socialnih enotah, ki jih je upravna tradicija — in v Evropi ni krajev, kjer take tradicije ne bi bilo — dajala okvirje za funkcionalno integriranje. Prav Karadordjevičeva Jugoslavija je bila tista, ki je te tradicije narčno demontirala (z napravami na Južni železnici vred), da bi slovensko »pleme« odtrgala od njegovega zgodovinskega, srednjeevropskega prostora in tradicij. Slovenska nacionalna in regionalna zgodovina je takrat tudi izginila iz solskih učbenikov.

Druga Jugoslavija je sicer s stisnjenimi zorni priznala neko omejeno slovensko državnost, ker se temu pač ni dalo izogniti, a si je hkrati s tem, ko je to državo krenila na gubernijsko, tudi prizadevala, za pozabo tradicionalnih upravnih enot. Komunalni sistem pa naj bi naposled, vsaj po upravni plati, homogeniziral Jugoslavijo in postopoma nadomestil republiko. Ostanke te miselnosti lahko danes zasledimo v Jovičevih tezah o »samoodločbah po občinah«, zlasti v Kninski krajini kajpak.

»Antikomunalna« reakcija sedanjih slovenskih oblasti je v tej luči povsem razumljiva, vendar spontana reaktivnost na politiko ni dovolj. Centralizacija, ki se v posledicah ponuja, je odgovor na »komunalno disperzijo uprave«, kar je v bistvu le nova »jugoslovanska« politika novih oblasti v okvirih Slovenije. Temeljni argument je pocenitev države, ampak kar je poceni, ni nujno tudi dobro. Ampak bomo torej priče nadaljnjemu razrajanju zgodovinskih teritorialno-socialnih enot, kar bo pripeljalo do zapravljanja energij v povsem jalovih konfliktnih lokalnih interesov s centralnim birokratskim aparatom.

Natanko to je denimo bistvo tistega, kar trese temelje tudi zdajšnji italijanski vladi in je omajalo prejšnjemu. Vselej se namreč izkaže, da »cenejši« centralni aparat nujno hipertrofira in preobsežan, podložjen političnim vplivom, ker mora nadomeščati nekaj, česar noben centralni aparat ne more; teritorialno samoupravo, razčlenjeno po ravneh od soseske (krajneve skupnosti) prek župe (vaske občine), komune ali municipija (mestne enote) do dežele (regije) in države.

Namesto zmrdovanja nad besedo »samouprava«, češ da gre za kardelevski izraz, si raje oglejmo zgodovino upravnih ureditev, pa bomo kmalu videli, da samouprava pomeni avtonomijo (ureditev po svojih zakonih) in demokracijo (oblast ljudstva).

Sistem regionalne samouprave, ki bi temeljil na zgodovinskih funkcionalnih enotah in ki bi temeljil na enakomerno dajal jasno opredeljene upravne, obsežne politične, demografske, ekonomske, socialne, izobraževalne in kulturne kompetence, pa tudi sredstva za njihovo udejanjanje, bi lahko bil najracionalnejša upravna organizacija naše države, saj bi:

— razbremenil centralno oblast dela upravnih funkcij;

— zmanjšal družbene napetosti, ki nastajajo zaradi nejasnih odločitev in razlag centra; republika bi si morala zagotoviti vlogo nepristranskega razsodnika;

— povečal stabilnost države, saj bi za določene vrste odločitev bili pristojni in seveda odgovorni neposredno ljudje sami, prebivalci določene enote;

— ustvaril primerljivost z regionalno organiziranostjo v sosednjih državah (Italija, Avstrija, Madžarska);

— državi pa bi omogočil, da se ukvarja zgolj s tistimi, zaradi česar jo pravzaprav ustanavljamo: s kontrolo, usmerjanjem, z zagotavljanjem standardov, z zagotavljanjem tujega trga za nacionalno gospodarstvo, z zunanjjo politiko, komunikacijami, nacionalnim izobraževalnim sistemom, obrambnim sistemom itd.

Pogoj za uspešno regionalno konstitucijo slovenske države je regionalna razdelitev pristojnosti, taka, ki ne krmi države, a ji vendar predstavlja mejo. Medregijske povezave prek državnih meja na ekonomski, ekološki, kulturni in komunikacijski ravni, ki so tako ali tako nujnost sodobne Evrope in ki jih kajpak nadzoruje (ne pa izvaja) država, lahko rešijo problem (denimo delovna mesta). Niti obnovitev tradicionalnih regij, ki segajo do čez državne meje, demokratični državi ne morejo skodovati, vse dotle, dokler država ne morejo nimata etničnih atributov, ampak zgolj udejanjanja elementarne pravice prebivalstva in skrbta za njih blaginjo. Če se ljudje v Istri in tam so Slovenci, Hrvatje, Italijani, Vlahi, Madžari itd.) počujajo Istrane, in to ne glede na to, ali živijo v Italiji, Sloveniji ali na Hrvaškem, je treba take razmere izkoristiti za razvoj regije in za dokončno odpravljanje možnosti za medetnične in meddržavne konflikte. Ki jih kajpak sprožajo kratkovidni politiki z demagoškimi floskulami o tem, da je Istria bodisi samo italijanska, slovenska ali hrvaška. Etnična mešana populacija je samo na Balkanu nekaj slabega in patološkega, ne pa v Srednji Evropi, saj je že stoletje, ali nemara tisoletje normalno stanje in zgodovinsko dejstvo. »Uvoz« balkanskega genitiliza na slovenska tla ob konstituiranju regij bi zato pomenil gotovo pogubo za nastajajočo, upajamo da sodobno, demokratično in regionalno urejeno slovensko državo.

Braco Rotar
Borut Šuklje
Vojko Volk

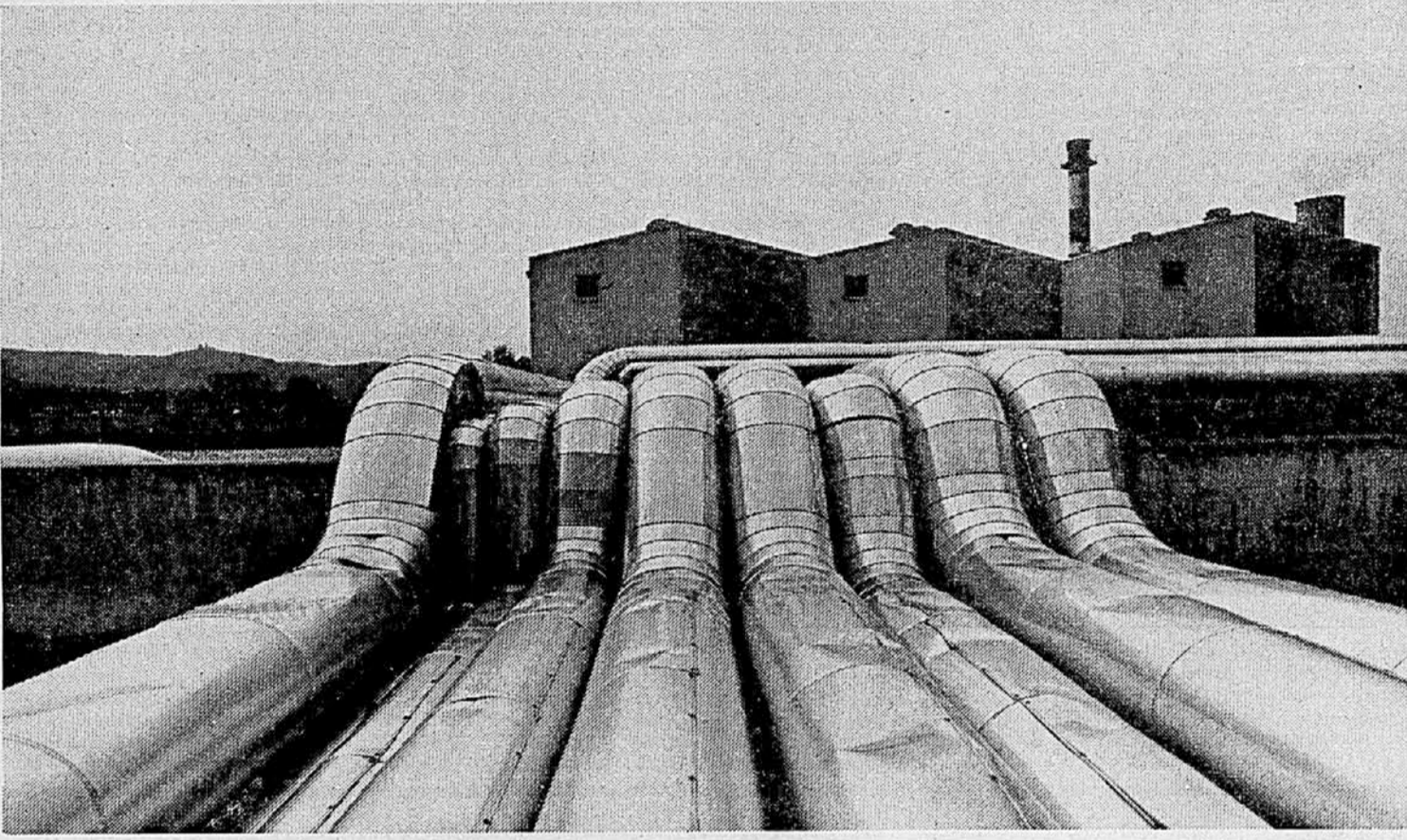

Foto: Janez Zanderščak

SLOVENSKA ENERGETSKA POLITIKA

Država kaže zdrav tek**Vlada nas je junija seznanila s svojimi programskimi pogledi, med drugim tudi z idejo privatizacije družbene lastnine kot pogojem za učinkovito gospodarjenje. Splošno družbeno nazadovanje naj bi v veliki meri izviral iz tega, da podjetja nimajo lastnikov, ki bi skrbeli za učinkovito gospodarjenje.**

Vrsta resorjev vlade postopoma objavlja svoje poglede in predloge, kako izpolniti pravni in gospodarski sistem. Nekaj več že vemo o bodoči davčni politiki, zdravstvu, šolstvu, prodaji stanovanj itd.

O energetski politiki pa do sedaj še nismo slišali nič celovitega, nekaj o posegih ponarejevanja, pa kako pripombo, če nekdo o energetiki razmišlja na glas.

O energetiki pa v javnosti ni miru. Rudarji kar križem stavkajo, zahteve po povečanju dvojnih plač sledijo druga drugi. Sekretariat za energiko, v tem pa je novost, nastopa kot neposredni sogovornik in gasi, pomirja in obljublja. Hkrati pa napoveduje zapiranje rudnikov, povečevanje cene energije, pravi, da elektrarn ne bomo gradili več in nazadnje omenja podpravljanje premočnikov in plinovodnega sistema.

Slovenija razprave o podpravljanju premočnikov formalno še ni načela, funkcionalno pa jo že posredno izvaja. Poglejmo kako: julija smo zvedeli, da je bil rudnikom odreden manjši odkop premoga, institucijama v Ljubljani in občinah pa naloženo iskanje možnosti za razvoj mimo premočništva. Vse to z utemeljitvijo, da o rudnikih za kaj takega ni pripravljivosti. Rudniki pa naj bi se naredili gospodarski načrt za prihodnje leto (kdo drug pa) in pri tem računali na subvencije. Ni kaj. Pravo podjetniško odločanje na republiški ravni.

Rudarji pa so izstavili račun, podvojitve plač in dodatkov. V jamo pa ne gremo, dokler ne bo ugodno zahtevam. V temu zvedu so sledili bližnji in daljnji sosedji, pa tudi drugi. In zakaj ne? Če je že tako majhen napor tako nagradjen. Denar se je, se bo že našel, le zakaj bi verjeli svojim strokovnim službam, da ga ni? Iz istih virov izvem, da je stavkovni odbor prisilil direktorje in finančne službe, da nastopajo proti vladni, ki bi morala rudnike tudi formalno prazniti v državno naročje. »Ker zaradi takega položaja niso neodvisni subjekt, ki bi lahko živeli in odločali sam«. Kako velik račun za premočnike premišljen pogaja samo s tistimi, ki imajo moč odločanja ali pa ki jih bodo k odločanju prisilili, moteče dejavnike pa odstranili.

V tem sporu so vsi poraženci. Oblast je bitko zgubila s prvimi neposrednim posegom v zapleteno sfero podjetniškega sozvočja, ravnotežja med odločanjem in posledicami. Rudarji pa bodo ostali največji poraženci. Ostali bodo brez realnih gospodarskih rešitev, razvojna logika jim ni naklonjena. Upovetivev, da je izničena pobuda za prestrukturiranje, je stvarna in kruta hkrati. Misel, da programe prestrukturiranja lahko naredijo v Ljubljani, pa zmotna. Kakorli bi narajeeno, ne bo povsem uporabno, predvsem pa nikoli dovolj dobro. Nosilci so lahko in morajo biti samo poslovni krogi in regije, drugi lahko samo pomagajo. Rudniki organizirani tako ali drugače, morajo ostati samostojen poslovni sub-

jekt s kupoprodajnimi odnosi. Ker pa tržne tekme ne zmorejo, bo potrebna pomoč, regres, toda dan tako, da bo tržno tekmovalni odnos ostal. Stvar presoje republiške politike in gospodarstva pa je, da presodi, kolikšen regres je ekonomsko in razvojno še sprejemljiv in s kakšno časovno dinamiko.

Še pogled na poseganje na področje plinovodnega sistema.

Gospodarske organizacije, potencialne porabnice zemeljskega plina, so se leta 1974 odločile, da pridobijo novo, tehnološko in ekološko ustrežnejši energijski vir. V ta namen so se organizirale, združile sredstva, najele posojila, sprejele kombinirano obveznost prevzemanja plina in poravnavanje obveznosti, in zgradile magistralni plinovodni sistem. V ta namen so sklenile samoupravni sporazum o združevanju sredstev v skupno naložbo za realizacijo programa plinske napeljave v Sloveniji (vsekakor kompliciran naslov, pravni sistem namreč enostavnega in ustreznega naziva »družba« ni dovoljeval).

Sporazum je leta 1974 podpisalo 76 podjetij, do letos pa je število podpisnikov naraslo na 162 in še narašča.

Sovlagatelji — družabniki so ves čas gradnje plinovodnega sistema in doseganja dejavnosti poslovanja prek skupščine in izvršilnega odbora aktivno izvajali svoje upravljavske pravice in ves čas vsebinsko delovali kot lastniki plinovodnega sistema.

Plinovodni sistem se ves čas širi, o tem govori število družabnikov. V letošnjem letu so bile podpisane pogodbe za pridobitev novih količin plina iz Alžirije s transportnimi potmi prek Tunizije in Italije in za napeljavo plina v Posavju in na Dolenskem.

Zadnja leta se poraba plina giblje okrog 900 milijonov Nm³, vrednost letošnje porabe pa se približuje višini 150 milijonov dolarjev. Prodajna cena je ugodna, letos še posebno, saj se giblje okoli 12% pod ponedeljni ceno natfina derivatov. To prednost so si družabniki pridobili z gradnjo in upravljanjem plinovodnega sistema. Tako ocenjujemo, da so v tem desetletju tako izrili približno 150 milijonov dolarjev, pri čemer niso upoštevale tehnološke in ekonomske prednosti. Pred desetletjem so bili gozdovi bližje železarskih in industrijskih centrov kritično napadeni. Uvedba plina pa je položaj močno omilila.

Še nekaj kronologije v zvezi z delovanjem plinovodnega sistema.

Republika je odločitev o gradnji plinovodnega sistema vsestransko moralno podpirala,

samega začetka pa tudi simbolično materialno spodbudila. Pri finančni konstrukciji je žal proti volji družabnikov uveljavila 100 odstotno financiranje s tujimi posojili, enako kot pri nuklearki, in to po svoje utemeljevala. Proti koncu 70. let pa so se pojavile znane ambicije »podružbljanja«, kar naj bi se uredilo z zakonom o energetiki iz leta 1982 posredno prek interesnih skupnosti. V 22. členu samoupravnega sporazuma RES je pisalo: »Začetkom veljavnosti tega sporazuma se vse pravice in obveznosti po tem sporazumu o združevanju sredstev v skupno naložbo za plinifikacijo Slovenije prenesejo na Republiško energetsko skupnost.« Vse to je bilo v času, ko je politika doma in na tujem ponujala vsa vlaganja kot trajno višjo obliko gospodarskega sodelovanja. Skupščina SRS pa je leta 1984 pritrdila argumentom družabnikov sovlagateljev in s skupščinskimi priporočilom zadevo utrla.

Gradnja, predvsem pa dosežani poslovni rezultati plinovodnega sistema, so upravičili pričakovanja. Še več, ko je v zadnjem letu republika iskala ustrežnejše oblike organizacije energietike, je bilo ugotovljeno, da je napeljava zemeljskega plina optimalno organizirana in da je zasnovana oblika transformacije v družbo z omejeno odgovornostjo realna in logična, s tem pa tudi potrditev dejanskega stanja.

Republika je dala soglasje k taki organizaciji in sklenila, da ob ponudbenih pogojih pristopi k družbi, in pooblastila svojega člana za podpis pogodbe.

Tako je bilo do nedavnega. Republiški sekretariat za energiko je pred kratkim javnost seznanil z razmišljanji o podpravljanju plinovodnega sistema (upravljalnim strukturam plinovodnega sistema tega ni omenil, kaj šele da bi se z njimi posvetoval). Vladi je predlagal enostransko spremembo pogodbe o ustanovitvi podjetja Petrol — Zemeljski plin, družba z omejeno odgovornostjo. To pogodbo je prejšnja vlada ocenila za sprejemljivo in pooblastila svojega člana za podpis. Sekretariat svoj predlog utemeljuje s tem, »da je povečan vpliv republike

potreben zaradi vodenja dolgoročne energetske politike in ker ni mogoče prepuštili odločitve o zadevah, ki se nanašajo na Zemeljski plin, v celoti ali pretežno meri ostalim družabnikom, ki so izključni uporabniki zemeljskega plina in so njihovi interesi lahko bistveno drugačni od republiških.«

Avtorji tega predloga prepuščam, da primerno pojasni:

— Kakšni so ti republiški interesi, ki so bistveno drugačni od interesov industrijskih podjetij Slovenije, porabnikov zemeljskega plina, ki ustvarjajo polovico industrijske proizvodnje Slovenije?

— Ali res partnerjem družbe, porabnikom zemeljskega plina ni mogoče prepuščati, da o svojih zadevah odločajo sami, med drugim tudi zato, ker so izključni uporabniki zemeljskega plina, kar med drugim pomeni, da rešujejo svoje probleme?

— In končno, zakaj neki ni mogoče trpeti, da samostojen gospodarski subjekt posluje po tržnih zakonitostih, pri tem pa je odprt za nove članice in vladne predloge, ki je tudi partner v tej družbi?

Ko analiziramo gornja poseganja Sekretariata za energiko na področje premočništva in plinovodnega sistema, ugotovimo, da je v obeh primerih v končni posledici na obzoru podpravljanje, čeprav sta poti diametralno različni.

V primeru premočništva so premalo premišljeni posegi v poslovne odločitve pripeljali do paraliziranja poslovnih struktur, in to do stopnje, ko po oceni Sekretariata za energiko premočniki niso več sposobni samostojno živeti in jih bo zato vlada morala zvesti v svoje naročje.

V primeru plinovodnega sistema pa o uspešnosti poslovanja ni govora. Poudarjena pa je želja po absolutni moči odločanja in končno po lastništvu, utemeljena s podcenjujočim neznanjem do sicer uspešnega poslovnega sistema.

Ob vsem tem ne moremo mimo ocene, da se ekonomska miselnost tvorcev te politike nagiba h krepitvi državnega lastništva tudi na škodo znanih lastnikov nekega podjetja, v našem primeru družabnikov — lastnikov plinovodnega sistema.

Težnje po večinskem ali kar absolutnem odločanju in lastninjenju slonijo po naši oceni med drugim na zmoti, da bo neki možganski trust (če bi ga le imeli) kar najbolje odločal o vsem, kar je koristno za nacionalno gospodarstvo, pa tudi, ali celo predvsem na tem, da se nosilci take politike zavedajo šibkosti svojih argumentov, ki jih ne kaže izpostavljati strokovnemu dialogu v različnih upravnih odborih družb.

Taki posegi — žal ne moremo mimo te ocene — potrjujejo nerazumevanje bistra tržne ekonomije in vloge države v njej. Samo verbalno zaklanjanje na tržno ekonomijo je brez vrednosti.

Kakšno vlogo pa naj bi v tržnem gospodarstvu na področju energetike imela država?

Njena nepogrešljiva vloga je v ustvarjanju okvirnih možnosti za gospodarjenje, poslovno odločanje pa v čim večji meri prepuščati podjetniškim subjektom (pri nas bi jih bilo treba šele oblikovati, ne pa jih odpravljati), ki nosijo posledice svojih odločitev.

Čilj energetske politike republike bo v ustvarjanju splošnih možnosti za zanesljivo, kakovostno, ekološko in cenovno ugodno preskrbo z energijo, ne pa samo izvajanje. (Zvezna država ima po nepotrebnem v rokah preskrbo z nafnimi derivati.) Preskrba ne deluje najbolje, je izjemno draga, pa na primer cest nimajo zgrajenih, čeprav smo jih plačali prek cene goriva.

Ker pri energetiki nastopajo veliki sistemi, od katerih imajo mnogi monopol, bi oblast skrbelja, da jih bo obvladovala. Energetske odločitve imajo vedno dolgoročne posledice. Oblast bi morala skrbeti za primerno usmerjanje v take rešitve, ki bodo narodnogospodarsko ekološko sprejemljive. Pri tem pa izhajati iz zahtev, naj bi gospodarstvo dobivalo energetske medije po cenah in ob pogojih, kot jih dobiva gospodarstvo v sosednjih državah.

Pri tej kritični analizi še pogled naprej.

Od sedanjega zakona o energetiki se je treba dokončno posloviti. Zakon je sicer še veljaven, drži pa se ga nihče ne. Novi pogledi niso verificirani. Torej praznina. S tem zakonom družba implicitno priznava, da nima poguma, da bi gospodarske probleme obravnavala odprito pred strokovno javnostjo, temveč jih prikrito obesa celotnemu gospodarstvu. Zato tudi noben od problemov ni bil odpravljen.

V Sloveniji v energetskih dejavnostih od inštitutov do podjetij deluje prek 2.000 sodelavcev s fakultetno izobrazbo. V razpravah s tistim delom intelligenca, ki samostojno razmišlja, zaznava problematiko sedanjega položaja in išče nove rešitve, vedno znova naletno na odgovore »na energetsko politiko nimamo vpliva«. Sedanje organizacijsko stanje nam je bilo vsiljeno, speljano s političnimi sredstvi. Tu čakamo na nove spodbude.

Na navedeno bi kazalo odgovoriti s primerno programsko deklaracijo o bodoči energetski politiki, ki bi jo naslovlili na vse razmišljajoče v Sloveniji, predvsem na strokovne kroge v energetiki. V njej bi vlada opredelila svoje poglede, predloge, vloge, pristojnosti in odgovornost in tako organizaciji energetskega gospodarstva, ki bi čim bolj ustrezala tržno usmerjenemu gospodarstvu. S tem bi potrdili (kar delajo politične stranke), da se dokončno poslavljamo od zmot dogovorne ekonomije in pozvali vse, od posameznikov do podjetij, k sodelovanju. V medsebojni konfrontaciji mnenj — na zbornici, v skupščini, za okroglo mizo — bi končno oblikovali rešitve in smeri razvoja in organizacijske ureditve slovenske energetike.

Stvar posebne presoje bi bila, kaj bi zapisali v zakon.

Na področju energetskega gospodarstva je zakon o energetiki leta 1982 tako usodno in podrobno opredelil takratno politiko, da je odločno in dosledno slovo od zakona o energetiki nujno.

V organizacijskem konglomeratu, kjer je vse od premočništva do zadnje distribucijske enote, so notranji odnosi usodno zamotani vsako tržno zavarovanje. Posledice pa se prek cene električne energije nevidno prenašajo na gospodarstvo.

V energetiki je potreben nujen temeljit preobrat, ne pa kozmetični popravki, predvsem pa ne smemo nadaljevati prejšnje politike.

Ivan Zupan

SLOVENSKO SMUČANJE NA PREIZKUŠNJI

Iz igre ni mogoče izstopiti

*Zelo malo verjetno je, da bo moč zmagovati, zato si ne grè
privoščiti premora, sploh pa ni mogoče izstopiti iz igre. S tako
parafraziranim Ginsbergovim teoremom se da kar nazorno
pojasniti položaj, v katerem slovensko (jugoslovansko) smučanje
prav danes začenja novo sezono mednarodnih tekmovanj, po
drugi strani pa nadaljuje nenehen proces obnavljanja svojih
elitnih tekmovalnih vrst z novimi nadarjenimi smučarji in
smučarkami v alpskih in nordijskih disciplinah.*

Besedne igre z različnimi Murphyjevega zakona se zdijo na mestu zaradi vseh hudih pretresov, ki jih je smučanje doživelo v zadnjem času. Zaprte, redne slabše zime niso le zredile zaledja mladih smučarjev in smučark, temveč so močno oslabile tudi za vrhunsko smučanje zainteresirane gospodarske veje, splošna gospodarska kriza pa je pritisnila ob zid tudi številne sponzorje. Tako tiste, ki so (bili) stebri Jugoslovanskega smučarskega sklada (alpskega in nordijskega dela), kot tudi številne druge, na katere so se oprli smučarski klubi vseh mogočih profilov (glede na posamezne smučarske discipline), še posebej tisti, ki v večji ali manjši meri že tradicionalno zagotavljajo 'priliv' mladih tekmovalnih kadrov v selekcije in reprezentance Smučarske zveze Slovenije (Jugoslavije).

Akcija Podarim-dobim, ki je v primerjavi s podobno avstrijsko (ta je bila naša celo nekakšen zgled) doživela nesluten uspeh, je v takih razmerah vse bolj učinkovita ne samo kot blažilec, temveč celo kot delžni sanator finančne krize reprezentance in s tem vedno tudi vseh drugih struktur SZS. Finančna kriza na tej ravni bi preprosto izbruhnila že pred leti, če na Slovenskem ne bi bilo tolike za smučanje zagretih ljudi, čeprav je res, da so srečneže med njimi ekakle tudi imenitne nagrade, ki so jih prispevale firme. Seveda ne zaradi tega, ker bi rade kar tako darovale, temveč zato, ker sta jim imidž smučanja in nič manj iz leta v leto mikavnejša podoba akcije same zagotavljala reklamo z zanesljivim učinkom.

Konflikti — odsev krize

Zlom Elana je, psihološko gledano, nenadoma odpravil vse. Neposredno velikanski denar, ki ga je SZS, tako kot mnogi drugi, začasno naložila v Elanove posle v pričakovano, da se bo tako oplajal, ne pa da ga bo najedala inflacija kot prejšnja leta. Posredno je šlo po zlu še vse tisto, kar je ta firma v minulem obdobju pomenila s svojim raznovrstnim vlaganjem v slovensko smučanje od smučarskih klubov do reprezentance in s čimer v prihodnje ne bo več mogoče računati. Položaj pa najbrž ne bi bil tako zagaten, če ne bi hude krize hkrati doživljala tudi smučarska industrija po vsem svetu, kar se dodatno zaostrojuje razmere v našem smučanju, neposredno pa se kaže zlasti v okrnjenih možnostih Jugoslovanskega smučarskega sklada, da bi angažiral tuje izdelovalce opreme. Ti so v najboljšem primeru pripravljene opremilati reprezentance, zelo težko pa je od njih iztržiti tudi kakšen dinar v gotovini...

Medtem ko nasploh redke kritike in javnih občilih in občasnih ne tako nepomembnih konfliktih, ki pa jih je bilo mogoče še do nedavna potlačiti, prej še zdaleč niso mogli načeti z vsem sijajem sposobnosti, prodornosti, gnotne moči in s tako rekoč brezrezervno medijsko naklonjenostjo ožarjene podobe smučarske organizacije, se je v teh okoliščinah položaj začel naglo spreminjati. Ne samo zaradi zagat, v katerih se je znašla smučarska organizacija, temveč tudi zato, ker so se v marsičem izčrpale zelo avtoritarne oblike upravljanja in vodenja SZS in njenih delov. K temu je treba pristoiti še izjemen razmah

resničnega, pa tudi kvazi raziskovalnega novinarstva v procesih demokratizacije družbe (seveda že tudi pred volitvami in ne šele kasneje), in medtem ko prej 'napadov' na SZS (SZJ) in na njene funkcije in tako rekoč ni bilo, so se v novih razmerah preprosto 'morali' pojaviti.

Seveda zaradi inercije in tudi javno skoraj brez izjeme dosledne konformnosti funkcionarjev (delegatov) smučarske baze v organih SZS (od skupščine do predsedstva in njegovega sekretariata, ki je in še ima resnično vjeti v rokah) obroči ni mogel počiti na tej relaciji, temveč so se razpoke najprej pokazale v iskranju med trenerji in tekmovalci ter tekmovalci in 'vrhovnim' vodstvom. To je sicer normalno, zato pa so razsežnosti zaostrenih in celo nevzdržnih (za eno ali drugo stran) odnosov dobile eksplozivni značaj po evidenti krizi rezultatov moške alpske reprezentance in prekinitvi kariere Mateje Svet (po svoji volji). Ker se je vse skupaj dogajalo bolj ali manj sočasno, so bili tudi izbruhni in spopadi v medijih nazadnje ne samo burni, temveč pogosto dobesedno nestrpni in izključujoči.

Seveda bi bilo mogoče razpravljati tudi o etičnih vidikih nastopov vpletenih strani (in posameznikov), a je po viharju, ki se (še ne?) polega, tak napor povsem odveč. Tudi zato, ker so nasprotja, problemi, sporne metode delovanja itd. realno dejstvo v športu in nobena posebnost smučanja. Vprašanje je celo, ali smučarski konflikti, ki so napolnili javno sceno v minulih mesecih, sploh kažejo pravo podobo problemov, s katerimi bi se morala takoj spopasti smučarska organizacija.

»V prihodnje bi mogoče tržiti samo vrhunsko rezultate,« je nedvoumno pribil na eni izmed predsezonskih tiskovnih konferenc minule dni Janez Kocijančič, podpredsednik SZJ in član predsedstva Mednarodne smučarske zveze (FIS). O njegovi trditvi ne more biti spora. Temeljno vprašanje pa vendarle je, kako in po kakšnih potih priti do uspehov. Preveč preprost odgovor bi bil, da so smučarski delavci in strokovnjaki to že dokazali. To je bilo. Enakih poti in metod zagotovo ne bo več mogoče še enkrat uporabiti, so pa dragocene kot izkušnje, ne pa kot edino zveličavni recept.

Z demokratičnimi mehanizmi k novemu vzponu

Čeprav neposredno ne rojeva vrhunskih rezultatov, temveč samo olajšuje ustvarjanje ugodnega ozračja, ki je zanje nujno potrebno, se zdi ob(pre)nova smučarske organizacije od temeljev do vrha še posebej nujna, če hoče smučanje angažirati vse razpoložljive strokovne, kadrovske in druge potenciale, da bi vzdržala v konkurenčni tekmi na svetovni

sceni in v zagatnih časih tudi z drugimi panogami v neposrednem okolju. Niti najmanj seveda ne gre podcenjevati znamenje o vse težjem vzdrževanju že doseženega obsega in kakovosti dela z mladimi in osnovnih smučarskih organizacijah. Kaj to pomeni dolgoročnejše, zares ne kaže razpredati.

Seveda pa obnova organizacije pomeni tudi sprostitev ali pa ponekod sploh šele vzpostavitev demokratične mehanizme. Zares je moč dokazovati, da jih je smučarska organizacija zmeraj premogla, prav tako pa tudi, da so delovali podobno kot samoupravni mehanizmi v obdobju enoumja na vseh drugih področjih. Tako oziroma nikakor ni vladalo samo v SZS, temveč v veliki meri tudi v klubih. Torej to ni posebnost smučanja, temveč bolj ali manj splošno veljavno dejstvo v vsej športni sferi, ki pa je v vsakem posameznem okolju imelo svojevrstno podobo.

Prav tako ne more biti dvoma o tem, da smučarska organizacija lahko plodno deluje samo kot 'konfederativno' združenje smučarskih disciplin, ki skupaj rešuje skupne, posamične pa svoje posebne probleme. Tako stališče izhaja iz zelo preprostega dejstva, da vsaka smučarska disciplina uporablja svojevrstne kadre, sredstva in metode športne priprave, ki jih mora organizirati, da bi jih učinkovito uporabila, na sebi primeren način. Sorodnost ali podobnost problemov torej odloča o obsegu skupnega urejanja, različnost pa o tem, kaj mora vsak izsek celovite, a navznotraj močno strukturirane panoge, kakršna je smučanje, opraviti na sebi ustrezen način. Proces specializacije smučarskih klubov, ki se je spontano začel pred okoli 20 leti tudi pri nas, je — iz zornega kota vrhunškega smučanja (in njegovega nenehnega nastajanja) — že dokončan.

Če s tega vidika primerjamo FIS in našo smučarsko zvezo, je mogoče ugotoviti, da so v mednarodni smučarski organizaciji to dejstvo priznavali od nekdaj (zato ima komiteje za posamezne discipline). Pri nas smo se dosledno držali komisij (SZJ) ali odborov (SZS), slednji so povrh še nekonsistentno

izpeljani; predsedniki imenovani, člani pa delegati. Vendar je to že podrobno, o kateri ne bi kazalo izgubljati besed, če ne bi več pobud v omenjeni smeri v minulem desetletju dosledno ignorirali. Temu se tudi ne smemo

Foto: Jure Zinkar

GOZD POTREBUJE STROKOVNO ODKAZILO

Senca gozdnega barbarstva

Razprave o bodoči organiziranosti slovenskega gozdarstva in o bodočem ravnanju z našimi gozdovi so glede vprašanja odkazila zašle na neprimerna stranpota. Sodobno gospodarjenje z gozdovi, še posebno v sodobnih razmerah ekološko in tudi drugače obremenjenega okolja, strokovno odkazilo potrebuje.

Specifične razmere v Sloveniji v pogledu gospodarskega in socialnega stanja, razdrobljenosti gozdne posesti ter pestrosti in občutljivosti gozdnih rastišč potrebo po strokovnem odkazilu samo še poudarjajo. Slovenska gozdarska stroka je v desetletjih z napredno usmerjenostjo in nedvomnimi strokovnimi uspehi, ki nam jih tuji gozdarski strokovnjaki brez zadržkov priznavajo, dokazala, da si zasluži zaupanje javnosti in tudi lastnikov gozdov, da skupaj z njo usmerja razvoj slovenskih gozdov tudi v prihodnje. Bilo bi nedopustno, da bi zaradi ozkih kratkoročnih materialnih interesov nekaterih lastnikov gozdov ali morda celo zaradi trenutnih političnih razmer vse zasebne gozdove, ki bodo po lastniških spremembah zajemali 80% slovenskih gozdov, v škodo gozdnih in vsega okolja izrgali strokovnemu ravnanju z njimi.

Gozd je zapletena življenjska skupnost, od katere človek zahteva vedno več.

Razen najvišjih predelov naše dežele privsko pripadajo vsa kopna prostranstva Slovenije gozdu. V naših ekoloških in reliefnih razmerah je gozd tista naravna tvorba, ki najceloviteje razvija in varuje življenjske zmožnosti krajine. Slovenska krajina potrebuje gozd, če naj ohrani svojo plodnost in naravno stabilnost.

V obdobju ekstenzivnega razvoja industrije, ko smo hkrati tudi mislili in se obnašali tako, kot da je zdravje okolje neizčrpna dobrina, ki je ne moremo uničiti, se je zdela lesna vloga gozda najpomembnejša. Z vse hitrejšim razvojem družbe, ki močno obremenjuje okolje, stopajo vse bolj v ospredje prvinske vloge gozda — okoljevarne, zlasti varovalne, pri katerih je gozd kot še edina (kolikor toliko) naravna prvina naše krajine nezamenljiv.

Upoštevanje vseh različnih vlog gozda pri gospodarjenju z njim ni preprosto. Nalogi usklajevanja vseh vlog gozda pri določanju ukrepov gospodarjenja z gozdom so lahko kos le strokovno dobro podkovani in ekološko razgledani gozdarski strokovnjaki.

Podobno kot pri vodenju vseh drugih kompleksnih sistemov se tudi celovit in usklajeno gospodarjenje z gozdom skozi proces načrtovanja upravlja »iz velikega v malo« oziroma »iz širšega k podrobnejšemu«. Od globalnih usmeritev, ki jih za gozdnogospodarsko ob-

močje oblikuje tim strokovnjakov, se prek gozdnogospodarskih načrtov različnih nivojev gozdnogojitvene smerne (vselej prilagojene lokalnim posebnostim rastišč in sestoji) prenašajo do konkretnih gozdnih sestojev in konkretnih gozdnogojitvenih ukrepov. Odkazilo drevoja (določitev dreves za posek) je ključni gozdnogojitveni ukrep.

Odkazilo gozdnega drevoja je strokovno zahtevno opravilo. Čeprav je prek več ravnih gozdnogospodarskega oziroma gozdnogojitvenega načrtovanja odkazilo dobro usmerjeno, pa odkazilo gozdnega drevoja vendarle ostaja strokovno zahtevno delo. Zato je v novem predpisu o gozdnem redu že zapisana zahteva, ki jo bo nedvomno treba zapisati tudi v novi zakon o gozdovih, da lahko samostojno odkazuje gozdno dreveje le gozdarski strokovnjak z višješolsko gozdarsko izobrazbo.

Ponazorimo potrebo po tem z nekaj primeri. V naših primorskih bukovih gozdovih s samo nekoliko premočno presvetlitvijo v času obnove sestoja povzročimo v sestoji toliko sušnejše razmere, da jim bukev kot drevo atlantskih rastiščnih razmer ni več kos in se mora umakniti drugim, skromnejšim vrstam, ki slabše izkoriščajo in varujejo to sicer bukovno rastišče. Gozd smo degradirali, čis ponovnega oblikovanja bukovnega gozda pa merimo v stoletjih.

Podobno lahko nepremišljen poseg v sestoji hladnih rastišč v občutljivih visokogorskih razmerah privede v sestoj skrajne negativne temperature, ki lahko na takih mestih za dolga desetletja onemogočijo vsako obnovo gozda.

V izredno vitalnih predgorjskih in gorskih bukovih gozdovih osrednje Slovenije, kjer se ždi, da gospodarjenje z gozdom ni posebej zahtevno, lahko že nekoliko premočna svetil-

tev v srednji razvojni fazi sestoja privede do njegove prezgodnje pomladitve, kar povzroči težko obvladljive gozdnogojitvene motnje. Škoda zaradi neustreznega posega pa je seveda gospodarska in ekološka.

Podobnih primerov bi lahko navedli še veliko.

Lastnik gozda brez ustrezne izobrazbe ni kos nalogam sodobnega odkazila drevoja.

Ob razpravah o prihodnji organiziranosti gozdarstva in prihodnjem ravnanju z našimi gozdovi del lastnikov gozdov in nekateri politiki, ki zastopajo njihove interese, zahtevajo, da v zasebnih gozdovih gozdnega drevoja ne bi več odkazovali gozdarji.

Po vseh lastniških spremembah, ki jih v kratkem pričakujemo, bo okrog 80% vseh slovenskih gozdov zasebnih (danes približno dve tretjini). Dosej je bil razvoj slovenskih gozdov usmerjan strokovno ne glede na njihovo lastništvo. Ali naj zdaj skorajda vse slovenske gozdove odtrgamo iz rok gozdarske stroke?

V primeru odkazila gozdnega drevoja ne gre za monopol gozdarja nad lastnino posestnika, kot želijo to nekateri prikazati. Gozdne mu posestniku se bo s predvidenimi spremembami zakona o gozdovih namenilo veliko svobode pri gospodarjenju z lastnim gozdom. Poleg proste prodaje lesa, zmanjšanih prispevkov za (javno) gozdarsko službo (za-

radi splošnega pomena strokovnega dela z gozdovi bi morala javno gozdarsko službo financirati predvsem država) in zmanjšanih prispevkov za vlaganje v gozdove (vsak lastnik bo v svoj gozd vlagal sam), naj bi bil lastnik gozda tudi glede količine poseka omejen le z največjo dopustno količino posekanega lesa za daljši čas.

Strokovno odkazilo gozdnega strokovnjaka naj bi zagotovilo le pravilen poseg v gozd, ki naj bo vselej izveden tako, da bo gozd klub odvzeti lesni masi po njem kakovostnejši, ekološko stabilnejši in tudi učinkovitejši pri opravljanju različnih splošnih vlog. Ob odpravi obvezne prodaje lesa lokalnim gozdarskim organizacijam, kot bo to nedvomno zapisano v novem zakonu o gozdovih, in predvideni reorganizaciji gozdarstva ni mogoče očitke, da bi se gozdarstvo z odkazilom drevoja želelo materialno okoristiti. Gre preprosto za to, da je odkazilo gozdnega drevoja strokovno zahtevno opravilo, ki ga človek brez ustreznih znanj ni sposoben zadovoljivo opraviti, hkrati pa nujna sestavina celovitega strokovnega dela z gozdovi. Skrben lastnik gozda lahko sicer s svojim pozitivnim odnosom do gozda odločilno prispeva k boljšemu delu z gozdom, vendar na vsa vprašanja, ki jih sodobno gospodarjenje z gozdom v razmerah vse bolj obremenjenega okolja postavlja pred gozdnega gospodarja, lastnik gozda brez potrebnih znanj strokovno ni sposoben odgovoriti in ukrepati pa pravi način.

Odvzeti odkazilo gozdarski stroki pomeni isto, kot če bi kipurju odvzeli dleto, češ da bomo že sami uresničili njegovo zamisel.

Interesi lastnika in javnosti od gozda se kljub skupnim točkam vendarle lahko usodno razlikujejo.

Prepuštili odkazilo drevoja kar lastniku gozda je razen zaradi njegove strokovne neusposobljenosti neprimerno tudi zato, ker so pričakovana nekaterih lastnikov od njihovega gozda preveč v nasprotju z dolgoročnimi koristimi, ki jih od gozda pričakujemo in potrebujemo vsi ljudje.

Iz dosedanjega dela z lastniki gozdov vemo, da zlasti med lastniki, ki od gozda niso življenjsko odvisni, niso redki primeri, ko bi lastniki želeli iz gozda vzeti več, kot bi gozd brez škode zmožel. Samo s takšnimi kratkoročnimi materialnimi željami si je ob vseh že nakazanih predvidenih spremembah zakona o gozdovih mogoče razlagati odklanjanje strokovnega odkazila s strani nekaterih lastnikov gozdov.

Nedvomno k takšnemu gledanju lastnika na gozd s tem tudi na občutljivost vprašanja odkazila v zasebnih gozdovih v naših razmerah znatno vpliva tudi zelo majhna gozdna posest povprečnega slovenskega lastnika gozda. Tam, kjer so zasebne gozdne posesti večje (npr. v Sloveniji na Koroškem) in je gozd pomemben sestavni del kmetije, je bilo delo z zasebnimi gozdovi že doslej lažje in bo gotovo lažje tudi v prihodnje. Vendar je večjih gozdnih posesti, organsko povezanih s kmetijo, v Sloveniji prav malo. Več kot polovica slovenskih gozdnih posestnikov ima manj kot hektar gozdne posesti. Manj kot 15 odstotkov lastnikov ima gozdno posest večjo od petih hektarov.

V težavnih ekonomskih in socialnih razmerah, ki smo jim priča in ki se bodo še zaostrovale ter bodo nedvomno trajale daljši čas, je pričakovati, da bodo mnogi lastniki gozda še očitneje dajali prednost svojim kratkoročnim materialnim interesom pred dolgoročnimi in splošnimi koristimi od gozda.

Tudi v deželah, kjer odkazilo ni obvezno, lastnik gozda še zdaleč ni povsem svoboden in samostojen pri posegih v svoj gozd. V Italiji mora, na primer, lastnik sečjo obvezno prijaviti gozdarskemu inšpektoratu pristojne izpostave in to 45 dni pred pričetkom dela z navedbo vseh podatkov, ki so za to potrebni. Med temi podatki morata biti navedena tudi vrsta nameravane sečnje in ocena lesne mase, ki jo bo lastnik posekal. Gozdarska služba lahko predpiše način strokovne izvedbe sečnje. Italijanski pravilnik o vrstov gozdov na primer nalaga lastniku zelo podrobna strokovna navodila za delo z gozdovi, ki jih mora lastnik obvezno upoštevati.

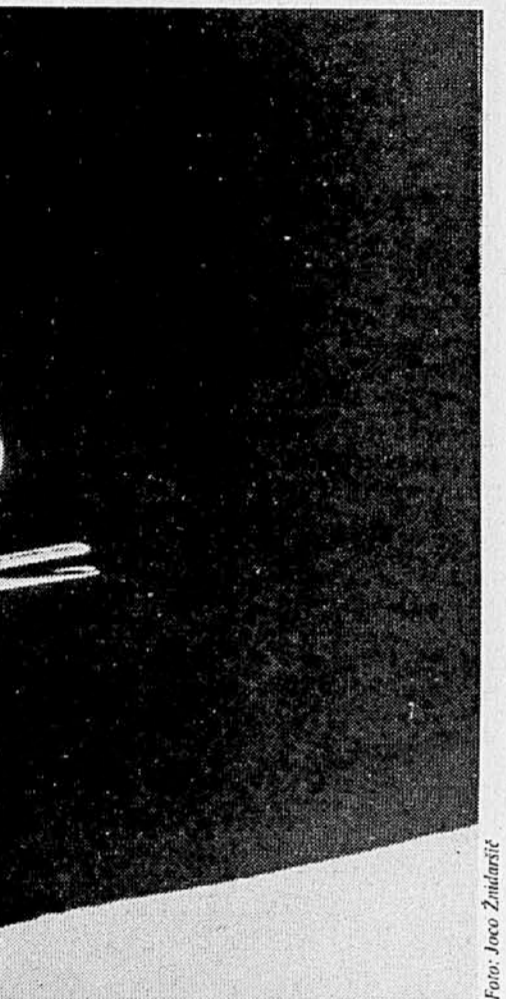
Podobna zelo podrobna strokovna navodila, ki jih morajo upoštevati tako lastniki gozdov kot tudi gozdarska služba, veljajo tudi v srednjeevropskih državah, pri tem pa so v varovalnih gozdovih, v gozdovih s poudarjeno varovalno vlogo ter v gozdovih s posebnim namenom lastniki gozdov pri svojem ravnanju še dodatno omejevani.

Iz letos samo nekaj časa zdela, da je položaj tak, kar ga nismo bili vajeni. Tako zdela, ko namreč vladali zlati smučarski časi. Ali ni bolje, da je bilo tako, kot če bi sploh nikoli ne bilo? Ali ni prav zato vredno vztrajati, da bi se kaj podobnega nekoč lahko ponovilo?

Predvsem pa ni razloga za zakrnjeno črnogledost. Mogoče bomo zares nekaj časa bolj poredko zmagovali in bi se prav zato morali vnovič naučiti spoštovati tudi manj blesteče rezultate. Kakšno je bilo veselje v deželi pred 15 leti, ko je Bojan Križaj osvojil prve točke (za, točke, do zmage je bila tedaj še dolga pot) v svetovnem pokalu!

Danes pa smo vendarle zelo zelo daleč od tistih časov. V vseh pogledih. Smučarska organizacija je navzlic vsem slabostim še zmeraj močna, ima ljudi in sredstva, s katerimi bo zmogla preživeti tudi težke čase. Tem bo treba kljubovati v vseh močmi. Mogoče bomo v zemi, ki se danes za naše smučanje začela na najvišji ravni kar na treh prioritiziranih — za skakalce v ZDA, za alpske smučarke v Italiji in alpske smučarje v Franciji — zares izgubili več bitk kot v najbolj sijajnih zimah, zato pa ne bomo izgubili vojne. Preprosto zato, ker ji sport ni in ji ne sme biti podoben...

Oto Giacomelli

Končno moramo poudariti, da obveznemu strokovnemu odkazilu drevoja še zdaleč ne nasprotujejo vsi lastniki gozdov. Sodeč po izvedeni anketi med gozdnimi posestniki velika večina lastnikov gozdov res nasprotuje odkupu drevoja, kot je danes v veljavi, medtem ko mnogim lastnikom gozdov ustreza, da jim dreve odkažejo gozdarski strokovnjaki.

Slovenske rastiščne in trenutne družbene razmere zahtevajo še posebno odgovoren odnos do strokovnega odkazila gozdnega drevoja.

Bioekološka občutljivost (ranljivost) velikega dela slovenskega prostora (stirni tereni; geološke podlage, ki so erodibilne — flis, skrilavci — ali pa se ta na njih tvorijo izredno počasi — apnenici; občutljive gozdne družbe) zahteva, da upoštevamo in krepiamo varovalne sposobnosti gozdov.

Med vsemi slovenskimi gozdovi je kar pri 67 odstotkih gozdov varovalna vloga poudarjena in jo je potrebo pri gospodarjenju z njimi, gradnji prometnic in drugih rabah gozdov vsestransko upoštevati. Le na tretjih gozdnih površih v Sloveniji varovalna vloga ni posebej izražena. Več kot polovica slovenskih gozdov pripada gozdnim družbam, ki so labilne in hitro podležejo degradaciji. Obnova degradirane gozdne družbe pa vselej poteka prek dolgotrajnih razvojnih stadijev drevesne in tudi grmovne vegetacije, ob znatno zmanjšani njeni proizvodni in varovalni sposobnosti.

Kot posledica onesnaženosti okolja je bolj ali manj prizadetega približno polovica drevoja naših gozdov. V takšnih razmerah je odkazilo samo na videz lažje (v znanem delu tedaj odkazujemo dreveje slabše vitalnosti), saj ostaja za posekanim bolnim drevejem sestoj, v katerem je nadaljnja gozdnogojitvena presoja običajno nadvse težavna.

Policentrična zasnova prorstorskega razvoja Slovenije poudarja potrebo po splošnih vlogah gozda v večini slovenskih gozdov. Surovinski in energetski viri Slovenije so skromni, zato sta gozd in les tudi v tem pogledu pomembna možnost v dolgoročnem razvoju slovenske države. Cim boljša, vendar ekološko ustrezna, izraba gozdnih rastišč je naša nacionalna naloga.

Pa tuje vzore pojмимо s premislekom.

V razpravah o bodočem ravnanju z našimi gozdovi tako nekateri iščejo vzore za zakonske rešitve v sosednji Avstriji, zadnji deželi srednje Evrope, kjer je goleščni sistem, ki temelji na pojmovanju gozda kot lesne njive, tako v zakonih kot v praksi še povsem v veljavi. Takšno pojmovanje gozda je sicer v srednji Evropi strokovno že povsem preživeto. Tudi letošnje zasedanje avstrijskega gozdarskega društva je v celoti izvedeno in priznanje ter strokovne zmote in opozorilo o nujnosti ekološkega gospodarjenja z gozdom, in to v smislu ohranjanja vseh njegovih vlog.

Pri posameznih gozdnih upravah v Nemčiji kljub neobveznemu odkazilu in v razmeroma enotnih rastiščnih razmerah veliko večino drevoja že odkazujejo gozdarski strokovnjaki.

Po zaslugi uglednih gozdarjev sedanjega in preteklega časa je slovensko gozdarstvo že zgodaj stopilo po poti naprednega gospodarjenja z gozdovi, ki spoštuje ekološko gozda in njegovo večnamensko vlogo. Ne hodimo na tuje po rešitve, ki bi nas vrnile v našo in njihovo preteklost.

Kolegij gozdarskih inženirjev
(Perko F., Veselič Ž., Sterle J., Jež P., Kovač F., Papež J., Kač E., Prebešek M., Grec Z., Lesnik A., Vilhar C., Jurič B., Kolar I., Piškur J.)

Od Punte del Este do Bruslja

Ali je razumno tvegati celotno rundo mednarodnih trgovinskih pogajanj, kar pomeni nevarnost neusmiljenega boja za prostor na svetovnem trgu, samo zaradi dobrih osem milijonov zahodnoevropskih kmetov? Vprašanje, ki se nanaša na spor med Evropsko skupnostjo ter združenjo fronto Amerike in velikih izvoznih hrane, v terminologiji GATT znanih kot »skupina Cairns«, zvezni kot očitek bruseljski gospodarski grupaciji, pa tudi ministrom 105 držav, ki so septembra 1986 v urugvajskem letovišču Punta del Este začrtali vsebinsko osme trgovinske runde, v čast gostitelju in kot koncesijo državam v razvoju, ki so nezapolnijo gledale pripravljajoče se pogajanja, imenovano tudi urugvajska runda. Je v času, ko članice GATT še vedno niso uveljavile vrste obveznosti iz prejšnjih faz mednarodnega dogovaranja o liberalizaciji blagovnih tokov, smotorno začeti razprave o storitvah, katerih obseg in perspektive so tedaj bile še popolna neznanka?

Izvorni greh zastoj urugvajске runde tik pred decembrskim bruseljskim ministrskim srečanjem, s katerim naj bi se končala štiriletna pogajanja, je res v Punt del Este, kjer so nekatere članice Evropske skupnosti ostro nasprotovale vnašanju kmetijstva na dnevni red pogajanj, medtem ko so se države v razvoju zoperstavljale storitvom, s čemu — ki se je navezovanje pokazal kot upravičeno — da si bodo veliki skušali razdeliti lovišča na gospodarskem področju prihodnjih desetletij.

Toda tudi nasprotnih razlogov ne gre prezeti. V državah OECD kmetijstvo sicer daje dva do tri odstotke bruto proizvodnje, zaposluje pa okoli osem odstotkov celotne delovne sile, toda različne oblike pomoči, ki jo dobivajo bodisi proizvajalci ali izvozniki, se po ocenah pariške organizacije vzpenjajo na 245 milijard dolarjev.

Toliksna vsota, ki pomeni skoraj deset odstotkov vrednosti mednarodne menjave, popolnoma malic trgovinske tokove v svetu, kajti na trgu prihajajo pridelki, debelo podmazani s subvencijami, boj za izvoz pa nema-lokrat pomeni umetno zviževanje cene in povzroča hude nihanja na borzah glavnih kultur. Tudi položaj urugvajskih pogajanj je zelo različen. Nekatero državo (Japonska, članice Efta) so svoje ekstenzivno kmetijstvo obdale z visokimi varovalnimi zidovi, druge (Evropska skupnost, ZDA) zaradi dobrih pridelkov zmanjšujejo obdelane površine, kar je svojevrstni paradoks v svetu, kjer dober del človeštva še vedno strada, tretjim, predvsem vrti držav v razvoju, pa poceni hrana, ki prihaja tudi kot pomoč, jemlje voljo, da bi vzpostavile (dražje) lastno kmetijstvo.

In te razlike so glavni razlog za razhajanja, ki so v prvih mesecih mednarodnih trgovinskih pogajanj prinašala navzkrižne predloge, pri katerih pa se bo nemalekrat pokazalo, da so del pogajalske strategije. Sredi julija 1987, torej ko se je urugvajska runda šele dobro začela, je washingtonska delegacija, ki jo je vodil Clayton Ycutter, sedajni kmetijski minister, predlagala odpravo vseh subvencij za kmetijske pridelke do leta 2000. Na oko vabljivi predlog, ki pa je takoj sprožil hude odpo-re Evropske skupnosti in Japonske, je po skoraj štirih letih pokazal za jedro uradnega ameriškega stališča, od katerega se prav sedaj v hudi časovni stiski bije zagrizen boj med glavnimi pogajalkami. Toda kmetijski subvencije ni preprosto, še posebej, kadar so proizvodne razmere različne, od (latinsko) ameriškimi ali avstrijskih latitudin, kjer je mogoče z malo delovne sile in veliko mehanizacije obdelati velikanske površine, do japonskih ali švicarskih družinskih kmetij z malo zemlje.

Toda prav kmetijstvo kot najbolj ambiciozno in sporno področje urugvajске runde je kmalu pokazalo, koliko udeležence upoštevanje roke pogajanj. Washington je šele 15. oktobra letos postal predlog, ki se zavzema za 75-odstotno zmanjšanje notranje podpore kmetom ter 90-odstotno znižanje izvoznih subvencij za kmetijske pridelke v desetih letih, začeti z letom 1991/92, ko je pričakovati ratifikacija dogovorov v okviru urugvajskega kroga. Evropska skupnost je šele tri tedne pozneje potrdila predlog svoje komisije, ki se zavzema za 30-odstotno zmanjšanje subvencij, a kot izhodišče upošteva leto 1986, kar pravzaprav pomeni, da bi bila dejanska vrednost klestenja podpore med 10 in 15 odstotki.

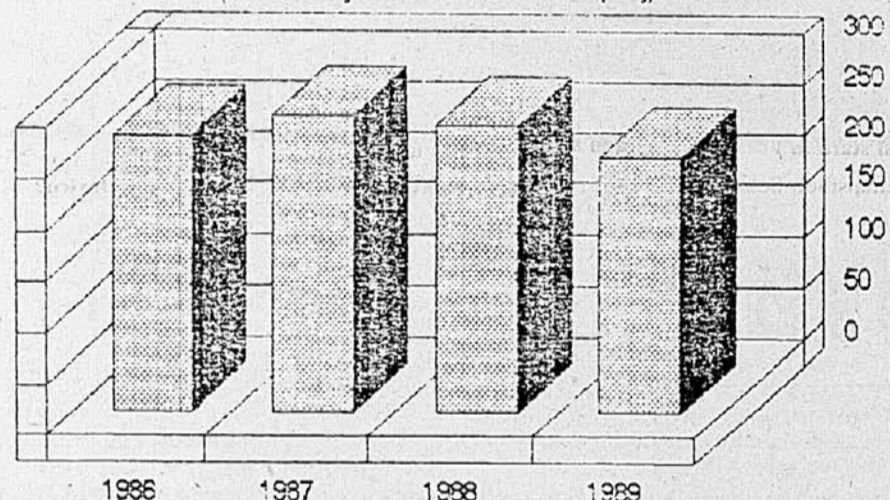
Čeprav je bilo kmetijstvo v žarišču urugvajске runde že ob njeni splošitvi v Punt del Este, pri tem ne gre prezeti ostalih področij osmega kroga trgovinskih pogajanj. V štirinajstih skupinah blagovnih pogajanj, medtem ko storitve tvorijo posebno skupino, so zajeli

Urugvajska runda je doslej najbolj ambiciozno zastavljen krog multilateralnih trgovinskih pogajanj. Toda pred formalnim

koncem te runde v Bruslju je usoda pogajanj, začeti v Punt del Este, skrajno negotova; če pogajalcem ne uspe doseči soglasja o znižanju kmetijskih subvencij, utegne GATT razpasti, v tem primeru pa utegne priti celo do splošne trgovinske vojne, kakršno kolektivni spomin pomni le še iz časov splošne depresije z začetka tridesetih let tega stoletja.

tako področja, kjer članice GATT v dosedanjih rundah niso uresničile dogovorjenih ciljev (znižanja carin, odpravljanje nedarinskih omej, zaščitna klavzula, tropski pridelki) kot tudi vrsto drugih, ki se tokrat kažejo prvič. Mednje sodi tekstil, ki je že od leta 1974 podrejen mednarodnemu sporazumu, s katerim so izvozniki iz držav v razvoju dobili posebne kvote, tako restriktivno regulirana mednarodna trgovina pa naj bi preprečila uničujoče učinke poceni izdelkov iz držav Juga na tekstilno industrijo Evrope in Amerike. Razvite države, ki tvorijo elitni klub znotraj organizacije GATT — ta je pred dnevi dobila stoto članico — so v pogajanja vrstile skoraj vse, kar jih je žulilo, poleg storitev tudi varstvo intelektualne lastnine, investicijske oblike mednarodne trgovine ter notranje omejevalne ukrepe. Varstvo ustvarjalnosti je bilo v Punt del Esta začrtano kot dvojni Sever-Jug, prepričilo naj bi kopiranje slovitih blagovnih znamk v zakonitih luknjah azijskih ali latinskoameriških držav, kar na leto prinaša okoli sto milijard dolarjev prometa, toda kmalu se je boj razveljal tudi na relaciji razvitih držav. Za Francijo je šampanjec doma samo v vinorodnem deblu Japonske pa je potvrba zaščitne blagovne znamke, skratka ponaredek, podobno kot azijski koviški s slovitim napisom Vuitton.

In slednjič, v tretji skupini velikih dosejev urugvajске runde so bili problem, kot je urejanje sporov ali delovanje sistema GATT. Ne brez razloga, kajti mehanizem, ki so ga vzpostavili po vojni, ima temeljno napako. Spori med članicami so dolgotrajni, ker v Ženevi razen arbitražnih postopkov, katerih končna faza so pripravila brez sankcij, nimajo na voljo nobenega sredstva, s katerim bi kršitelje prisilili k upoštevanju sprejetih pravil. Še posebej, kadar gre za spor med močno in šibko državo, pri čemer slednja kot žrteljica ne more uporabiti drugih sredstev prijateljske prepričanja, kot je odpuščevanje trgovinskih pogodb, temveč se lahko opre samo na arbitražo v Ženevi. Nikaragva je dolga leta zaman skušala doseči zadostanje, potem ko so ZDA enostransko odgovdale uvoz njenega sladkorja in šele po volilni zmagi Violete Chamorro nad sandinističnim predsednikom Danielom Ortego so v Washingtonu privolile v obnovitev naročil. GATT potrebuje trdnejšo organizacijsko strukturo, iz sedanje organizacije za stalna trgovinska pogajanja se mora postopoma spremeniti v mednarodno trgovinsko institucijo, sposobno za poseganje v spore in kaznovanje kršiteljev.

Podpora kmetom v svetu
(transferji v mrd USD skupaj)

Čeprav v tem trenutku se nihče ne ve, kakšen naj bi bil »thatcherizem« (in če sploh bo) in če ravno tako zanimivo, da o njem govorijo tudi njeni politični nasprotniki v opoziciji (laburisti), je seveda jasno, da se z odhodom Thatcherjeve z vrha oblastvene piramide končuje obdobje, ki v otokih in drugih zgodovinskih krajih ne bo ostalo zapisano samo po najdaljšem premierskem stazu v tem stoletju. Marčevi tudi (če ne predvsem) po tem, da so radikalne poteze predsednice vlade na političnem prizorišču (notranjem in zunanjem), v gospodarstvu, socialni in drugod prinesle na Otok novo dinamiko in so skupaj z negativnimi učinki radikalnih posegov strahovito pretresle in polarizirale britansko družbo.

Polarizacija se je prenesla tudi v torijevsko stranko, zaradi česar govorniki o morebiti najhujšem notranjem razcepu v njeni zgodovini, kar pomeni, da naslednika Margaret Thatcher čaka težko delo v pomirjanju nasprotij v stranki in da si bo prisluzil oziroma uspešno voditeljski sam politik, ki bo do nekih parlamentarnih volitev (spomladni prihodnje leto ali leta 1992) zmogel povezati nasprotujoča si torijevska tabora. Ni dvoma, da je za tako ostro izražena nasprotja v konservativni stranki skupni imenovalec v zadnjem času čedalje bolj sporna notranja in zunanja politika »železne lady«, ki je začela izgubljati podporo v lastni stranki in je naposed pripeljala do upora strankinih veljakov ter do premierkevine odstopa.

Zdi se, da je sodu izbil dno odstopu podpredmeta in bivšega zunanje ministra sira Geoffreyja Howa 1. novembra, ki je štirinajst dni kasneje z ostrim napadom na Thatcherjevo v spodnjem domu parlamenta dal znamenje »oporečnosti«, bivšemu obrambnemu ministru Michaelu Heselinu, da je mogel odkriti izvirni politični načeto Thatcherjevo, kar je bil začetek njenega konca. Seveda ni šlo samo za očitek Thatcherjevi, da je avtoritarno vodila vodstvo (odstavljanje in postavljanje ministrov, preziranje nasprotov in kritik), marveč za veliko več. Pravzaprav kar za ugotovitev, da se je njena konservativna (ali neokonservativna) revolucija izžepala in da bi se morala končati vsaj takrat, ko so v ZDA z Reaganovim odhodom s predsedniškega položaja pokopali ameriško konservativno revolucijo, politično in ideološko dvojico britanske, ki sta bili dodatno povezani zaradi osebnih simpatij med obema voditeljema in zaradi ameriško-britanskih »posebnih odnosov«, ki jih je Thatcherjeva tako skrbno negovala in jih je skušala (z manj uspeha) podaljšati na Reaganovega naslednika Busha.

Zanj je očitno, da je komaj čakal, kdaj se bo mogel rešiti predhodno krite sence (skupaj z njegovo notranjopolitično in gospodarsko dediščino, kar je nehalno breme) in hkrati v »posebnih« ameriško-britanskih odnosih ne

vidi kakšne strateške prednosti za ZDA. Zlasti ne, ker je britanska ekonomija še bolj bolehnata kot ameriška in se še bolj obnavlja v tehnološkimi izvizi, visoko produktivnosti, kakovosti in konkurenci izdelkov iz najbolj razvitih zahodnoevropskih držav in Japonske. Ob tem ni čudno, da domači kritiki Thatcherjevi očitajo, da je zaradi pretiranega poudarjanja »atlantizma« zamemarila evropsko dimenzijo britanske politike, ko se je tako trmoglavno upirala vsestranskemu povezovanju v Evropsko skupnost, zaradi česar se je Britanija skupaj z domačimi neuspehi znašla na robu izolacionizma, sredi rastoče inflacije in pred gospodarsko recesijo.

Negativne posledice »divjega« radikalizma

Med torijevskimi prvaki (kritiki Margaret Thatcher) tudi danes bržkone ni resnejših pomislekov zastran radikalnega preobrata, ki ga je pred dobrimi enajstim leti izvedla »železna gospa«, ko se je odpuščala dolgi tradiciji »enega naroda«, patrijskemu torijevstvu in sodelovanju konservativcev v povojnem konsenzu v britanski politiki. Konsenz je temeljil na vedenju gospodarstva v sodelovanju med vlado, kapitalom (delodajalci) in sindikati (delojemalci) in je nenehno podžgal državni intervencionizem v ekonomiji. Thatcherjeva je namreč neomajno zgovarjala stališče, da mora vlada zagotoviti, da bo gospodarstvo samo dobilo moč za razvoj in da naj se država čim manj vmešava v ekonomijo. In drugič, država ne more porabiti več, kot gospodarstvo proizvade.

Tudi opozicijski laburisti se ne zmirujejo nad tem, da se je Thatcherjeva odločila za tržno gospodarstvo brez državnega vmešavanja za ekonomski liberalizem, glede katerega se je zgledevala po manchesterski šoli iz sredine devetnajstega stoletja in pri tem pozabila, da je tako divji liberalizem za zadnje petino dvajsetega stoletja le prehod zalogaj in da nekaj podobnega velja tudi za proces denacionalizacije nacionaliziranega gospodarstva (izgubarskega in učinkovitega), pri čemer se ni mogla izogniti očitkom o razporadi. Najbrž gre predvsem za to, da je bila vrsta potez narajenih prevrač grobo, sunkovito in na hitro ter da je premierka pri tem naredila dodatno veliko napadko, ko je zmernoekonomsko obnašanje ni povezovala s spreminjanjem preživelih vrednot okostenele in negetivne britanske družbe; temveč je pozivala k vr-

KONEC URUGVAJSKE RUNDE GATT

Mar maratonce res tečejo zadnji krog?

Urugvajska runda je doslej najbolj ambiciozno zastavljen krog multilateralnih trgovinskih pogajanj. Toda pred formalnim koncem te runde v Bruslju je usoda pogajanj, začeti v Punt del Este, skrajno negotova; če pogajalcem ne uspe doseči soglasja o znižanju kmetijskih subvencij, utegne GATT razpasti, v tem primeru pa utegne priti celo do splošne trgovinske vojne, kakršno kolektivni spomin pomni le še iz časov splošne depresije z začetka tridesetih let tega stoletja.

Washington: Alergija na subvencije

Čeprav je do sklepnega sestanka urugvajске runde le še nekaj ur, ZDA (pa tudi večina drugih večjih izvoznih kmetijskih pridelkov, med njimi Avstralija in Argentina) se naprej vztrajajo pri svojem predlogu, ki ogroža uspešen izid pogajanj o GATT oziroma liberalizaciji svetovnega trgovanja. Gre za znižanje subvencioniranja kmetijstva, s katerim članice Evropske skupnosti, zlasti pa Francija in Nemčija, utekajo svojih deset milijonov kmetov. To subvencioniranje stane davkoplačevalce v ES sto milijard dolarjev na leto in uničuje kmete v državah izvoznih hrane. Tako trdijo ZDA, ki ob omembi subvencioniranja kmetijstva v Evropi vsakik znova dobijo napad alergije.

ZDA, ki bi v naslednjih desetih letih seveda zelo veliko pridobile z liberalizacijo svetovne trgovine (po nekaterih izračunih okoli bilijon dolarjev), trdovratno vztrajajo pri zahtevi, naj vlade evropskih držav za 75 odstotkov zmanjšajo razne oblike subvencij, za 90 odstotkov pa naj znižajo izvozne premije. Hkra-

ti Washington od držav Evropske skupnosti zahteva, naj odpro svoje trge za tuje kmetijske pridelke.

V ZDA bo 2,2 milijona kmetov letos imelo pridelek, ki bo rekord zadnjih petih let. Z njim naj bi kmeti zaslužili kakih 60 milijard dolarjev, toda vprašanje je, ali je za zaslužek realen, saj so izvozne možnosti ameriškega kmetijstva zaradi protekcionalizma, ki vlada na tujih (evropskih) trgih, zelo majhne oziroma se še zmanjšujejo. Podpora, ki jo v pridelkih in z odkupom dobiva ameriški kmet, namerava Bushova vlada zdaj še razpoloviti, da bi s to potezo, ki je bolj papeška od papeža, dobila še trdnejše pozicije na pogajanjih z Evropsko skupnostjo.

Pogajanj tudi nikakor ne lajša dejstvo, da je Evropska skupnost v začetku tega meseca skoraj povsem zaprla svoj trg za ameriško meso, češ da to ni dovolj zaščiten pred trihinzo. Ta izvoz je razmeroma majhen, vendar zadostaj spatakilj, da lahko dodatno ovira doseganje sporazume o GATT.

Američani (pa tudi Avstralci in drugi) doka-zujejo, da vlade evropskih držav (Francije, Nemčije) s subvencijami varujejo majhne, drage in neučinkovite farme, umetno ohranjajo visoke cene kmetijskih pridelkov, velikanske presežke pa potem po dumpinskih cenah mečejo na tuje trge.

Poleg trdnega prepričanja ameriške administracije (zlasti pa njene trgovinske predstavnice Carle Hills), da je evropski protekcionizem smrt za izvozne hrane in polom za svetovne cene živil, pa imata Bush in njegova vlada opraviti še s kongresom. Za udeležbo na pogajanjih o liberalizaciji trgovanja mora namreč vlada imeti zakonski pristaneček in pooblastilo kongresa. Poslanci in senatorji, ki seveda zastopajo interese svojih volilcev (in stem seveda tudi kmetov), nikakor niso na-

V veliki nevarnosti

V zadnjih nekaj dneh je urugvajska runda trgovinskih pogajanj prila do roba prepada. Najbolj očiten razlog je v tem, da evropski uradniki predlagali obliko liberalizacije pri trgovanju s kmetijskimi pridelki, ki ZDA ne ustrezajo. Potrebna na akcija na najvišji politični ravni za premostitev tega prepada, mnogi pa se bojijo, da je že prepozno. Nekaj ur pred koncem runde v pogajalskih salonih GATT v Ženevi slišati le obtožbe in protiožtožbe. Mar je GATT sedaj na smrtni postelji? Vendar pa ni vprašanje, ali bo GATT umrl ali ne, ampak ali bodo udeleženci runde pustili, da balon poči. Če se bo to zgodilo, se ne bo zaradi tega, kar je šla urugvajska runda tako počasi naprej, pri trgovinskih pogajanjih je vselej tako. To se utegne zgoditi zato, ker so številne stranke izgubile znanje v idejo multilateralne trgovinske reforme — nekatere že v samem načelu proste trgovine.

Ameriški trgovci pravijo, da je bolje sploh ne sklopiti posla z ES kot pa skleniti tistega, ki so ga ponudili v Bruslju. To je slaba ekonomika in taktika. Predlog ES je slab neustrezen — je pa res bolj kot nikarkršna liberalizacija. Če se runda ponesreči, bo

evropska raven začeto ostala na isti ravni, morda bo po obsegu celo še večja. Z drugimi besedami, številni evropski protekcionisti bi radi natanko to, da ZDA zapustijo pogajanja. Po drugi strani pa so ameriški bilateralni sporazumi — s Kanado, Mehiko in Latinsko Ameriko — enaka past. Agresivni liberalizem bi predal trgovinsko politiko v roke domačim proizvajalcem, prijateljski liberalizem pa preveč na lahek način ustvarja gospodarske bloke, ki ovirajo trgovanje. Tako bodo ZDA prišle v izolacijo, ne pa do konkurenčnosti, ki jo ameriško gospodarstvo krvavo potrebuje. Res pa je, da bi brez trdega ameriškega pristopa Evropa v procesu pogajanj ponudila še manj, kot je sicer. Trda pogajanja so dobra metoda. Pri njih pa je treba upoštevati, da države, ki se skrivajo za trgovinskimi pregradami, škodijo sebi bolj kot drugim, in drugič, da je z majhnimi koraki mogoče daleč priti. Na ta način bi vlade lahko uporabile GATT za sodelovanje in sistem bi lahko deloval tako kot v minulih 30 letih. Ker so vlade na ta načela pozabile, so dopuštale, da GATT razpada. Mednarodna trgovina je v veliki nevarnosti. The Economist, London

PO ODPSTU MARGARET THATCHER

»Dobrodošli v civilizaciji«

V Veliki Britaniji so se po odstopu premierke in voditeljice vladajoče konservativne stranke Margaret Thatcher razširila mnenja, da bo otoška politika poslej v znamenju »thatcherizma s človeškim obrazom«. To dovolj zgovorno priča, kako globoke sledove je pustila enajst let in pol trajajoča vladavina »železne gospa«, skupaj z njenim radikalnim liberalizmom in neokonservativizmom, ki sta britansko družbo pretresla do temeljev.

nitvi k viktorijanskim moralnim vrlinam (če upoštevamo njena politična in idejna izhodišča, drugače ni mogla ravnati, kar ne more biti opravičilo za mnoge negativne posledice »divjega« radikalizma).

Zagovorniki Thatcherjeve sicer trdijo, da se more ponašati z najdaljšim obdobjem gospo-

darske rasti v povojni Britaniji, da je odigrala pionirsko vlogo v privatizaciji, nacionalizirane industrije (od avtomobilske in letalske, bančništva, nafne in farmacevtske industrije, letalskega prometa, električnega, proizvodnje in distribucije plina, vodnega in do elektro-gospodarstva) in da je z discipliniranimi sindikati (spomnimo se samo na enoletno stavko

sprte in šibke pozicije. Zanimivo pa je, da je finančni minister Nigel Lawson dve leti prej moral oditi iz vlade, ko je Thatcherjevo opozarjal, da je stroga denarna politika v prejšnjih letih dala dobre rezultate, poslej pa da bi bilo najbolj pametno tvoj zavarovali tako, da bi ga vključili v evropski denarni sistem.

Minister je očitno dregnil v bolečo točko »železne lady«, kar se je v začetku naslednjega leta zgodilo tudi obrambnemu ministru Heselinu, ki je nasprotoval prodaji tovarne helikopterje (afeta Westland, ki so jo na Otoku primerjali z afero Watergate) ameriški firmi Sikorsky, ampak se je zavzemal, da bi prešla pod okrilje evropskega konzorcija. Oba ministra sta torej odstopila. »ženska, ki bi prekinila tudi svetega Petra pred vrati v nebesa« (opazka nekega konservativnega poslanc), pa se je vnovič odločno uprla »evropeizmu«. Težko je presoditi, ali je Thatcherjeva in Thatcherizem bolj pokopala njena alergija na povezovanje Britanije v Evropsko skupnost (vztrajala je pri obrambi nacionalne suverenosti in časti pred koncentracijo politične in birokratske moči v Strasbourgu) ali napake v odpravljanju »državne blaginje« (brezplačno zdravstvo, socialno zavarovanje, skrb za solstvo in znanost, kar je bilo najbolj priljubljeno v splošnem zmanjševanju proračunskih izdatkov), ki iz vzpostavljanju lastnostne demokracije (vsak Britanec naj bo kapitalist in s tem povezan razmah delničarstva, ki je prijeljal do tega, da je danes med delavci in uslužbenci več delničarjev kot članov sindikatov, tri četrtine družin živi v lastnih stanovanjih ali hišah, drastično zmanjševanje davkov na dobiček od 83 na 40 odstotkov, hkrati pa povečanje prometnih davkov in letos spomladaj uvedba socialno kriticne »glavarine«, ki je povzročila val množičnih protestov, saj lord v razkosnem dvorcu plača manj kot šestletanska delavska družina v tesnem stanovanju itd.).

Dobrodošel avanturizem argentinske hunte

Ker so se Thatcherjevi začela majati tla pod nogami že proti koncu prvega mandata, ji je avanturizem generalov argentinske vojske hunte z zasedbo Falklandskih (Malvinških) otokov prišel kot naročen. Vojska zmaga v kratki in srditi argentinsko-britanski vojni na tisoče kilometrov daleč je poleg izbruha nacionalistične evforije na Otoku (trezno razmišljajoči Britanci so kasneje odkrito govorili o nesmiselnih vojni) konservativcem in Thatcherji na volitvah junija leta 1983 zagotovila novo zmago. Ob tem ne smemo spregledati, da je britanska premierka naredila uslugo tudi Argentincem, kajti poraz v vojni je pospešil padeč vojske hunte in omogočil hitrejši prehod k vladavini izvoljenih civilnih institucij in s tem k obnovi političnega pluralizma (z njegovimi slabostmi vred). Štiri leta kasneje konservativna vlada volilcem sicer ni ponudila nove zmage v vojni, ki je med drugim obudila ponosna čustva na razpadli in nekoč mogočen britanski imperij, vendar je vseeno tretjič zapored zmagala, v veliki meri zaradi

klonjeni temu, da bi ZDA sodelovale pri pogajanjih, če bo Evropska skupnost tako trmasto vztrajala pri visokih subvencijah.

Bruselj: Tudi kmetje so volilci, mar ne?

Tik pred načrtovanim zadnjim krogom urugvajске runde pogajanj liberalizaciji svetovne trgovine se prepada med Evropsko skupnostjo na eni strani in ZDA ter članicami skupine Cairns (14 velikih izvoznih hrane) na drugi kaže kot nepremostljiv. Pri nesporazumu seveda ne gre za vseh petnajst dosejev, s katerimi naj bi se pogajanci spopadli v sklepnih fazi urugvajске runde, temveč predvsem za podporo kmetovalcem (izvozne ali pa v kakih drugi obliki), katerih proizvodnja so v integraciji dolga leta generalizirali z različnimi pospevalci. Začetni cilj se je sčasoma sprevrgel v svoje nasprotje, katerega več kot očitna potrditev so bile velיקanske zaloge živil in absurdni stroški, ki jih je skupnost v prvi polovici osemdesetih let — v visini dveh tretjin proračunskih sredstev — namenjala proizvodnji, odkupu in skladiščenju kmetijskih presežkov, s katerimi ni vedela ne kam in ne kako.

Ko je logika notranjega razvoja sama opozorila na nesmiselnost vinskih morij in maslenih gora dvanajsterice, se je Bruselj lotil prve in nato tudi druge kmetijske reforme, zaradi katerih so se začele velike prostorske procesije kmetovalcev na sedež dvanajsterice. Vse skupaj pa je bistveno predvsem zato, ker so se v Bruslju na lepega zaveli procesa, ki je spremljal skupno kmetijsko politiko, tisto, zaradi katere so bili v dvanajsterici dolga leta na moč ponosni, ker da je zagotovila dokaz zelenih integracijskih tokov. Za vzporedni proces pa se danes zrcali v politični moči in vplivu kmetovalskega lobbija v članicah, predvsem v Franciji in Nemčiji, ki radikalnejše posege v podporo kmetovalcem tudi tokrat najtrdozvočajte ovirata.

Razlog je jasen. Politična cena, ki bi jo Francija in Nemčija — se zlasti pa slednja, saj gre v začetku decembra na prve vsenemske volitve, na katerih bodo glasovi kmetov še kako pomembni — morale plačati, če bi se odločile, da v ministrskem svetu sprejmejo predlog bruseljskega komisarja za odnose s tujino Franka Andriessena, ki sicer velja za zagovornika večje liberalizacije v trgovinskih odnosih, bi bila nedvomno zelo visoka. Zato je za zdaj ostalo pri predlogu drugega komisarja, Ica Rayja MacSharryja, ki je doma na »zelenem otoku«, kjer ima sicer po vrnitvi iz Bruslja visokoležeče politične ambicije in ki je pri »svojih« kmetih komaj spravljal skozi — pa se to skozi stranska vrata — predlog o tridesetodstotnem znižanju kmetijskih podpov, in sicer v obdobju od 1986 — 96. Predlog je po številnih verbalnih spopadih in peštetih usklajevanjih mnenj obveljal tudi v ministrskem svetu ES, ki ga je nazadnje z večednevno zamudo poslala kot bruseljsko pogajalsko izhodišče v GATT.

Toda čeprav dvanajsterica ob njem zatrjuje, da je to največ, kar lahko v tem trenutku naredi za liberalizacijo pri prometu s kmetijskimi pridelki in čeprav Andriessen priganja k vsaj nekoliško liberalnejsemu stališču, češ da bi Bruselj izgubil pri kmetijskih koncesijah lahko nadomestil z velikanskimi prednostmi pri prometu s storitvami, ta vztraja pri tridesetodstotni omejitvi in je pri Američanih, Avstralcih in Novozelandskih naletela na vse prej kot na razumevanje. Odgovorov je torej še nekaj ur pred domnevним začetkom zadnjega dela urugvajске runde še premalo. Če ne bo takoj ukrepala, in sicer v smer opuščanja, bo dvanajsterica tvegala tudi prevzem odgovornosti za razsulo v štiriletnih pogajanjih za liberalizacijo svetovne trgovine, s tem pa delno tudi svoj uveljavljeni mednarodni imidž.

Božo Mašanović
Mitja Meršol
Mirjam Acimov-Oblak
Pripravi: Darjan Kosir

Avogust Podgar

MLADOSTNIŠKE TOLPE V NEMČIJI

Židov ne bi zaplinil

Z tega okolja izhaja približno sto članov »Lichtenberger Street Ganga«, od katerih so v pogovoru s »Spiegelom«

Marc, takšne brčice imaš kot Adolf Hitler. Kaj naj to pomeni?

Marc: Po eni strani mi je všeč Charlie Chaplin, po drugi strani pa sem zelo za tretji rajh. Tukaj mi pravijo »firer« ali »Adolf«.

Staronacionalisti, kaj se to pravijo?

Marc: Smo za domovino, za našo Nemčijo. Hočemo nazaj poljska ozemlja, tudi če bi morali za to plačati. Hočem reči, da je vojna nekaj drugega. Po možnosti naj bi se zadeva mirno končala.

Pa saj nimate nič proti nasilju.

Marc: Le, če nas napadejo. Tukaj, na lichtenberški postaji smo imeli že deset napadov, devet smo jih odbili, enkrat pa smo doživeli popoln poraz.

Kdo pa vas napada?

Marc: Turki, sami Turki iz Kreuzberga. Z noži in sekirami pridejo sem v Lichtenberg in se nas lotijo.

In s čim se branite?

Marc: Torej, na strehi kolodvora je veliko kamnov, steklenic, tudi molotovke imamo. In kadar pridejo Turki, se najmanj dvajset naših po dveh lestvah povzpne na streho. Če potem letijo molotovke, ne pride nihče več skozi.

Kako veste, da prihaja sovražna tolpa?

Marc: Tega zdaj ne bom natančno povedal. Imamo pa dobre zveze z ljudji v Weitingstrasse. Poleg tega pa imamo še prednje položaje, ki nas pravočasno alarmirajo, kadar so na poti oni iz Kreuzberga.

V tolpi imate tudi nekaj deklet? Se tudi one udeležujejo bojev?

Kay: V moštvo je tudi deset do petnajst deklet. In seveda tudi udirajo, jasno.

Isa, kako si prišla v »Lichtenberger Street Gang«?

Isa: Torej, enkrat sem šla s prijateljem na praznovanje v Weitingstrasse. Tam sem spoznala ljudje. In vse to me je potem kar precej zanimalo, to z »Nacionalno alternativno« in tako.

Nekoga dne je bilo potem rečeno: Na kolodvoru so spet Romuni. Torej smo šli tja. Romuni so zares posedali naokoli. Šli smo k delovni sili, ji vzeli metle, čisto preprosto, cp! Bilo je malo zmerjanja, potem pa mi se začelo: vso svinjarjo smo potislili v tisti kot, v katerem so sedeli Romuni.

Z metlami ste jih pregnali?

Isa: Da natančno tako. Zmeraj smo najprej počistili en kot, nato pa smo smeti potiskali naprej. V naslednji kot. Bilo je čudovito. Romuni so se nam ves čas umikali, potem pa so izpriznili kolodvor. Meni se je zdelo fantastično, ker smo zares držali skupaj. Nismo namreč samo za razgrajanje, to smo naredili zelo mirno. Vzeli smo metle, pometali in jih neprenehoma odvalili.

In tako si vstopila v »Lichtenberger Street Gang«?

Isa: Ja, lahko bi rekli. Fantom je bilo to zelo všeč.

Kay: Drži, Romuni so se kar naselili, ko svinje, scali so v kot in vseposod puščali svoje stvari. Prošnjali so in kradli. Česa takega nikakor ne morem prenašati.

Pri Hitlerju se mi je, na primer, zdelo dobro prav to. Keke! Je: Tujci morajo ven, da bodo lahko Nemci odbrdžali svoja delovna mesta.

Marc: Tako!

In kako je z Židi?

Kay: Glede Židov moram reči, da jih ne bi zaplinil. Vse bi poslal iz Nemčije, v Jeruzalem ali kaj takega. Saj tudi mi ne poskušamo nič drugega, kakor da držimo tuje proč od našega kolodvora.

Zakaj pravzaprav?

Kay: To, kar počenajajo, sploh ni v redu. Turki, na primer, hodijo v mestno železnico in posiljujejo Nemke.

Od kod pa to veste?

Isa: Meni je pripovedovala prijateljica, ki je to sama doživela v Zahodnem Berlinu. Turki so se je lotili in bi jo bili skoraj posilili.

Jens: Torej, inozemci morajo ven. Uničujejo naše gospodarstvo in nam jemljejo naša delovna mesta.

Kaj nimate dela?

Jens: Ne. Začel sem kot mizar in zdaj so me bolj ali manj vrgli ven, ker so v našem podjetju zmanjšali število zaposlenih.

Marc: Jaz sem ključavničar za poljske stroje in so me nagnali. Vrgel sem v zrak našo varnilnico, vendar je dokazano, da nisem bil nič kriv. Pred kratkim sem bil tam in videl sem, da stojita zdaj za mojim delovnim mestom dva Vietnamca, dva Fidžija. In če vidim kaj takega, bi lahko poudarjal.

Isa: Začela sem se učiti za frizerko. Potem pa bom, tako sem slišala, verjetno brezposelna. Marc: Zaradi tujcev, prav zaradi njih.

Kako pa je bilo v Lichtenbergu pred prevratom jeseni 1989, je »Lichtenberger Street Gang« že obstajal?

Marc: Že. Zmeraj smo se zbirali na postaji, vendar smo lahko v miru poslušali glasbo, popili svoje pivčko in nismo delali nobenega kravalu.

Isa: Torej, zdaj se redno zbiramo od poldneva naprej in zmeraj kaj počenajajo. Stvar je zdaj tudi zares postala ekstremna, odkar prihajajo Turki v ukradenih avtomobilih. Potem poskačejo iz njega z noži in steklenicami v rokah in mahajo okrog sebe. Tega prej ni bilo.

Vi pa zmeraj ostanete na svoji postaji in živi duši ne naredite nič žalega?

Kay: Saj nas kar naprej napadajo. Drugega oktobra so me rdečeglavci tako mahnil s pendrekom po glavi, da se mi rana še zdaj ni zacelila.

Kdo so rdečeglavci?

Kay: To so levi gologlavci, ki tudi prihajajo z vhoda. Nosijo pa vinsko rdče letalske jopiče in vinsko rdče škornje.

In kakšni so vaši razpoznavni znaki?

Marc: Oh, to je različno. Vsekakor normalni letalski jopiči, sicer pa imajo nekateri golo glavo, a ne vsi.

In zakaj so vas rdečeglavci napadli?

Kay: Bili smo na kolodvoru in smo čakali na nekaj ljudi iz Hamburga. Rdečeglavci so prišli mimo nas in so rekli: »Hej, fantje, počakajte malo.« Potem pa so izrekli pendreke in začeli tolči po glavah. Tudi dekleta. To je bila absolutna najbolj ostra stvar.

Kako se stvar odvíja, kadar greste z lichtenberške postaje in se odpravite na pravno akcijo?

Kay: Torej, načrtovano to ni.

Isa: To je drek, kar zdaj pripoveduješ. Akcije so načrtovane, vendar v manjšem krogu. V ožjem stabju je pet mož, ki se o vsem dogovorijo. Drugi zvedo šele takrat, ko se stvar začne. Že prevečkrat se je zgodilo, da je kdo od nas kaj izvekal. Moram pa dodati tole: če bi prišli zdaj na naš kolodvor kakšni rdečekarji, jih ne bi kar tako spustila mimo. Večkrat je bil primajal eden z nekakšno pripkonko proti nacistom. Hočem reči, da nisem nacistka, a vseeno. Torej sem stopila k njemu in ga vprašala, ali jo bo prostovoljno snel. Najprej ni hotel. Pa mi praviš: »Od tod ne prideš živ.« In že so prišli tudi drugi in me vprašali: »Punca, potrebuješ pomoč?« Jaz pa: »Ne, bom že sama.« Pet minut pozneje sem že imela pripkonko.

Po nemških velemestih razgrajajo tolpe mladoletnih nasilnežev.

Dan za dnevem se spopadajo huligani, avtonomisti, gologlavci in skupine mladih Turkov. »Die Lichtenberger Street Gang«, ena takšnih tolpa, se imenuje po svojem zbiralšču, vzhodnoberlinskem kolodvoru Lichtenberg. Prav blizu, v Weitingerstrasse, stojijo tri hiše, ki so jih zasedli neonacisti, in partijska centrala »Nacionalne alternative«, ekstremistične desničarske stranke.

Se enkrat, kako potekajo akcije, ki jih načrtujete?

Isa: Če zares sklenemo: tako, zdaj gremo poslat k leve ali inozemce, potem se preprosto usedemo v mestno železnico. In če potem vidimo kakšnega levičarja ali kakšnega tujca, ga preprosto prebutamemo.

Kaj pomeni »ploskati inozemce«?

Isa: Pristopiti, čisto spontano pristopiti in zamahnuti. In če se kdo brani, potem ne gre nanj le eden, ampak se ga lotimo trije.

Marc: Že mogoče, že mogoče (se smeje).

Isa: Potem, ko prav fino krvavi, na naslednji postaji izstipimo.

Marc: V mestu imamo več točk, kamor zmeraj odhajamo. Na primer tja, kjer stojijo Fidžiji in brez dovoljenja prodajajo poceni cigarete. S tem seveda uničujejo naše gospodarstvo.

In kaj naredite?

Isa: Uničimo pač stojnico. Se pravi, ljudi se tako rekoče ne dotaknemo. In tudi samo tiste cigarete vzamemo, ki padejo na tla.

Kaj pravi k temu policija?

Marc: Policiji pridejo prepozno. Prehitri smo.

Isa: Pa saj nam tudi nič ne morejo. Fidžiji nimajo dovoljenja. V nekem smislu imamo vendar prav.

Ali obstajajo za vas kakšne meje, kadar se pretepetate?

Marc: Seveda. Predvsem nočemo nikogar tako zdelati, da bi se stegnil in bil mrtev. Pomembno je, da krvavi.

Nekatere tolpe mučijo žrtve s tako imenovanim »lomljenjem na robnikih«. Počenjate to tudi vi?

Marc: Ne, samo enkrat sem bil zvraven, na nogometnem stadionu. Tam je bilo deset mož in nekemu levičarju so rekli: »Zdaj boš zagrizel v robnik.« Ja, kaj pa naj bi naredil. In ko je tako ležal, mu je eden s škornjom stopil na glavo. To je bil zanj prvi lom.

Pri tem se čeljust zlomi.

Marc: Ne, ne. Čeljust ni zlomljena, to ni namen. Le nekaj zob gre k vrugu.

Že to je dovolj hudo.

Marc: Mi nismo tako brutalni, kot se zmeraj naposlošno misli. Prav nasprotno. Če nas ne nadlegujejo, se nič ne zgodi. A če kdo pride in reče: »Posrani nacisti,« se utimo nekako izzvale, čeprav nismo nacisti.

Isa: Zdaj lahko pridemo na temo Brunnessenke, Marzahn. Tam sta se pripravila dva huligana, eden je že potegnili nož, ko je vstopil Andi, naš tovariš Andi, ki je meril 2,04 metra. Andi ju je hotel spraviti narazen, pa ga je eden dvakrat zabolil, globoko v vratno arterijo. Nekaj ur pozneje je bil Andi mrtev.

Marc: In najbolj močna je ta, da je hotel Andi spor zgledati.

Marc: Teden dni smo žalovali.

Se pravi, da imajo tudi desne tolpe medsebojne konflikte?

Isa: Da, desni proti desnim. To je mala vojna med Nemci.

Kaj pomeni, če pravite, da ste »desni«?

Marc: Svoj nacionalni ponos imamo, enostavno. Vzemimo na primer Iso, nase misli nazajnje, stoji za vse nas. Hočem reči, da je bila že velikokrat pripravljena umreti za domovino, in tudi sam bi to storil.

Zakaj ste tako ponosni na Nemčijo?

Marc: Iz Nemčije so prihajale vse vodilne

sile. Mislim, na primer, na Alberta Einsteina ...

... to je bil Žid.

Marc: Nič nimam proti Židom.

Se pravkar ste hoteli vse Žide poslati v Jeruzalem.

Marc: Ja, ja, hočem samo reči, zakaj naj ne bi Židje šli v svojo državo.

Kaj pravijo k takšnim izrekom vaši starši?

Isa: Torej, moja mami in oči se navdušujeta za PDS. Meni se zdi to popoln trapasto. Če se takole pogovarjamo, se vse takoj spremeni v preprij. Potem se samo še nadiramo.

Ali si lahko predstavljate, da boš nekoga dne tudi sama imela družino?

Isa: Enkrat že, ko bom malo starejša. Jasno, da bom morala potem iz skupine. Toda če bom imela majhno punčko ali fantka, bom otroka tako vzgajala, to vem zadržno, da ne bo omahoval sem in tja. Moral bo imeti trdno mnenje.

Nacisti, to je naša točka

»Šestintrideseti« in »Ghetto Sisters« sta dve od približno tridesetih skupin mladoletnih tujcev v Berlinu.

»Šestintrideseti« pripada približno 150 mladostnikov, iz Kreuzberga, predvsem Turkov med štirinajstim in dvanajsetim letom, »Ghetto Sisters« iz istega okraja pa Turkinje med štirinajstim in osemnajstim letom.

Niste dovolili, da bi vas fotografirali za »Spiegel«? Zakaj?

Neco: Ker imamo tiska poln kufer. In ker za nas ni dobro, če nas prepoznajo.

Koliko ste stari in kaj delate?

Neco: Star sem osemnajst let in se učim za pleskarja.

Yildirim: Osemnajst. Svoboden sem in nič ne delam. Ulica ...

Si končal osnovno šolo?

Yildirim: Ne, nič, čisto nič.

Od kdaj si v Nemčiji?

Yildirim: Tukaj sem se rodil.

Apollo: Tudi jaz sem star osemnajst let in brezposeln. Nisem končal osnovne šole. Cisto nič.

Protij komu se bojujete?

Neco: No, proti onim iz Weddinga, Schöneberga in tako, tam je zmeraj kaj. In potem pretepi. Ali so oni iz Kreuzberga prišli k nam, v naš okraj, ali pa smo mi šli k njim.

Zakaj pravite »naš« okraj?

Apollo: No, mi smo fantje iz Kreuzberga. Takole bi rekel: Kreuzberg je naš. Tukaj ukazuemo mi. Naša beseda tu nekaj velja. Fantje, recimo iz Schöneberga, pa mislijo, da imajo besedo tudi v Kreuzbergu. Če pridejo v kavarno in pravijo: »Jaz sem največji,« potem rečemo ne. In tako se začne vojna.

Na primer?

Neco: Imeli smo že vojno proti Weddingu in trajala je leto dni.

Kako je tekla?

Neco: No, bilo nas je dvajset in v Weddingu je bila nekakšna skupina »Black Panther«, žalili so naše matere. Iz tega je nastal spopad z noži. Nega so zabodli v obraz, dva tri pa v noge in v rit.

Se je tudi tebi že kdaj kaj zgodilo?

Apollo: Enkrat so mi izdelali nos.

In tebi?

Des: Ko sem bila s prijateljico Ayse v podzemski, je pet moških zbijalo šale na račun tujcev. Ko je prijateljica rekla: »Ti niso več čisto pri pravi,« je eden od njih dejal: »Pojdi-te vendar tja, od koder ste prišle.« Moja prijateljica pa je rekla: »Nam se pač ni treba sramovati svoje preteklosti, vi se je morate.« Nato je dobila eno in potem je moja sestra udarila. Prišlo je do pravega pretepa. Metali so konserve piva, a pomagal nam je neki Nemec s solzicem.

Zakaj so se ustanovile »Ghetto Sisters«?

Des: Ker smo hotele ukrepati proti nacističnim babricam?

Nacističnim haticam?

Des: Ja. Dekleta iz Weddinga so se obnašala nekako trapasto. Tega si nismo dovolile. In smo začele pretep. Moja prijateljica je že enkrat dobila po glavi od policije. Cisto prava, bila je polna brazgotin. Tudi mene so že enkrat dobili. Čeprav nisem imela ničesar pri sebi, nobenega noža, nič.

Kdo neki je zate nacisti?

Des: Zame so nacisti ljudje, ki govorijo trapatije, ki imajo голе glave in tiste letalske jopiče z nemško zastavo.

Kaj naredite, kadar jih srečate?

Des: Zahtevamo od njih zastave. Če rečejo ne, jim jo strgamo od njija.

Zakaj ste se spravile na rdče-zlato-črno?

Des: Kdor nosi zastavo, je za nas nacist. V takem primeru udarimo.

Se je zaradi padca zidu za vas kaj spremenilo?

Apollo: Ja, zaradi tega je nastala prava zmenda. Ko zid še ni bil odprt, sem imel več pravic. Tujci bi prav gotovo še imeli volivno pravico. Zdaj pa pridejo tisti z one strani in dobio več pravic kakor jaz, čeprav sem že devetnajst let tukaj.

Se bojite hušje konkurence za delovna mesta?

Apollo: Ne, zakaj konkurence? Saj imajo kot Nemci zmeraj prednost. Vseposod je tako. Vse, kar ima denar, je odlično. In vse drugo je govno. Tukaj živim že devetnajst let. A če bom kdaj iskal delo, ga tako ali tako ne bom dobil. Pri vzhodnjakih si delodajalec misli: »Temu lahko malo manj plačam, poleg tega pa bo pridil kakšen nov, je treba veliko časa, da ga spoznáš. Toliko časa pa nimamo. Dosti nas je.

Des: Torej, če precej dolgo smo skupaj, zaupamo druge drugemu. Tudi če gre za življenje in smrt, si bomo prav gotovo zaupali. Zares dobro se poznamo, vemo, kdo je kdo. Če pa pride kakšen nov, je treba veliko časa, da ga spoznáš. Toliko časa pa nimamo. Dosti nas je.

So zraven tudi dekleta?

Neco: Vprašaj Des, ki stoji za tabo.

Des: Svojo skupino imamo ...

Kako se imenuje?

Des: »Ghetto Sisters«. Zdaj nas je približno deset in skoraj vsak dan smo skupaj. Normalni prijatelji, a če pride do pretepa, postane stvar resna.

Kaj pravijo k temu starši?

Des: Nič ne vedo o tem.

Koliko si stara in v katerem razredu si?

Des: Petnajst let. Sem v osnovni šoli, v devetem razredu.

Ti bo uspelo končati?

Des: Lepo bi že bilo, a ne verjamem.

Zakaj ne?

Des: Pri teh učiteljih, lahko kar pozabiš. Kako postaneš član »Šestintridesetih«? Slišali smo, da ste imeli preskušajo poguma.

Yildirim: Če te, na primer, nekdo ne pusti na cedilu, četudi tvega, da bo pristal v bolnišnici.

Skupine so najprej nastale zaradi obrambe pred desničarskimi nasilniki.

Neco: Ja, nacisti, to je naša glavna točka. Naš sovražnik. Glede tega držijo tolpe mladostnikov skupaj. Na tak dan smo bratje. Če odkrijemo naciste, naredimo lom.

Kaj se zgodi, če se vas lotijo?

Yildirim: V arestu sem ga veliko bal.

Der Spiegel, Hamburg

SOVJETSKA ZVEZA

Prihaja zima in z njo lakota

Najbolj pesimistične napovedi o prihajajoči zimi v Sovjetski zvezi so srhljive: lakota s trpljenjem in smrtnimi žrtvami, vse to pa bodo zdaj, ko nadzor uhaja iz rok nekod toge državne oblasti, spremljali hudi nemiri.

Če bo nastopila resna lakota, bodo posledice zelo hude. Napovedujejo obsežne stavke v najpomembnejših industrijskih vejah, kar bo še bolj ohromilo že tako uničeno gospodarstvo; pri nemirih pa bo posedovala vojska. Drugi spet pravijo, da vojski, demoralizirani zaradi lastnih notranjih in etničnih sporov in od vojne v Afganistanu neprijubljeni, ni mogoče zaupati skrbri za reševanje državljanjskih konfliktov. Resno pomanjkanje bo skoraj zagotovo povzročilo podobne konflikte, kakršne so zadnje mesece doživljali v kavkaskih republikah Azerbajdžanu, Armeniji, osrednji Aziji in pred kratkim v Moldaviji na romunski meji.

Kako se bo na to odzvalo sovjetsko vodstvo, je popolna neznanca. Mihačul Gorbačov njegovi rojaki očitajo vedno bolj neodločno, cineavno politiko. Res je Evropska skupnost pripravljena dati pomoč v hrani, kot jo je dala Poljski leta 1980, ko se je Solidarnost šele začela prav razvijati.

Vendar je primerjava s Poljsko prav zlovesča. Leto po tistem, ko je Poljska zaprosila ES za pomoč, je varšavska vlada uvedla vojno stanje in pahnila državo v politično temo, iz katere se je prikazala šele lanko leto.

Nekateri Rusi napovedujejo tak potek dogodkov tudi Sovjetski zvezi: prizadeta vojska bi na koncu poskusila narediti red, vendar je sovjetske probleme nepriremeno težje obvladovati zaradi njene velikosti in mesečne narodov. Glede pomoči ES pa je še vprašanje, ali bo Evropa, ki se bo do sredine zime že morda zapletla v vojno v Zaližu, zmogla oziroma voljna dati pomoč tako hitro in v takšnem obsegu, kot jo bo SZ potrebovala.

Prihodnost, ki jo se piše sovjetskemu potrošniku, že dolgo navajenemu na stisko, je črna kot se nikoli in marsikomu se — čisto nestvarno — celo doba velike stagnacije pod Leonidom Brežnevom tudi čas skoraj svetopisemskega izobilja. Dejstvo je, da se je proizvodnja zmanjšala skoraj v vseh industrijskih vejah, potrgala so se proizvodne vezi med podjetji, tako da so mogoče med njimi brez

suvočin in sestavnih delov. Številna mesta in cele pokrajine, zlasti v Sibiriji in na daljnem severu, so tako močno prizadete, da počajo več pošiljati surovin, ne da bi v zameno dobile nujno potrebna živila.

Najbolj optimistična je napoved, da bodo Rusi prebili še eno takšno zimo, kakršne so bile vse, ki jih pomnijo: stoji v vrstah za živila slabe kakovosti in ob slabi hrani. A jedli bi le.

Kljub letošnjemu bogatemu pridelku se ljudje pri mizi nič več ne pogovarjajo o umetnosti ali o Bogu, ampak o tem, od kod bodo vzeli naslednji obrok. Bliza se zima, trgovine se praznijo in vedno pogosteje je slišati besedo »glood« — lakota, stradež.

V začetku novembra je nekomunistični moskovski župan Gavril Popov oznanil, da bodo v sovjetski prestolnici po ukrajinskem vzoru 1. decembra vpeljali racioniranje vseh živil. Nekatera bo mogoče dobiti le z živilskimi kartami. Blokce s kartami bo vredno 30 rubljev na mesec (kar je po uradni turistični menjavi 30 dolarjev, na črni borzi pa dolar). Vsač Moskovan bo imel pravico do kilograma in pol mesa, 200 gramov masla in pol kilograma moke na mesec. Ta sistem ne bo vključil tisočih ljudi, ki živijo v Moskvi, niso pa tam uradno prijavitni. Nihče ne ve, kaj bo v naslednjih mesecih z njimi.

Raziskava javnega mnenja, ki jo je med Moskovčani naredil Vsevezni center za proučevanje javnega mnenja, je pokazala, da se 46 odstotkov vprašanih boji, da bodo njihove družine letošnjo zimo strdale, 44 odstotkov jih ni zaskrbljenih, deset odstotkov pa jih ni odgovorilo. Med zaskrbljenimi je kar petdeset odstotkov več žensk kot moških.

A kam je izginila vsa hrana? O tem je več teorij. Nekateri trdijo, da gre za sabotažo: komunisti trde linije so jo »ugrabili«, da bi minirali preestrojko Mihaila Gorbačova, in njegov program reform. Drugi menijo, da jo

Moskva je v začetku novembra racionirala hrano, da bi pomirila svoje državljanje. V zimi, ki prihaja, bo pomanjkanje veliko.

Kako daleč je še stradanje? In kakšne so politične posledice pomanjkanja?

zadržuje vlada, dokler se cene ne zvišajo, tretji, da lokalne oblasti ne dovolijo, da bi odpeljali hrano z njihovega območja v velika mesta in bi tako zagotovili boljšo preskrbo doma, čemur uradna oblast zadržano pravi »kaplja v preskrbovalno disciplino«. Nekateri spet krivijo ljudi, ki panično kupujejo in si delajo zaloge.

V SZ zdaj tudi uradno priznavajo, da je revščina vsesplošno razširjena. Sovjetski premier Nikolaj Rižkov je lani na kongresu ljudskih deputatov povedal, da živi pod mejo revščine, pretresljivo veliko ljudi: 43 milijonov, približno 15 odstotkov vsega prebivalstva.

OKROGLA MIZA O SLOVENSKEM FILMU

Film si vedno utre pot

Slovenskemu filmu in slovenski kinematografiji sedanje razmere niso naklonjene. Denarja za film, kakor tudi sicer za kulturo, je vse manj. Po propadu dveh velikih hiš, Vesne filma in Vibe filma – slednja je v postopku redne likvidacije – se je filmska proizvodnja razdrobila po samostojnih producerskih skupinah, kar bržkone ne bo vplivalo samo na sistem proizvodnje in na količino posnetih filmov, marveč bo po svoje določalo tudi naravo in vsebino slovenskega filma.

Postopiti tržnim mehanizmom, iz filma ustvariti industrijo ali načrtno in dolgoročno premisliti o usodi slovenskega filma, to so v tem trenutku glavni pomisleki slovenske kinematografije, o katerih smo se za Delovo okroglo mizo o slovenskem filmu danes pogovarjali z gosti, režiserji Juretom Pervanjem, Jožetom Pogačnikom, Božom Sprajcem, Zoranom Pistotnikom z republiškega sekretariata za kulturo, Silvanom Furlanom iz Slovenskega filmskega in gledališkega muzeja, Marjanom Gabrijelčičem iz ljubljanske kinematografije, Janezom Kovčikom iz Studija 37 in Danilom Hočevarjem iz E-motion filma pri SKUC-Forum. S povabljenosti sta se pogovarjala Lilijana Resnik in Jože Horvat.

DELO: Stečaj Vibe filma ni spodbuden in nihiče, ki mu je do slovenske filmske ustvarjalnosti, ob tem ne more ostati ravnodušen. Kakšne spodbude bi bile potrebne, da bi slovenska filmska proizvodnja oživela?

PERVANJE: Propad Vibe filma ni poguben za slovensko filmsko stroko. Prej bi rekel, da je spodbuda za drugačen začetek. Proizvodnja in velika tehnična baza ne sodita skupaj. Prihodnost je v ločeni proizvodnji in bazi. Način, kakor zdaj delamo filme, recimo pri Studiu 37 in pri E-motion filmu, pomeni, da smo na pravi poti.

DELO: Vendar ta proizvodnja teče zunaj neke načrtne filmske politike. Toda ravno zdaj potrebujemo predvsem načrtnost. Kako torej do dolgoročne filmske politike?

PERVANJE: Viba film tako nikdar ni vodil načrtno politike.

POGAČNIK: Sam sem več kot 30 let priokviran na tej galeji, ki jo imenujemo slovenski film. Z njo sem preživel dva brodelca. Sicer pa Vibe filma ni mogče izvencaevati z ustvarjalnimi možnostmi slovenskega filma. V samoupravni fazi smo bili odprini od vsakega pomembnejšega odlocaenja. In med tem ko v javnosti prevladuje mnenje o razpustnosti in nepopolnosti filmskih delavcev, se večina borila za goli obstoj. Napromembnejše je torej zagotoviti kontinuiteto proizvodnje, tudi v imenu socialne varnosti, ki je ne bi smeli več ignorirati, kot se dogaja sedaj.

ŠPRAJC: Na to se veže misel, da je Viba film sredi kolektorskega leta oziroma sredi proračunskega leta doživel stečaj oziroma ga doživlja. Načrta za novo hišo nimamo, vsaj za zdaj ne. Seveda ne bi bilo treba veliko, da bi Viba vsaj še to kolektorsko leto ostala in da bi medtem izdelali načrt za delovanje slovenske kinematografije. Tako bi prepričali te socialne stresse, ki so zdaj nezgibni. Proizvodnjo bi reorganizirali po nekem pametnem modelu, o katerem bi se bilo verjetno treba vnaprej dogovoriti. Film je dovolj vitalen, mislim, da je vsakič tak kot vodi. Zmenjaj si utre pot, in utri si jo bo tudi na Slovenskem. Zato izginote Vibe ni sicer ravno katastrofa za slovensko kinematografijo, je pa njen propad prenegel in nenarčen.

PISTOTNIK: Bilo bi prav, da se v razpravi navežemo na gospoda Sprajca. Veseli me, da se temeljne ugotovitve režiserjev, gospoda Pervanje, gospoda Sprajca, nekatere ujemajo s tistimi izhodišči, ki jih je upošteval republiški sekretariat, ko se je moral odločiti o taki izjemi in na neki način tragični potezi, kot je bila pobuda za začetek postopka likvidacije edine kulturne ustanove v Sloveniji na tem področju – vsaj takšnega pomena, kot ga je imel Viba film. Vendar se razlikujemo pri ocenah konkretnih dejstev. Res je, da bi morda z nadaljnjim vlaganjem dodatnih sredstev prek tistih načrtovanih v Vibo film lahko to hišo odbrzali pri življenju še kakšno leto...

Vendar smo na podlagi ugotovitev o razmerah znotraj Vibe, o Vibinih obveznostih v zadnjem letu, na podlagi ocene njenega poslovnega potenciala in sposobnosti, kadrovskega poizjozaja, medčloveških odnosov, vodstvenih sposobnosti ter ljudi, ki so tam pač krojili usodo v zadnjem letu, ocenili, da Vibe ne bi mogli reorganizirati. Takšen poseg se je že sprva kazal kot popolnoma neučinkovit. Ko pa smo se dokopali še do konkretnih podatkov, ki kažejo tudi na določeno kriminalizacijo pri poslovanju Vibe in podobno, pa seveda ni bilo več smiselno vlagati v Vibo dodatnega denarja, ki ga v kulturi že tako in tako ni dovolj niti za uresničitev letnega programa. Tu so seveda še določene zakonske obveznosti, značilne za tak položaj, in preostalo nam je le, da ustanovitelju – se pravi slovenski vladi, predlagamo začetek redne likvidacije. Tudi zato, ker nam ravno ta procedura dopušča marsikatero možnost za reorganizacijo tega, kar Viba dejansko fizično in organizacijsko pomeni, in to učin-

kovitejšo možnost, kot bi bila dana brez tega.

DELO: Viba naj bi torej začela delovati kot tehnična baza?

PISTOTNIK: Predvidoma da. Vendar tega še ne morem zanesljivo trditi. Namenoma ne bi govoril samo o Vibi, ampak o filmski proizvodnji; torej, nujno je zagotoviti kontinuiteto filmske proizvodnje tudi v prihodnjem letu. Program pripravljamo na sekretariatu za kulturo. Denarja naj bi bilo po zagotovitvi vlade približno toliko kot letos. Po postopku, ki je predviden, bomo izbrali tiste projekte, za katere bo sekretariat predlagal, da se subvencionirajo na republiški ravni in da se prihodnje leto izpeljejo. Likvidacijski postopek je namreč relativno dolgotrajna zadeva. Ob sanaciji Vibe naj bi izdelali tudi model organizacije slovenske filmske proizvodnje za naprej, s katerim naj bi na novo opredelili mesto producentov. Namreč, v zadnjem obdobju je prišlo do take pluralizacije producentov, da jih je letos kar 21 prijavitelj takšne ali drugačne projekte za uresničitev v naslednjem letu. Seveda se je spreminila tudi vloga države, organiziranost države, odnos do politične sfere in ob tem, da se bo organizacijsko na tem področju še marsikaj spreminjalo, je treba pripraviti nov organizacijski model in opredeliti vloge različnih subjektov.

DELO: Koliko predlogov za nove projekte ste zbrali?

PISTOTNIK: Najbolj zanimivo je, da je 32 veljavnih predlogov samo za proizvodnjo celovečernih filmov. Med temi bomo izbirali za ožji izbor.

DELO: Kdo bo presojal o tem?

PISTOTNIK: O tem ne bo presojala nobena skupina pri nas, v sekretariatu. V prvi fazi smo za to angažirali več strokovnjakov, ki bodo izbrali, pregledali in razvrstili sprejete predloge po določenih merilih. O podrobnosti ne bi govorili. Potrebno pa bo seveda posebno strokovno posvetovalno telo, ki ga mora sekretariat še oblikovati znotraj celotnega programa kulturnih projektov, ki jih bo subvencioniral sekretariat v prihodnjem letu, in določiti, kateri projekti bodo tudi financirani.

POGAČNIK: Mislim, da je v tem trenutku bistveno, da ne pride do razprodaje Vibe. Taki interesi, prikriti, tudi si pluralistično tancico, obstajajo, recimo pocieni raznesi tehniko, ki jo je treba strokovno vzdrževati. Dolžnosti oblasti je, da ne popusti tem interesom. Selektivno kadiranje, okrepjeno z večjo strokovnostjo posameznih dejavnosti, bo v prihodnje moralo zadoštili tudi mednarodni standardom. Sicer pa zamislil o producerskih skupinah ni nova. Danes se pač kaže v okviru delovnih skupnosti, Mislim, da bi svet, sestavljen iz predstavnikov posameznih produkcij, programsko in tehnično usklajeval

delo v tem novem slovenskem filmskem centru. Pri proizvodnji, kakršno ta čas zmoremo, pa moramo seveda program oblikovati v večletnem ciklu, ne pa kar ad hoc, kot se to že dogaja.

KOVIČ: Zelo veliko govorimo o ohranitvi tehnične baze, brez katere ne moremo. Opozarjam pa, da je največji kos tehnične opreme star 10 do 12 let. Vse ostalo je še starih, to tehnično bazo, kakorkoli obrne, bo treba temeljito, strokovno obnoviti. Tehnični studio je pravzaprav samo že za odpad. Neverjetno so težave, kako dobro delati s takšno tehniko, kajti svetovnim standardom to, kar mi izdelamo, ne zadošča. Saj je mogoče tehniko najemati po Evropi, toda to več stane.

POGAČNIK: Je pa pravi čudež, da s tako tehniko vendarle delamo in da je to, kar naredimo, v svetu priznano za kvalitno delo. A to je rakasta rana slovenskega filma.

KOVIČ: Letos spet zbiramo literaturo za naslednje leto, vendar za program, ne pa za filmski projekt. Vedno se odločamo na podlagi scenarija, ki je literatura, in nobenih meril ni, da bo iz tega sploh nastal kakšen film, in to pаметen film. Vedno delamo tako: nekje začnemo, ne vemo pa, kaj bo nastalo, saj za to ni nobenih strokovnih parametrov. V letu 1991 bi morali za leto 1992 pripraviti vsaj še enkrat toliko filmov, kolikor jih bomo financirali v prihodnjem letu. In šele elaborat, ki obsega vse, od smelne knjige do priprave scenografije, igralcev, maske in vsega ostalega, je lahko podlaga za delo. Mislim, da tako, kot je šlo doslej, ne gre več, saj prav tu zapravljamo zelo veliko denarja. Po eni strani je sredstev manj in krajsa se čas priprav za izdelavo filma. V enem mesecu moramo narediti tako rekoč vse, to je amatersko. Naprej bi morali dvigniti tehnično in strokovno kvaliteto, potem se pa ukvarjamo z ideologijo.

GABRIJELČIČ: Likvidacija Vibe je prišla kot nujno zlo. Kako znotraj rušenja starega vzpostavljati novo, je zdaj bistveno. Mislim, da slovenski film lahko obstaja tudi brez Vibe kot ustanove ali celo brez tehnične baze. Gre

za to, da v novih razmerah gospodarjenja na ruševinah starega ustanovimo podjetje – torej ne kulturne ustanove, ki bo sofincancirana – ampak podjetje, ki bo delno tržno usmerjeno, delno pa bo imelo neke, obveznosti do nacionalne filmske proizvodnje. Tega podjetja pa ne bo, če ne bo obstajalo kot mešano podjetje – v katero bo vložila svoj kapital država, v katero bo vložil kapital morda še kdo tretji zunaj (sprašujem se sicer, ali je to dobro?) in kjer bodo partnerji tudi filmski delavci ali ustanove s tega področja. To je po mojem mnenju, v grobem, edini koncept, ki zagotavlja, da imamo tehnično bazo. Je posredni pogoj ZA FILMSKO PROIZVODNJO.

Naj še poudarim, da nas preteklost uči, da so bile, kar zadeva slovenski film, zablode tako v družbenem sistemu, kot tudi na strani filmskih delavcev, ki so potem, ko so pobrali honorar, skrb za film in vse ostalo pustili ob strani.

ŠPRAJC: Ko govorimo o tržnem načelu in mislim, da ga je deloma mogoče uvesti v slovensko kinematografijo, se lahko zgodi – torej ko bomo pripravili novo organizacijsko shemo za produktivno kinematografijo in se bo delalo zelo malo ali skoraj nič, glede na to, kako je – da delavcev, ki naj bi film delali, ne bo več. Zelo veliko poklicev je že izginiio iz naše produktivne kinematografije, cel kup jih pa še bo, na primer mojster za vožnje filmske kamere. Mislim, da v Sloveniji razven enega ali dveh ni nikogar več, ki bi se ukvarjal s tem. Eden je v službi v Cankarjevem domu, eden je na bivši Vibi. En sam! Če torej ne bomo zagotovili kontinuitete proizvodnje, bo še tistih nekaj ljudi, kar jim imamo, odšlo, ker načrtne kadrovske politike ni bilo.

Predvsem pa bi morali pripraviti nov filmski zakon na Slovenskem, kjer bi bila pravila igre natančno določena. Sedaj niso. Star sistem smo porušili, novega nimamo. Ne ve se, kdo pije, kdo plača. Lahko se zgodi, da bomo priče divjemu lovu na filme. Kdor bo pač bolj nasilen, bo delal.

DELO: Govorimo o tržni ekonomiji, delamo pa filme, ki jih nihče ne gleda. Lahko si pomagamo z zakoni, toda najprej bo treba stvari urediti v praksi.

FURLAN: Najbrž noben sistem stoodstoto ne omogoča niti komercialnega niti umetniškega filma. To je zelo zapleten problem. Pri nas so politične spremembe in kriza kinematografije na neki način, morda bolj naključno, a vseeno povezane. Zato mislim, da se predvsem ne smemo prenatiliti. Skrajni čas je, da se o nekaterih bistvenih stvareh za kinematografijo poučimo pri podobnih državah na Zahodu, čeprav teh izkušenj ne gre avtomatično prenašati v naš prostor. Slovenski film nima nobenih možnosti, da uspe kot komercialno kinematografsko blago, ima pa možnost, da uspe na trgu evropskih televizijskih mrež in na trgu distribucij, ki nastajajo v Zahodni Evropi. Torej je treba delati tako, da se naša kinematografija priključi Evropi, ne pa sanjati o neki filmski industriji. Slovenski film ne more obstati zgolj na ekonomski podlagi, vendar pa v proizvodnjo lahko vplememo kategorije gospodarstva. Kar pa ne more preživeti na ekonomski podlagi, je skrb države. Sem za proizvodnjo slovenskega filma v interesu avtorstva, sem za organizacijo vzporedne kinematografske mreže, ki bi skrbelo za distribucijo t.i. umetniškega filma. Pri naših filmih so veliki problemi z distribucijo. Najverjetneje pa bomo povsem izgubili jugoslovanski trg. Tako bo nujna ustanova, ki bo skrbelo za promocijo slovenskega filma in za njegovo trženje.

HOČEVAR: Kar 95 odstotkov evropskega filma je nekomercialnega, in torej pri nastanku teh filmov sodeluje država ali pa velike televizijske hiše, ki jih pri nas ni. Večina evropskih kinematografij je majhnih in se ubadajo s podobnimi problemi kot slovenska. Toda vedno se najde kdo, ki njihove filme promovira, naj bo to filmski inštitut ali druge ustanove. Velik problem pri nas pa je že v tem, da nihče ne bo gledal slovenskega filma, če čez vse leto gleda samo ameriško produkcijo. Pri nas namreč ni distribucije evropskih filmov. Sicer pa o promociji in distribuciji filma odloča njegova kakovost.

GABRIJELČIČ: Vsa film je mogoče prodati, tudi slovenskega. Govorimo, da je slab, a s tem se ne strinjam. Trdim, da je danes mogoče na filmskem trgu prodati vsak film, ker je povpraševanje še vedno večje od ponudbe.

HOČEVAR: Toda ne v Sloveniji.

GABRIJELČIČ: Tudi v Sloveniji.

DELO: E-motion film ravnokar snema nov projekt, ki je bil zamisljen v koprodukciji z Viba filmom. Ali smanjenje kljub likvidaciji Vibe teče normalno?

HOČEVAR: Tudi Studio 37 je za film Ječarji sklenil koprodukcijo pogodbo z Viba fil-

mom, torej nismo edini, ki po taki pogodbi delamo film. Stvari za zdaj tečejo, kot da Viba ne bi bila pred redno likvidacijo. Večjih problemov ni.

PISTOTNIK: Produkcija teče, in celo v tem času, ko poteka likvidacija Viba filma, kar je zelo kompleksna zadeva, nikakor nismo v praznem prostoru. Na sekretariatu se stvari načrtno urejajo.

DELO: Vprašanje je, ali se stvari tudi v pravi meri nadzorujejo, saj se lahko praksa, medtem ko se oblikuje teorija, tako spremeni, da se ves sistem podre.

FURLAN: Tega, kakšen naj bo slovenski film, nihče ne more predpisati. Tega ne more predpisati niti politični niti kinematografski sistem. Če bo slovenski film prepoznaven

● O cenzuri in avtocenzuri

POGAČNIK: Režiserji, ki smo bili na senčni strani ulice, smo imeli probleme. Razumljivo je, da danes režiserji pričakujejo, da ne bomo prišli z dežja pod kap in da bo pluralistična oblast bolj naklonjena slehernim ustvarjalnim pobudam.

GABRIJELČIČ: Prosim, da mi navedete celovečerni projekt, angažiran, skratka kakršenkoli, ki je bil na neki, tedaj veljavni instanci, zavrnjen kot ideološki ali kakorkoli sporen.

POGAČNIK: Moram reči, da sem imel od Grajskih bikov naprej, prek serije dokumentarcev, težave s cenzuro. Problemi so bili.

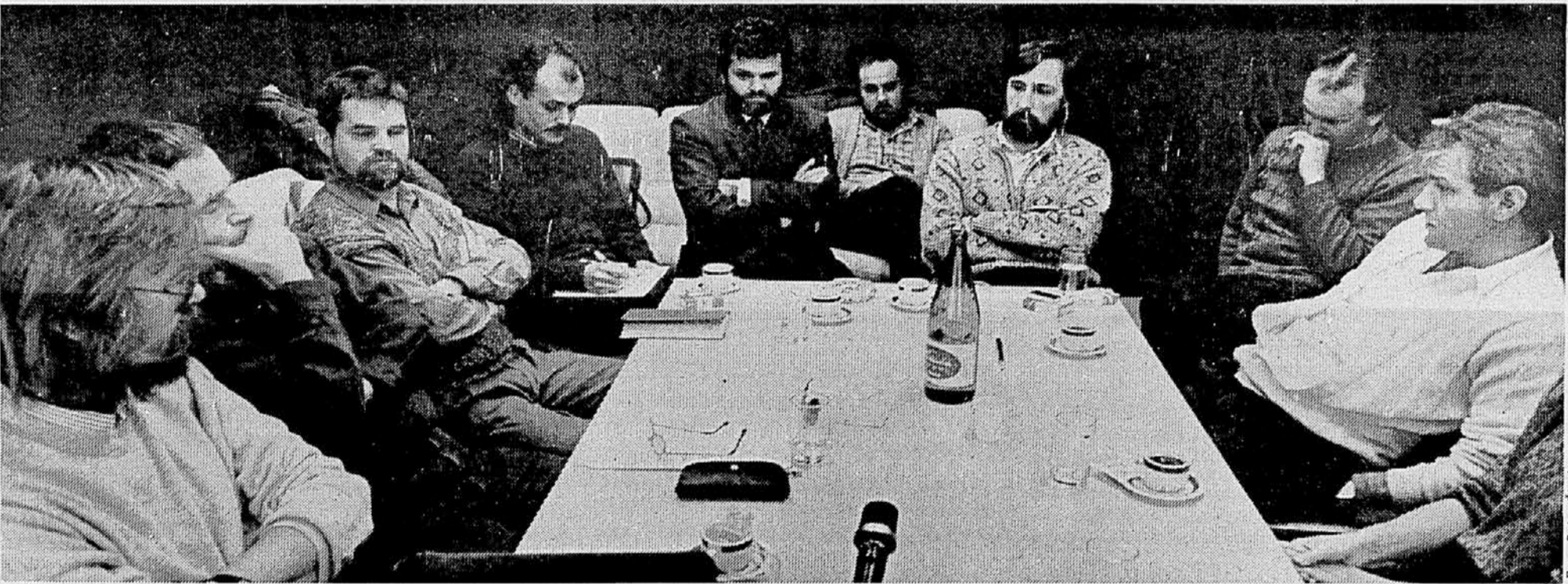
GABRIJELČIČ: Govorim o zadnjih desetih letih. Če pa govorite o vsem povojnem obdobju, potem vsa ocena drži. Pravim pa, da v zadnjih desetih letih v kulturi, tudi na filmskem področju, vse te disfunkcionalne in politične oznake nekaj stvari več del ne držijo. Vrata so bila odprta prav sem. Zato bi rad dokazal. Kdaj in kateri projekti so bili ocenjeni za sporne?

POGAČNIK: Še letos pozimi sem pisal Košuti pismo o teh stvareh. Pismo verjetno še vedno obstaja na sekretariatu. Mislim, da za filme te vrste nihče ni kazal posebej dobre volje.

GABRIJELČIČ: To je stvar avtocenzure producentov, direktorjev. Tako kot je bila avtocenzura v tej hiši (bivša KSS, op. nov.), je bila tudi drugje. Sprašujem zato, ker ste govorili o sprenevanju. Prosim za konkreten primer, da bomo videli, kdo se spreneveda. To, da je na Vibi in drugje obstajala avtocenzura, je eno – te stvari je treba ločiti.

POGAČNIK: A tudi to je sestavni del istega sistema.

GABRIJELČIČ: Sem predstavnik nekega sistema, v katerem sem služil kot marsikdo tukaj. Pa mislite, da se vas to ne dotika? Skupnost je bila samo delček sistema samoupravne družbe in filmu je bila v teh zadnjih letih kar precej naklonjena. Pa ne zaradi Vibe, ampak zaradi filmskih delavcev in filma. Zato pravim, pogovarjamo se kot odrasli, z argumenti.

PREDOR POD ROKAVSKIM PRELIVOM

Boj se Francozov (Angležev)

Zadnji dan minulega meseca so delavci na najboljše in najzahtevnejšem gradbenem projektu na Stari celini – predoru pod Rokavskim prelivom – povezali vrtino z obeh strani, že januarja prihodnje leto pa naj bi si francoski in britanski voditelj v predoru slovesno stisnili roki.

Predor pod Rokavskim prelivom je francoska zamisel. Francozi so bili sploh od nekdanj boljši zagnali kot Britanci, pa čeprav niso nikdar množično obiskovali Otoka. Še danes na vsakega Britanca, ki obišče Francijo, pride le en Francoz, ki se kljub številnim predsodkom do svojih otokskih sosedov odpravi v Združeno kraljestvo. Pač pa je med Francozi že od nekdanj veliko inženirjev, ki so jim najbolj pri srcu velika gradbena dela; tako med drugim že od leta 1750 iščejo možnosti za neposredno prometno povezavo med Francijo in Britanijo.

Duhovni oče predora Aimé Thomé de Gamond (1805–1876) pa ni bil samo inženir, temveč tudi navdušen revolucionar, ki je na pariških barikadah doživel prelivanje krvi. Proti koncu življenja je začel čedalje bolj obsojati uporabo sile in javno kritizirati vohiške republike z dolgimi brki in v uskih skornjih. Vse bolj se je predajal sanjam o federalni Franciji, ustrojeno po ameriškem vzoru, v kateri bi imele ženske povsem enake pravice kot moški. Pridobil si je izobrazbo vojaškega, gradbenega in rudarskega inženirja, poleg tega pa doktoriral še iz medicine in prava.

Predor med Francijo in Anglijo je bil samo del njegovega orjaškega projekta o železniški povezavi med Londonom in Kalkuto v Indiji. Tisoče kilometrov dolgo železnico progjo je pojmoval kot moralno povezavo med Vzhodom in Zahodom, nekakšno vzorednico enakopravnosti med spoloma.

Thomé de Gamond je bil pač učenec utopičnega socialista Saint Simona, ki je med drugim poudarjal, da je za velika dela potrebna tudi ustrezna doza strasti. In res se mu je posrečilo, da je med pripadniki francoske znanstvene elite zanetil strastno navdušenje za velikopotezne projekte, s katerimi naj bi spremenili svet. Skratka, predora med Francijo in Anglijo ni zagovarjala večinska, tradicionalistična Francija, temveč obrobne, maloštevilne skupine briljantnih znanstvenih zasnenjakov.

Tudi predsednik družbe »Predor pod Rokavskim prelivom«, ustanovljena leta 1872, je bil

vnet zagovornik Saint Simonovih idej. V mladosti je okusil življenje v tedanjih »hipipjskih« komunah, kjer so bile ženske povsem enakopravne z moškimi. Prepričan je bil, da Evropa in Azija nestrpno čakata, da se odpreta preostalemu svetu. Vzhodno Sredozemlje je pojmoval kot ameriški srednji Zahod, Carigrad kot Chicago, Doversko ožino pa kot vzhodno morško obalo. Vse do konca minulega stoletja so se francoski »utopistični« inženirji gorče zavzemali za zgraditev predora pod Rokavskim prelivom.

V Franciji je bilo tedaj že precej inženirjev, ki so si izobrazbo pridobili na istih dveh solah kot utopisti – na Politehniku in Ecole Centrale. Nezadovoljni zaradi pomanjkanja zanimivih del doma so potovali po Evropi in se lovali najrazličnejših drznih projektov.

Francoski interes za predor med Anglijo in Francijo je, skratka, temeljil predvsem na ideoloških in gospodarskih, ne pa na nacionalističnih interesih. Zagovorniki zahtevnega podmorskega projekta so bili prepričani, da bo množičnejše potovanje z mednarodnimi vlaki prispevalo k razumevanju in prijateljstvu med narodi. Ampak navsezadnje pa se je podobno motil tudi znameniti avtomobilski inženir Henry Ford, ki je trdil, da na svetu ne bo več vojne, brž ko bo imel vsak Zemljan svoj avto. Toda zaostrenih francosko-nemških odnosov, denimo, očitno niso izboljšale niti železnice niti cestne povezave, temveč povsem zavestna in dosledna politika obeh držav.

Tennysonovo nasprotovanje predoru je še posebej poučno. Čeprav je pogosto obiskoval Francijo in čeprav je med prehodi po tamkajšnjih hribeh doživel prenekratje navdih, ga je tja gnal, kot je zapisal – zgolj »strasten spomin na izgubljeno preteklost, obzavnanje

zaradi propada daleč boljšega sveta od tega, v katerem živimo«. V pogorju Severni na jugu Francije si je zamišljal, da se vzpenja po gričih antične Grčije, v Bretaniji na severozahodu so se mu utrinjali spomini na legendarnega kralja Arthura. Nikdar pa se mu ni zdelo potrebno, da bi boljše spoznal resnično Francijo in njene prebivalce: ko je oblast v tej državi prevzel Napoleon III., je Tennyson napovedoval francosko invazijo na Britanijo in v naglici spesnil nekaj pančnih pozivov pred skupnim naslovom »Anglija, k orožju!«. Skratka, za turizem ni bilo zelo težko reči, da a priori poglablja razumevanje med narodi, saj večina turistov v tujo državo pripotuje z jasnim namenom, kaj želijo najti.

Obsebnost Britancev, da svoj otok obdružijo čim bolj odrezan od Evrope, se je še dodatno utrdila po zaslugi feldmaršala vikonta Wolseleya (1833–1913), ki je iz lastnih izkušenj (predvsem iz krimske vojne) vedel, kako zelo zmedena in neučinkovita je lahko vojska. »Civilni politiki nikdar ne poskrbijo za učinkovito obrambo dežele«, je trdil. »Ne zavajajo se, da se prijateljski narod lahko vsak trenutek spremeni v nevarnega sovražnika.« In Angliji je po njegovem mnenju nevarnost grozila od vsepovedno, še posebej iz sosednje Francije. Kmalu mu je uspelo prepričati kraljico Viktorijo, da je zavrnila načrt o predoru

kaj časa je bil sicer tudi minister, a veliko ljubejša mu je bila zakulisna vloga. »Najvplivnejši ljudje«, je izjavil ob neki priložnosti »niso javni delavci: bolj ko si ljudem na oči, bolj ko govorijo o tebi, manj proste roke imaš. Najpomembnejša so osebna poznanstva s politiki.« S svojimi neverjetno velikim vplivom na otoko politiko (povsem v skladu z znano britansko nadaljevanjo »Da, gospod ministriški predsednik!«) je nekaj desetletij prepečeval začetek gradnj predora med Anglijo in Francijo, pa čeprav so v parlamentu glasovali za ta projekt in čeprav so se zanj izrekli ne samo skorajda vsi člani tedanje vlade, temveč so ga vse glasneje zahtevali tudi predstavniki vplivnega industrijskega lobija. Ob tem je ironično dejstvo, da se je lord Hankey rodil v Biarritz na jugozahodu Francije in da je poleg nemščine, italijanščine, španščine in grščine mojstrsko obvladal tudi francosčino. Toda ljubezen do jezika mu očitno ni preprečevala, da ne bi bil vse življenje skrajno nezaupljiv do Francozov.

Proti predoru pa so bili še številni bili ali manj vplivni posamezniki. Neki zdravnik je svaril britansko javnost, da bi se z neposredno prometno povezavo med Francijo in Anglijo tudi na Otoku močno razširila spolne bolezni; eden od vplivnih častnikov v britanski vojski je bil prepričan, da bi bratranec med tako zelo različnima narodoma neizogibno privedlo do nastanka odpravne človeške podrase. Še več – britanski psi bi začeli naglo oblevati za stekline. (V Britanijo se namreč ta nalezljiva bolezen še vedno ni razširila.)

Morda bi bilo zgodovino predora pod Rokavskim prelivom sploh najlaže na kratko opisati z naslednjo vizijo: milijoni britanskih psov z doverskih pečin besno lajajo in renčajo na vsakogar, ki se skuša približati Otoku, Fran-

pod eno oznako, potem smo vsi v tem trenutku odpisani, ker takega filma ne potrebujemo.

DELO: Toda neki vtorec vendarle mora biti, vzorec, ki bo prehitel gledalce.

ŠPRAJC: Neprestano govorimo o gledalcih, tržnem načelu, medtem pa nenehne kanonade iz tiska, od najbolj nizkotnih do najbolj banalnih, pri nas ustvarjajo ozračje, ki ni naklonjeno slovenskemu filmu.

PERVANJE: Jaz pa imam to smolo, da moj film v tisku prevleče hvaljivo. Zaradi tega sicer nima še nobenega gledalca, ker preprosto ne pride v kino. Slovenski distributer je brez denarja, Viba pa je za ta film še vedno dolžna. Zdjaj sem predlagal Vibi in ministru za kulturo, da odkupim Vibi dolg v Nemčiji in dobim svoj film. Potem bo na filmu pisalo: Jure Pervanje vam predstavlja. Vračamo se v čas začetkov filma. Hodil bom od kina do kina in vrtel svoj film.

PISTOTNIK: Torej samo spet na tem, da se avtorji oziroma producenti sami borijo za svoj film. In prav je tako, kajti ravno ti bodo poslej morali prevzeti nase odgovornost in tveganje za usodo svojega filma po tem, ko je produkcija že zaključena.

cozi pa v zadregi skomigajo z rameni in mrmrajo, da Britanci pač že od nekdanj sovražijo vse tuje.

Narod majhnih goljufov

Vse doslej povedano bi bilo mogoče zavrniti kot stvar preteklosti, če ne bi še lani v vplivni britanski reviji prepričevali bralcev, da so Francozi »narod majhnih, čednih goljufov in argantnežev«, ki se jih je mogoče ubraniti edinole tako, da jim »njihove žalitve zažemo nazaj v obraz«. Sovinim z vsemi svojimi grotesknimi pojavnimi oblikami je očitno še vedno globoko zakorenjenjen pri večini ljudi.

Sicer pa se je o tem, da se razmere skozi stoletja še zdalce ne spreminjajo tako radikalno, kot bi bilo pričakovati, mogoče prepričati tudi na podlagi razpisne ankete javnega mnenja, iz katere je letovidno, da skoraj polovica vseh Britancev še vedno nasprotuje neposredni prometni povezavi s Francijo, pa čeprav se gradnja predora bliža že končni stopnji. Pri tem je posebej zanimivo, da svoje ugovore utemeljujejo s povsem enakimi razlogi kot nasprotniki predora v minulom stoletju.

Res je sicer, da predor sam po sebi ne more dramatično spremeniti življenja Otočanov – morebitne pozitivne spremembe lahko prinese šele njegova uporaba. V tej zvezi pa je trenutno še vedno precej več vprašanih kot odgovorov: Bosta še tako privilegirana jugovzhodna Anglija in še posebej London zaradi povečane prometa še bogatejša, preostali del Otoka pa še revnejši? Bo predor povzročil še hujske zastoje v železnici? Bo predor britanskem prometu? Celotno zvezanost sicer drznojo povsem nedvoumno napovedati vseh morebitnih posledic najboljše gradbene projekta na Stari celini. V tem trenutku je jasno le to, da predor pod Rokavskim prelivom lahko označi ne samo začetek novega obdobja v življenju Britancev in njihovem odnosu do sosedov, temveč nakazuje tudi povsem praktično možnost tesnejšega sodelovanja med vsemi evropskimi narodi. (Optimistični sklepi so trenutno zelo v modi.)

Radovan Kozmos

POGOVOR Z NIKOM GRAFENAUERJEM

Pisatelj je zmeraj v plebiscitu

Pesmi Nika Grafenauerja, pri čemer so mišljene predvsem tiste za odrasle, se na prvi pogled zdijo »abstraktne« in daleč od konkretnega sveta. V resnici so estetsko sublimirane, toda dejstvo je, da je marsikje v njih čutiti tudi stik z zgodovino in dogajanjem sedanega časa. To je toliko manj presenetljivo, ker vemo, da je bil avtor tako rekoč ves čas kulturnopolitično angažiran pri mnogih revijah, zlasti še pri Novi reviji, katere glavni urednik je zdaj. V tem pogovoru smo ob drugem skušali rekonstruirati tiste prvine njegovega pesnjenja, ki so zdaj videti še posebej aktualne.

pravi, da je hiša biti – in to je zame slovenščina – postavi tudi državna streha nad glavo.

Ali to pomeni – in vsaj za elegije v Izbrisi bi se morda dalo to reči – da se v vašo poezijo vrača zgodovinska optika?

Vrača se človekova zgodovinska usoda, ki je pač ni zunaj zgodovine. V tem smislu je na atemporalni solipsizem Štukatur nad vse značilno reagiral Dušan Pirjevec, ki mi je predlagal, naj se lotim epa. To se mi je takrat zdelo veče kot čudsko. Človek, ki je bil takrat zvezan z zgodovino, kot je bil Pirjevec, pa je imel prav gotovo dovolj razlogov, da ga ta poezija ni mogla ogreti, čeprav ga je izzivala, in se je, kot kažejo z roko napisane opombe v njegovem izvodu knjige, resno pripravil, da bo pisal o njej. Danes ga seveda razumem; od tam ni bilo več mogoče nikamor, razen v razmerje do drugega, v izpostavljenost, v kateri so neobgibni pristni odlišni časa. Začelo se je – spet po premostitvi – s Palimpsesti, kjer se je prejšnja solipsistična stanka sprožila v gibanje, in kjer je magnetno polje erotizma in fascinacije. Najprej na individualni ravni, potem pa se mi je to eksistencialno izkustvo presnelo na človekovo zgodovinsko obstojnost sploh, na usodno povezanost oziroma hkratnost življenja in minevanja.

Se je v tej zvezi odprlo tudi vaše razmerje do naroda kot tiste zgodovinske vitalitete, ki jezik, o katerem toliko govorite, ohranja pri življenju?

Odgovor je na dlan, saj ste nanj odgovorili že s svojim vprašanjem. Prav nič mi ni treba poudarjati potrebe po zavarovanju lastne individualnosti nasproti narodu in se na ta način ukvarjati z vprašanjem, kaj je preja jezik ali kura. To počno tisti, ki skušajo kaj naprej dokazovati, da je pesameznik višja vrednota kot narod in obratno. To pomeni, da ideologizirajo oba kot subjektiviteti, ki se med sabo seveda izključujeta, saj gre za prestižno razmerje med njima. To je refleks tako na partijski kolektivizem kot na nacionalizem, ki sta pesameznika podrejala skupinskim interesom in vrednotam. Ne morem se znebiti vtisa, da gre pri tem refleksu pravzaprav za

zamenjevanje pesameznika s Posameznikom, naroda z Narodom, torej za razpravljanje o ideoloških prioritetah. Zame pa je bilo razmerje med pesameznikom in narodom zmerom komplementarno. Brez individualnosti, brez pesameznikov, ki jemljejo svojo usodo nase s tem, da so pred sabo in pred drugimi odgovorni za svoja dejanja, namreč tudi o kateri govori pesem. Sprava, ki jo omenjate, tako ne pomeni samo sprave med živimi in mrtvimi ideološkimi nasprotniki, med domobranci in partizani, ampak v prvi vrsti spravo z našo lastno človeško mero. Človek kot subjekt, ki je zavezan predvsem uresničevati svojega ideološkega cilja, pozablja nase kot na enkratno, nepovljivo človeško bitje. Če pa prezira lastno življenje, mu je še manj sveto življenje drugega oziroma planetarno življenje nasploš. Tine Hribar je to filozofsko spoznanje ponudil za uvodno preambulo v slovenski ustavi, a je doživel pravi plaz profanacij in trivialnih zavrnitev v leve in desne. Svetovna noč je očitno hudo omračila duha Slovencev.

Tu pa sva se že dotaknila tudi aktualnega družbenopolitičnega dogajanja... Ze nekaj časa redno pišete epigrame, ki so že po svoji naravi takšni, da ne sodijo v visoko poezijo, ampak so najbrž porojeni iz drugih nagibov. Zakaj jih pišete? Je epigram formalni izziv, davek časa ali kaj drugega?

Moje stigmatizirano časa. Bolj psihogenični utrinki kot premišljeno gojena pesniška forma. Snovi pa je vsekakor več kot dovolj.

Razumem, da se je slovenski književnik, vtem ko je njegovo delo skušalo biti nadčasovno, angažiral pri demokratizaciji družbenega prostora. To niti ni samo slovenski pojav... Toda če se je v spremembah drugod po vzhodni Evropi tovrstno delo pisatelja večinlo končalo, je videti, da pri nas še ni tako. Pri nas spremembe še niso do kraja opravljene in najbrž ne bodo vsaj do plebiscita, verjetno pa tudi še po njem ne... Ali plebiscit kljuje pisatelja k sodelovanju?

Pisatelj je v plebiscitu kaj naprej, če lahko spomnim na tisto, kar sem o jeziku in narodu govil prej. Ko je Prešeren obrnil hrbet »eklektičnemu« oziroma »sintetičnemu lirizmu« in vztrajal pri »materinemu jeziku«, je bila to zanj edina mogoča »plebiscitna« odločitev, ki slovenskega pisatelja določa vse do današnjega dne. Zato pa je seveda Gaj obtožil »separatizma« in »kranjskega provincializma«, kjer lahko plenja le »prilika literature«, kar pa Prešerna ni motilo, da ne bi napisal Sonetnega venca.

Vaša poezija je od prve zbirke (Večer pred praznikom, 1962) naprej nastajala v znanih družbenopolitičnih okoliščinah, seveda pa tudi v akademski duhovni klimi, ki jo je zaznamoval vs študij pri Antonu Ocvirku in Dušanu Pirjevcu, sodelovanje pri številnih kulturnih revijah, v opozicijskih intelektualnih krogih ipd. Se vam zdi, da so tedanje družbene razmere vplivale na vašo poezijo? Bi bilo mogoče takó pisati še danes?

Saj veste, da ni mogoče dvakrat stopiti v isto reko. Tako so tudi vse moje zbirke nastajale različno, z različni vmesnimi spremeni, ki sem jih potreboval za delo v ozadju, za tiste implicite premike v razvoju, ki so v zvezi z globljimi človekovim kulturno in eksistencialno skušnjo, na osnovi katere se spreminja tudi artikulacija. Ta zjema tako vsebinu kot obliko – Gehalt in Gestalt. To se nujno dogaja v vsledernem živem stiku z jezikom, še zlasti pa v poeziji. »Pot navzgor in pot navdol je ena in ista,« pravi Heraklit. Menjavajo pa se perspektive, oblike in smeri popotovanja. Pri tem hočeš nočeš zmerom sodelujejo tudi konkretne družbene okoliščine, čeprav jih morda na prvi pogled v poeziji ni mogoče razbrati.

Rekel bi, da se vaši drugi zbirki Stiska kajeta (1965) tematsko celo dokaj različno razkrijujo nekateri refleksi na tedanje družbeno dogajanje, čeprav v estetsko sublimirani obliki?

To je izrazito manihejska knjiga, v kateri prevladuje subjektivistični nihilizem. Za oznaka ni niti odklonilna niti moralistična. Govori le o tem, da ničesar ni mogoče preskočiti. Eksistencializem, ne kot ideologija, pač pa kot naravna potreba mladega človeka, je formativna življenjska naravnost, ki sega do smrti, ali, če hočete, do zadnjega diha. V tem pogledu je bil zame takrat Platon zanimivejši od predskratikov, Camus pomembnejši od Sarttra, novi val impresivnejši od sočasnih političnih filmov, Kafka pa sploh najbolj avratičen pisatelj. To je bil čas mojega prvega opozicijskega političnega angažmaja, ki se je povezoval s Perspektivami, z uredništvom v študentski Tribunalu in v Segovi in Pirjevevi Snodobnosti, dokler oblast v letih 1964/65 ni pomelala z nami. Vse to dogajanje je s svojimi sunki posegalo tudi v mojo poezijo, čeprav je bilo docela očistočno razpoznavnih aktualitet. Vprašanje smisla človekove obstojnosti je bilo tedaj v ospredju. Zastavil mi ga je Camus v Mitu o Sifizu in Upornem človeku. Pirjevec pa je pod vplivom Husserla in Heideggerja po svoje »razrešil« študijo Konec akcije ob Malreaxovem romanu Krajevski pot.

Če lahko zozim tematski krog pogovora, bi dejal, da je vaš zadnja zbirka Izbrisi (1989) nadaljevanje in vrh poetske prakse, ki ste jo uvedli z zbirko Štukature (1975) in nadaljevali preko Palimpsestov (1984). Kaj lahko rečete o svoji poti od Štukatur do Izbriso, od kod so prihajale spodbude, spoznanja ipd.? Mislim na tiste odločilne momente, ki so morda sodelovali v vašem pesniškem, mišljenju obenem pa ohranjali poetsko identiteto.

Individualizacija, če uporabim ta jungovski pojem, je bil proces, ki me je ostredil iz kartezijskega aktivizma in me osredotočil nase, v nekakšen egocentrižem. Tako se je pred mano odprlo neznanstvo solipsistično kralje-

stvo – biti sam z jezikom brez vsakršnih ideoloških zamisli, ki ga spreminjajo v orožje. Nasprotno, jezik sem občutil kot živo utripajočo materijo, ki je pomensko skrajno izmuzljiva, fluidna, voljna pa uporna hkrati, in v kateri so shranjene neizmerno sibiške energije preteklih rodov. Tako sem se odločil za sonet kot formo, v kateri se vanjo zajeti jezik prizmatično lesketa od prelivanja pomenu in drugih strukturalnih odnosov, ki se interakcijsko dopolnjujejo in tvorijo samozadostne čutno nazorne slike; to je bila gozovna samotnost. Štukature so zato izrazito poezija, ki je priglasna skoraj do avistične odmakljenosti od vsega socialnega, zgodovinskega, časovno opredeljujočega dogajanja.

Je bila to reakcija na vaš aktivizem, izguba socialnega erotizma in umik v nekakšno splendid izolation? So bila vzrok za to tudi svinčena sedemdeseta leta?

Tudi. Pa intenzivno individualno delo. In prav dobro sem se počutil, ker sem očitno potreboval ta čas. Takrat sem odkril de Saussura, Sklovskega, Jakobsona, Eca, predvsem pa Lotmana, Ingardna in Benjamina. Od ruskega formalizma, preko strukturalizma, semiotike, informacijske in fenomenološke estetike me je vodila pot tja, kjer sem se lahko zares sopripadno srečal s takimi pesniškimi tehnikami, kakršni sta na primer Mallarméjeva ali Celanova, če omenim samo dva najizrazitejša predstavnika pesniškega prizmatizma. Takrat sem tudi napisal Kritiko in poetiko. To izkustvo z jezikom, ki me spremlja še danes kot ključna sestavina moje pesniške artikulacije, zagotovo ni neoterična, postala je celo tako zavezujoča zame tudi navven, da prestopa zgolj pesniško prakso in me dobesedno sili k dejavnosti, ki naj pripomore k temu, da se jeziku, za katerega Heidegger

ZAKAJ POTREBUJEMO NARAVOVARSTVENI MANAGEMENT

Izvirni greh je bil storjen v gozdu

V zadnjih dveh desetletjih skorajda ni minil dan, da ne bi v sredstvih javnega obveščanja slišali ali brali o varstvu človekovega okolja, ne da bi se povsem zavedali, da gre pri tem pravzaprav za varstvo narave pred človekom. Varstvo okolja, kamor štejejo onesnaženost predvsem zraka, vode in tal, pa tudi pogleda, je v bistvu varstvo narave pred človekovimi odpadki, ne le radioaktivnimi, tudi miselnimi.

Poleg varstva okolja, ki je postalo javna zadeva z vsemi atributi političnosti, pa nekako v senči tega politiku-ma, pod krosnojo skrivnostnosti životari naravna dediščina. Poleg varstva okolja in varstva naravne dediščine pa obstaja še en, na moč aktualen vidik varstva narave, to je pri nas skoraj povsem neznan management varstva narave. Ta se od statičnega varovanja naravne dediščine (konzervatorstva) razlikuje po tem, da dogajanje v naravi, usodno zaznamovano s človekovo prisotnostjo, kar je se najbolj očitno prav v t. i. kulturni krajini, dinamično spremlja in se tako aktivno vključuje v povsem konkretne ekološki sistem. Te grozne tujke torej ne moremo preprosto prevajati kot vodenje, bolj posrečeno bi smeli govoriti o spremljanju varstva narave. Predvsem pa pogledajo, za kaj gre, saj bi si menda vsi želeli, da bi novi zakon o varstvu narave ta vprašanja razrešil že v zakonodajni materini. Drugače se bo zgodilo, tako kot se je zgodilo z leta 1981 sprejetim zakonom o varstvu narave in kulturne dediščine, ko je ta, že takrat aktualna problematika splavala po vodi.

Vsakanje zblaznevanje z naravo prinaša vedno nova, iz spreminjajočih se ekoloških razmer porajajoča se vprašanja o varstvu narave. Le kdo se ni slišal za škurha na Ljubljanskem barju, kjer na mokrih travnikih še gnezdi pet parov tet slohkih ptic. Travnike že stoletja redno kosijo, a odkar jih kosijo za silažo, jih kosijo prezgodaj in tako ogrožajo škurhova lega. Potrebno je zdravljenje košnje, kar ornitologom nekako uspeva z obiskovanjem in preprečevanjem lastnikov parcel, pa tudi z zbiranjem denarja za simbolično odkodnino so v zadnjem letu poskusili. Treba je počakati le štiriindvajset dni, da trava dozori in se mladiči srečno spelejo. Le kdo bi ob tem ne bil vesel? Na Sorškem polju se je pred desetimi leti naselila priba, ki v Sloveniji sicer še zdaleč ni tako redka kot sturh, a se je marsikje prisljenja umakniti z nekaj mokrih travnikov v suho kulturno stepo, saj se osušeni travniki marsikje zaraščajo z grmovjem, ki pa ga priba zaradi varnosti ne trpi. Vendar uspeva priba na Sorškem polju vzrediti svoj zarod le na zadržnih njivah (družbenem posestvu), kjer osipujejo krompir že ob sajenju, nikakor pa ne na zasebnih njivah, kjer ga osipavajo kasneje, tedaj, ko priba že valit, tako da njeno gnezdo propade. Medtem ko škurha ogroža prezgodnji, moti pribo preponez človekov poseg. Pač pa se je uspela hitro prilagoditi razmeram nove tehnologije. Ker pa priba v Sloveniji ni tako redka in ogrožena kot škurh, nikomur ne pride na misel, da bi kmete nagovarjal, naj osipujejo krompir takoj po sajenju.

Primeri opozarjata na to, kako različna sposobnost ekološke prilagoditve vpliva na zoogeografsko razširjenost živalske vrste, s kakšnimi tveganji se srečujejo robne in pionirske skupine neke populacije in kakšno nezavedno, v tem pogledu, kako preprosto je to reči, živalsko vlogo, odigrava v tem spletu naključij in iznajdljivosti, človek kot obdelovalec polja. Pa tudi na to, kako že bežno, le tisto razuma dotikajoče se dojemanje ekološke in ščepe dobre volje lahko veliko pripomore k vsaj začasnemu stabilnosti populacije. In prav tu se razpirajo neslutene možnosti naravovarstvenega managementa. Toda se pred opisom nalog takega spremljanja antropogene krajine, imenovane tudi sekundarna narava, je potreben temeljit premislek o vlogi, moči in nemoci naravne dediščine. Ne nazadnje nas k takšnemu premisleku silijo

Kaj sploh je naravna dediščina? Če izhajamo iz izvirnega pomena, kjer pojem dediščine pomeni zagotovilo pravilnostinske kontinuitete, je jasno, da gre tudi v prenesenem pomenu predvsem za preprečitev poseganja v dane razmere. Konvencija mednarodne kulturne in naravne dediščine, sprejeta leta 1972 v Parizu, že na začetku ugotavlja, da »naravni dediščini vse bolj grozi uničenje ne le zaradi klasičnih vzrokov propadanja (najbrž so mišljeni procesi staranja, op. pisca), temveč tudi zaradi sprememb v družbenem in ekonomskem življenju, ki otežujejo šlanje z novimi fenomeni poškodovanja in razrjedanja.« Ni kaj, za to spretno diplomatsko formulacijo se skrivajo vse tegobe današnje varstva narave: od pustošenja gozdov, prek intenzivnega kmetijstva in profinarvarne urejanja voda do invazije mnogoboličnega turizma. Z naravno dediščino so v tej konvenciji mišljeni: »naravni spomeniki, ki jih sestavljajo fizične in biološke formacije ali skupine teh formacij in imajo z estetskega ali znanstvenega vidika izredno splošno vrednost; geološke ali fiziogeografske formacije in natančno določeni predeli, ki pomenijo habitat ogroženih vrst živali in rastlin in so z znanstvenega in konzervatorskega vidika izredne splošne vrednosti; znameniti kraji narave ali natančno določeni predeli, ki imajo z vidika znanosti, konzerviranja ali naravnih lepote izredno splošno vrednost.« Ze na prvi pogled je jasno, da je naravna dediščina lahko le del abiotike narave, biotike pa le v povezavi z abiotiko, se pravi, da pesamezne, čeprav ogrožene rastline in živali ne morejo biti predmet naravne dediščine. To so lahko le v povezavi z biotopom, v katerem živijo, čemur pravimo habitat.

Druga očitna posebnost tega koncepta je ta, da se namembnost naravne dediščine omejuje le na tri antropocentrične vidike doživljanja sveta: estetsko, zaščito (konzervatorstvo) in znanost. Medtem ko estetika in znanost tega svojega značaja nista nikdar zakrivali, pa je zaščita zelo prozorna projekcija krščanske skrbi za uboge in revne. Nedvomno je v pričujočem kontekstu mišljena zaščita obstoječega stanja (da se ne bi še poslabšalo), ne pa skrb za razvoj, ki v naravi pomeni zlasti in predvsem sukcesijo. Nobena od teh treh opredelitev namembnosti naravne dediščine ne opredeljuje temeljnega interesa rastlin in živali, ki je prilagajanje spreminjajočim se razmeram naravne sukcesije. Mednarodna konvencija UNESCO se torej z ničemer ne izogne splošni evtrofiji osredotočenosti človeka na samega sebe, kar se v vsakdanjem življenju tako zabavno izraža s takšnimi smešnimi formulacijami kot sta »varstvo rast-

lin pred škodljivci« in »varstvo človekovega okolja«. Absurdno bi bilo pričakovati, da bo ta specializirana organizacija Zdrženih narodov varovala opustošene habitate tehnomorfih polj, razravnane reke in potoke, umetna jezera, opuščene gramoznice, razgaljena smučišča, vojaške poligone in kar je še takšnih senčnih spomenikov sicer svetlega antropomorfnega napredka.

Temu konceptu se kajpak zvesto prilega. Kljub nenehnemu povečevanju števila naravovarstvenih objektov (kako lepše bi bilo slišati subjektov) od »devet rezervatov, vse jame in znamenita drevesa« leta 1920, »34 območij in objektov domovinskih naravnih spomenikov« leta 1944, »157 zaščitnih in zaščite vrednih objektov« leta 1957, do 367 lokalitet v Inventarju najpomembnejše naravne dediščine v Sloveniji leta 1976, ekolo-

ne in rekreacijske namembnosti ni treba razlagati. Biotopska namembnost pomeni, da ima »lokaliteta zaradi naravne ohranjenosti ali pa kot sekundarni biotop določeno biotopsko vlogo (npr. habitat ogroženih vrst, značilna biocenosa, tip vegetacije) in da »naj ohranja takšno stanje, gospodarsko in drugo rabo ali tiste intervencije, ki so v skladu z varnostnimi cilji ali ohranjanju značilnosti biotopa«. Nedvomno bi se bilo prav s to namembnostjo mogoče lotiti varstva opuščene kulturne krajine z namenom, da bi jo spremljali z vidika varstva narave, a kaj, ko je, kot je videti iz podrobnejše analize predlaganih lokalitet, zopet pribrala na dal globlja, ontološko utemeljena bojazan pred spremembami. Spet gre za bolj ali manj dobro ohranjene, ki nas sorazmerno redke habitate s poudarjeno izjemnostjo in pričevalnostjo. In prav je tako.

Človekovi posegi
Človek posega v domala vsak ekološki sistem od morskega dna do najbolj ubežnih vrhov, od globoke neba do najožejega podzemlja. Izvirni greh je bil vendarle storjen v gozdu. S krčenjem pragozda je najbolj korenito posegel v ekološko planet in še danes posega. Pred tisoč leti ga je k temu prisilila demografska eksplozija. Takrat je bil s samega živalskega vrha prehranske verige prisiljen sestopiti v primarno produkcijo, med rastline. V stoletjih, ko je krčil gozd, je nezavedno izobilkival splet ekoloških sistemov, ki mu pravimo kulturna krajina. Ravnotežje tega

globalnega sistema temelji na zadržanosti gozda, na zaraščajoči moči vegetacije. Odkritje fosilnih goriv, ki so iz sistema izrinila naravno kroženje preživetvene energije skozi hlev, je ustvarilo nov segment kulturne krajine – kulturno stepo. Z razpiranjem nekdanj enotnega gozda je človek ustvaril ugodne ekološke razmere za niz rastlin in živali, ki so se sešomasa iz polstepskih predelov Vzhodne Evrope in Sredozemlja priselile v Srednjo Evropo, se prilagodile ugodnejšim razmeram v bogato sestavljenem prebivališču in se zdaj znašle nepraviljavne v docela spremenjenih okoliščinah. Znašle so se pred breznom populacijske izzignotja. Če jim hočemo pomagati, si moramo priznati, da je iznajdba fosilnih goriv produkt domišljije, ki lahko vsak trenutek zras, rast vegetacije pa je stvarnost, nje na večna budnost. Če za vrhunsko moralno načelo priznavamo sveto življenje, nam mora prizadevanje za čim večjo pestrost življenja postati še kako ljublo.

Izginjanje rastlinskih in živalskih vrst z naših polj in sadovnjakov, logov in nabrežih lahko preprečimo z obnavljanjem ekoloških celic in njihovo povezavo v kompleksni sistem kulturne krajine. Ostanke nekdanjih gozdov, razdalje med vodnimi površinami pa naj bi bile premostljive ne le za ptice, ampak tudi za dvoživke in vodne žuželke. Seveda bi zakon moral biti povsem konkreten: lastniki določeno velikost presegačočih monokulturnih njiv in s komasacijo zaokroženih kompleksov morajo pustiti 10-odstotkov svojega sveta neobdelanega, kar bi bilo treba podpreti tudi z davčnimi olajšavami. Sicer pa marsikje pustot že sedaj ne manjka, le s stališča varstva narave jih nečemo in ne znamo vrednotiti. Za opuščene peskokepe in glinokope slisimo vse pogostejša natančevanja, da so potencialni vir onesnaženja podtalnice. V smetiščni stiški smo samopasno pozabili, da je tudi pustota lahko nekomu dom. V poplavljenih lagih ob rekah in potokih je treba sprositi zdaj skrotovičeno rečno dinamiko, z razlištvo obrežnih lok za nikogaršnje zemljo ponovno oživiti mrtve rečne rokave, obuditi zaspale tokave za greče, mine in majhne elektrarne, ne da bi prizadeli hidrološko in ekološko vlogo porečja. Bržkone pa bodo vsi ti napori zaman, če tudi poljedelstvo ne bo ob enem naprej naredilo še dva koraka nazaj. Evropski standardi so sicer neizpisni, ekstenzifikacija kmetijstva na pohodu. Zakon naj stimulira ponovno gojenje senočetnih sadovnjakov, katerih vrednosti v primerjavi s plantažnimi ne merimo le v kakovosti starožitnih sort, temveč predvsem ekološko, saj so poleg ozar. živih mej in lok, bistven segment kulturne krajine.

Več kot očitno je, da je skrajni čas, da vse tiste organizacije, ki so dosedaj posegale v prostor, dobijo legitimno konkurenco, ne na trgu, temveč na terenu, z enim samim namenom, da se začnejo zavedati, da ne posegajo v prazen prostor, temveč z življenji rastlin, živali in človeka prepletene ekološki sistem. Novi zakon mora človekovo poseganje v naravo uravnotežiti z naravno sukcesijo. V ta namen je treba ustanoviti naravovarstveni management, z nalogo spremljati dramatične ekološke spremembe v naravi z možnostjo takojšnjega ukrepanja v dobro rastlin in živali. Če po vsem povedanem nemara komu še vedno ni jasno, za kaj gre, naj v duhu starosvetne logike povelj, da poleg naravne dediščine potrebujemo tudi naravovarstveno gospodarstvo.

Iztok Geister

Mislil sem na pisateljev neposredni družbeni angažma, ne na pisanje.

Ne bi si upal trditi, da je demokratizacija razmer za vzhodne evropske pisatelje že vse opravljeno pa namesto deklaracij in peticij spet pišejo samo pesmi in romane. Cela množica se jih ukvarja s politikoi ali podjetništvom. Če pri nas nekateri pisatelji trdno vztrajajo na »Prešernovi sledi« in svojo plebiscitarnost dokazujejo predvsem s pisanjem, pa je marsikoga od nas opazil tudi vrtnec aktualnopolitičnega dogajanja, v katerem sodelujemo. Mene je potegnila not zlasti Nova revija in okrog nje nakopičene energije, ki so jo gnale naprej v njeni samoartikulaciji in tudi artikulaciji slovenskega nacionalnega prostora. Spomnim naj samo na Kocbekov zbornik, na 57. številko pa na 95. ki je posvečena samostojni Sloveniji...

Vse to dogajanje spada tudi v mojo zgodovino, v moje lastno individualno samopreverjanje. Tako mi je tudi docela samoumevno, da se moja pesniška plebiscitarnost, ki je v bitni zvezi z »materinim jezikom«, prenaša na moj odnos do naroda, ki je njegov varuh. Ta pa je bolj šibek v kololenih, če oimahuje in ni sposoben vsak hip prevzeti nase polne odgovornosti za lastno eksistenco. Če kdaj, je priložnost za to prav zdaj. S plebiscitom bo namreč treba preveriti našo pripravljenost za samostojno življenje v lastni državi. V ta namen je Nova revija že ustanovila Odbor 57 za plebiscit, ki bo povezal kulturne in javne delavce v prizadevanju, da bo glasovanje čim bolj uspešno.

Torej se vam zdi, da plebiscit ni potreben toliko zaradi zunanjih razlogov, kot so razmere v Jugoslaviji, ampak morda še bolj zaradi nas samih, da ugotovimo, kaj smo in kaj zmoremo vzeti nase?

Zaradi obojega. Slovenci se pač moramo zgodovinsko prekusiti in ugotoviti, ali smo se cankarjanski »narod hlapcev« ali pa smo po stopenoletstvih letih od Prešernovega jezikovnega plebiscita vendarle že dozoreli v državotvorno nacijo, ki je zmožna samostojnega življenja v postmoderni Evropi narodov. To, kar se z nami dogaja v sedanji nori jugoslovanski državi, pa substancialno ogroža. Zalostno je, da pri tem vneto sodelujejo tudi nekateri zvezni in domači Slovenci. Kje na svetu si lahko premier in njegov prvi podprejni meni nič tebi nič omisla svojo lastno stranko in televizijo? Odkod se jemlje denar za to, bi seveda morala ugotoviti parlamentarna preiskava. V kateri od bivših boljvestniških držav bi si upokojeni partijski generali in njihovi prizrivenci drznili obnavljati partijo in obenem z orožjem groziti demokraciji? Saj bi jih ljudstvo linčalo! Kje na svetu se v enem kotlu premetava in med sabo blokirajo toliko opcij z različnim nacionalnim, gospodarskim, religioznim, kulturnim ali političnim predznakom? Samo v državi, ki taka, kakršna je, nikdar in nikoli ne more spoštovati človekovega pravic, saj se ne more obdržati drugače kot z diktaturo, o čemer pričata tako rojalistična Aleksandrova kot boljvestniška Titova vladavina. V tretje gre sicer rade, vendar moramo Slovenci storiti vse – in zato je plebiscit kot najbolj legitimen izraz narodovne volje nujen – da se to, kar predvidevam, zgodi brez nas. Mogoče pa bo po elegiji za Slovence vendarle napočil tudi čas epa.

Jože Horvat

SKLADATELJ JAKOB JEŽ O AKTUALNIH GLASBENIH TEMA

Posledice monizma v glasbi

Skladateljski veljavo v javnosti za plahe, vase zaprte intelektualce, ki se neradi oddaljujejo od svojega umetniškega dela in le redko posežejo na področje javne polemike. Če pa se aktualni problemi dotaknejo bista njihovega življenja in dela, potem je polemika ostra in kar praviloma jo prej »zadušijo« mediji, kot si »nasprotniki« vse povedo. Skladatelj Jakob Jež je bil eden izmed najostrejših kritikov na zadnjem Slovenskem kulturnem zboru. Njegov javni nastop je bil izhodišče za ta pogovor.

skladbi morali iziti – kot je navada – še na ploščo, a le glem, izid plošče je omejen. Nekaj nekih skladateljskih »vetov«. Založniku sem nato predložil še nekaj drugih programov. Brez odmeva. Tega si rajne ne želim s sru. Seveda še danes nimam svoje glasbene legitimacije s ploščo.

Tantieme so komaj za stroške papirja? Od česa naj skladatelj živi?

Do skladateljskega imam povsem neprofiten odnos. Če, od nekdanj sprizrijzen s tem, da se od tega ne da živeti. Vem, da to ni spodbudno za mlade, ki morda še upajo, da bi od komponiranja živeli. Vsa nesreča je, da skladateljski zapis ni unikaten, tako kot slika, ki pride lahko v individualno posest in bo morda »nekoč« zelo veliko vredna. Glasbeni založniki hočejo sicer nekaj iztržiti za stroške nastava not s prepovedjo razmnoževanja (skroksiranja) na črno, kar pa je zanemarljivo. Slikar (da sem nekoliko neskončen, mojega ranga) lahko dobi za eno sliko toliko kot jaz tangeri deset let. Tem bolj velja resno vzeti vprašanje, od česa naj (netrži) skladatelj živi. Seveda, v delu naj gre! A kam? Skoraj edina možnost je na raznih solah, vendar če bo na teden učil 25 ur, dolgo ne bo vzdržal tempa resnega komponiranja. Izhod bi morali iskati v odpranju več mest za obetljive v visokem solstvu – morda tudi s skromnejšo, polovično zaposlitvijo – vendar z obzvo, da bi poleg lastnega komponiranja prispevali tudi teoretična dela (analize, priročnike, skripta). Mimogrede, na tem področju smo npr. z Beogradom in tamkajšnje Glasbeno fakulteto v deficitu okvirno: 1 proti 100. In medtem ko imajo tam kar dva studia za elektronsko glasbo (na radiu in glasbeni fakulteti), so pri nas pred časom kupljene podobne aparature oblečale v glasbeni ustanovi, ki se zanje ne zmeni.

Najmlajši habilitiran učitelj pri nas je star petdeset let, in to nobenega od odločujočih ne moti?

morejo ničesar dokazati, razen z namigovanjem. Se pravi v stilu partijskega čukelirja. Ves problem okrog moje morale je bil ta, da sem bil oproščan vsake krivde, da sem pred zakonom čist, a da sem tisti hip zahteval rehabilitacijo. Ob zahtevi za rehabilitacijo pa so bili nekateri prizadeti, kar pa je ob vsakem takšnem primeru običajno. Z njihovega stališča je vsaka zahteva za rehabilitacijo nekatera očrna. Vsaka takšna zahteva nekatero ogroža. Če se kdo čuti užaljenega, je njegova stvar. Druga stvar pa je, če institucija io užaljenosti pretvori v moralno oviro rehabilitacije. Pri javni presoji je strani nepristranske komisije, ki bi pregledala te njihove moralni argumente, kot je bilo že predlagano v javnih obciljih, ne morajo sami sebe postaviti kot kriterij. To morajo prepustiti drugim. Vsa kemu je iz njihovega odgovora očrna njihova absurdna pravna norma, saj nastojeva toliko pozitivnih stvari moje dejavnosti v pogledu strokovnosti, kar pa po njihovem ne odtehta spolzke moralne teze. Človek se zato upravičeno vpraša, v kakšnih časih pravzaprav živimo, v inkviziciji ali ideološki dogmatiki?

Neka druga institucija mi je podelila naziv, se pravi, da je imela očitno neke druge kriterije, in sicer samo profesionalne. Zato ponovno predlagam nepristransko komisijo zunaj Fakultete za strojništvo, ki bo ugotovila upravičenost te moralne teze. To je možno v dveh alternativah:

1. da naj rektorat ustanovi takšno komisijo, ali
2. da odbor za človekove pravice pri skupščini RS da javni odgovor, ali je pravno in moralno dopustno, da me Fakulteta moralno problematizira.

To se mi zdi tembolj upravičeno in potrebno, ker tako prof. Novak kot prof. Gašperič perfidno postavljata novi vladi in skupščini vprašanje o moji primernosti. To je višek njihove nesramnosti, lahko rečem nemoralnosti, ki pa ima obliko koordinirane taktike.

Če govortita človeka takšnega ranga o moralni kvalifikaciji kot pogoj za univerzitetnega učitelja in potiskata sedaj to kvalifikacijo v strankarski prostor in v vlado, je to stvar, ki ni več samo bolj ali manj pristranski časopisni dialog. Gre za poskus, spraviti ta kriterij na plan ter prisiliti Demos in vlado, da se o tem izjasnita in to sprejeta.

To je tudi njun končni cilj. Neformalna skupina prejšnjega režima prehaja v odkrit napad, da uveljavi svoje kriterije, ki so napravili toliko škode. V podporje napad vavajajo strankarstvomskovinski zakon. Takrat še ni bilo deklaracije o človekovih pravih. Avstrijski zakon o univerzah UÖG 1990 priznava samo strokovne kriterije, prav tako ne švicarski zakon o docentih SR 414.142. Ne bom navajal naprej. V pluralističnih demokratskih državah je to nesprejemljivo. Kako se lahko to skonstruira, kaže moj primer v socialistični Sloveniji.

Dr. Marko Kos, Ljubljana

Člani Društva univerzitetnih profesorjev in drugih znanstvenih delavcev Univerze v Ljubljani (DVPZD) za zaskrbljenim zanimanjem spremljamo polemiko in dnevnem časopisju o razmerah na naši Univerzi (B. Sket. Kako je »politika« krojila našo Univerzo, Delo, 22. 9. 1990; M. Horvat, T.

Na zadnjem Slovenskem kulturnem zboru v Cankarjevem domu ste bisto slovenske povojne glasbe označili s tole mislijo: bifaktična, beda inventivne misli. Iz tega bi lahko sklepali, da se pod plaščem solidne poustvarjalne ravni skrivata huda ustvarjalna neobojnost in zaprtost pred svetom ter vsem novim v sodobni glasbi?

Ustvarjalnost je v nenehnem valovanju. Ne da se ji zapovedati: bodi močna, izrazita ali celo izstopajoča v (re)afirmaciji narodove identitete. Kulturna politika pa bi si vendarle morala prizadevati, da bi dosegla ugodne razmere za njeno rast. Vse kaže, da je zlasti v zadnjih dveh desetletjih igrala na napačne karte.

Nastala zamejenost ni toliko usodna za že profilirane ustvarjalce kot za skladateljski nasračaj, ki zaradi zaprtosti do širših dogajanj nikakor ne more polno zadihati. Podmladka je malo in še odseljuje se. Preveč skladateljev nam ostaja v tujini: Globokar, Matičič, Kantušer, Rojko, Majcen, Svete, Jezovšek itd. Globokarju, ki je danes svetovno ime, pa bi se naši glasbeni pridelitelji najraje odrekli, namesto da za njega načrtno vabijo, tudi za stik z novim v svetu.

K zaprtosti prispeva tudi naša najvišja umetniško pedagoška ustanova, Akademija za glasbo, ko ne poišče stika z vrhunskimi »zunanji« umetniki, kot so Ozim, Novšak, Globokar, Slokar, Lipovska, Grafenauerjeva itd., da bi vsaj občasno sodelovali v njenih študijskih procesih.

Lepo je, da prireja poletno violinsko šolo z mojstrom Igorjem Ozimom veljaska glasbena šola, še bolj spodbudno pa bi bilo, če bi takim mojstrom odprla vrata Akademija za glasbo...

Da postaja zaprtost pred svetom konstanta naše glasbe, je pokazala tudi odpoved Svetovnih glasbenih dnevo, ki bi morali biti v Ljubljani leta 1993. Minister Dr. Capuder je na Slovenskem kulturnem zboru med drugim povedal, da si o pomenu privedite glasbeniki niso bili enotni. Zares, »neka gnilega je v deli Dni Ans...«

Zelo kritični ste bili do monopolizacije kadrovskega solanja oziroma do centraliziranega kadrovanja, čes da je na odločujočih mesih dosežena hermetična zaprtost vase.

Glasba je zaradi potrebnega dolgotrajnega učenja in študija še posebej odvisna od kadrovskega solanja, ki se razvršča v dve glavni smeri: umetniško in glasbenovzgojno. Zadnja reforma pred štirimi leti je v opustitvijo Oddeka za glasbeno vzgojo in zborovodstvo ljubljanske Pedagoške akademije prenesla vse pedagoško izobraževanje na eno mesto, Akademijo za glasbo. Ko se danes v mnogocem gledujemo po Evropi, ugotovljamo, da je bilo poenotenje (ukinitve) v kričnem nprotju z normami podobnega solanja drugod, zlasti v srednjeevropskem prostoru (kamor po tradiciji najbolj sodimo). Solanje za glasbenovzgojno področje osti v sklop pedagoških sol oziora fakultet in se potemtakem praviloma ne »vrinja« v sklop študija specializiranih področij glasbene umetnosti. Se pra-

PP poštni predal 29

Nadaljevanje z 18. strani

ve: federacija, konfederacija ali popolna samostojnost. Torej nam ostane samo to, da se med tremi slabimi rešitvami odločimo za najboljšo med slabimi.

Preden grem glasovat, bi vseno rad vedel, kaj me čaka v novi neodvisni republiki Sloveniji. Bo to res demokratsko in pluralistično urejena država, brez političnih diskriminacij, z enako možnostjo uveljavljanja ne glede na strankarsko pripadnost ali nepravilnost vladajoči stranki, kot je bilo v preteklosti in kar hočejo nekateri posnemati in uveljaviti tudi sedaj? Mogoče sem res preveč nezaupljiv, toda taki smo pač ljudje, še posebej previdni smo tisti, ki so nas že enkrat »naphalitali«, ker smo verjeli politikantom na besedi. Nezaupljiv sem tudi zato, ker so nekateri novi oblastniki že na samem začetku začeli z ukrepi, ki prav lahko pripeljejo v novo diktaturo.

Nič hudega ni, če si nova oblast želi utrditi svoje pozicije. To počno vsi. Zelo narobe je, da za to izkorisča celo narodno spravo, tako smo sedaj priča novih razprtij, ki so začele razjedati celo mlajše generacije, ki niso bile nikoli sprte. To je slabo – zelo slabo?

Gospodarski položaj Slovenije se v času nove oblasti ni nič izboljšal, prej bi rekel poslabšal. Če bodo naše, sicer precej zavozelo, gospodarstvo reševali tako, kot so se lotili reševanja Elana in vse kaže, da mislijo s podobnimi metodami nadaljevati – potem jim bo v kratkem uspelo uničiti še to, kar so podedovali od prejšnje oblasti.

Čuden in nesprejemljiv odnos imajo tudi do narodnoosvobodilne vojske. Ze res, da se je dogajalo marsikaj, kar se ne bi smelo nikoli dogajati in se nikoli več ne sme zgoditi. Toda odločitev za oborožen upor proti okupatorju je bila pravilna in neizbežna. Si lahko zamislite, kakšna bi bila današnja Slovenija, kje bi bile njene meje, če ne bi bilo NOV? To so dejstva, ki jih nihče ne more spremeniti, niti falsifikatorji zgodovine niti tisti, ki se na vse kriplje trudijo, da NOV ne bi dobila mesta, ki ji pripada v ustavi.

Nekateri grede tako daleč, da poskušajo uveljaviti paradigmo, da je bil narodnoosvobodilni boj v vseh oblikah zlorodni proti narodu. Sodelovanje z okupatorjem in priseganje zvestobe pa naj bi bila za narodni obsto potrebna. Skratka, izdaja naj bi bila obstoj.

Krščanska vera je bila na začetku vera zatiranih, ko pa je dobila oblast, je sama postala zatratka oziroma je to postal njen vrh, ki je ljudstvo peljal v mravnjastvo. Tudi če pustimo ob strani, kaj vse se je v preteklosti dogajalo v imenu vere, še posebej v času inkvizicije. Spominimo se, kakšni zločini so se v imenu vere in celo Kristusa dogajali na naših tleh (V imenu Kristusovih nar, naj crkne partizan). Naj mar zaradi tega obsojamo vse kristjane (sem ateist) in krščanstvo, ki je imelo in še ima tudi v zgodovini našega naroda veliko pozitivnih momentov in ustvarjalnosti v razvoju našega naroda?

oziroma glasbene vzgoje v splošnem solstvu. Kako je sedaj? Kaj bi bilo treba spremeniti?

Uvajanje nove gimnazije je pokazalo, da so načrtovalci solstva očitno že povsem pozabili, da je glasba eden prvostvstnih vzgojnih predmetov in da je temeljna pomena za utrjevanje samobitnosti. Kot taka terja načrtno izobraževanje. Pomislimo, kako se bosta o glasbi, ki mlade zelo privlači, pogovarjala matični in celovški gimnazijec, ko ima na podlagu z vsega eno tedensko uro v enem letniku. Celovčan pa osemkrat več (v štirih letnikih po dve uri). Naš minimum je posmah izrekanju za kulturo, saj je glasba eden njenih temeljnih predznakov. To je samo en primer. V splošnem solstvu jih je še veliko v nebo vpijočih. Trenutno najbolj občutim popolno zanemarjenost osnovnih znanj o glasbi bodi-ih profesorjev (ic) razrednega pouka, ker jim srednja šola tega ni dala. Vredno je pomisliti, kako zelo polemično glasben v priprejanju opustitve Glasbenega oddelka PA je bil Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo, povsem brez (svojih) besed pa je ostal ob uvajanju nove gimnazije brez glasbe.

Veliko ste govorili tudi o partijskih povzpetnikih, ki so nekoč prevzeli vse vzvode glasbenega odločanja, od kadrovskega solanja do svetovalstva pri finančah Kulturne skupnosti Slovenije. Ste prepričani, da nekaj oseb lahko v celoti odste o slovenski glasbeni kulturi?

Nekaj oseb, ki so partijsko od zgoraj zaščitene, lahko v monosistemu deluje tolikanj »strašno«, da prek svojih posrednikov obvladuje bolj ali manj vsjo sceno. Takšno popolno obvladovanje se je v glasbi začelo sredi 70. let. Napovedal ga je članek v Delu (16. 8. 1975) s podpisom Nov veter v Slovenski filharmoniji, ki postavlja pomen samoupravljanja nad strokovnostjo. Ta partijski veter za Filharmonijo ni bil posebno usoden, saj se je moral orkester vseskozi javno dokazovati s kakovostjo. Huje je bilo, ko se je za naslednji mandat preselil na vrh piramide kadrovskega solanja. »Kontrola« rezultatov je tu izmuzljiva. Na primer, če ni perspektivnih diplomantov, je mogoče reči, da ni nadarjenih. In ker ljudstva ni mogoče zamenjati, ostane stanje še naprej, kakršno je. Popolno koncentracijo kadrovskega usmerjanja kaže odsvovalstvo zlasti v umetnosti preprosto zato, ker navadno »stopi v glavov«.

Nič manj odločujoče ni finančno svetovalstvo, ki lahko določene projekte povzdigne, druge zatre, čeprav bi v obeh nasprotnih straneh lahko bilo narobe. Izrazito osebno obarvanost stanja je pogubno, tem bolj če traja predolgo.

Glasbeno ustvarjanje je vrhunska intelektualna dejavnost. Skladatelj, če je dober, je

napadli ste slabo zastopano umetnostne strahopetnosti, ne poznata. S svojo močno borbeno silo je Nemčija edina trdnjava zoper boljševizem in kapitalizem. Pod vodstvom Nemčije bodo mladi narodi Evrope premagali boljševizem in kapitalizem.

Za obstoj naše domovine vstopajmo v borbo zoper komunistične bandite in roparje! Predsednik pokrajinske uprave divizijski general Leon Rupnik, je v svoji proklamaciji jasno naznačil naše cilje in začrtal naše dolžnosti. Pod vodstvom naših slovenskih poveljnikov, ki nam bodo poveljevali v našem materinem jeziku, bomo uničili boljševiške morlice in požigalce v naši deželi, kjer koli jih bomo zasegli. Nemška vojska in policija nas bosta pri tem v zvestem tovarštvu podpirali.

Naša dolžnost je: vsak pošten, za borbo sposoben Slovenec od 18. do 35. leta starosti naj se prostovoljno javi za zaščito svoje domovine, za vzdrževanje in ohranjanje reda in discipline ter za vzpostavitev razdeljenih domov, v Slovenske domobranske legije.

Slovinci! Javite se na poveljstvu Slovenskih domobrancev v mestni hiši Ambrožev trg 7 v Ljubljani; na delželi pa pri pristojnih občinskih uradih.

Poveljstvo slovenskih domobrancev.

Niko Lukež, Ljubljana

Po (v nadaljevanjih in za večino bralcev nezanimivem) dialogu o izobraženosti, solah in knoockutih (brez sodnikov!) s sobesednikom S. K. iz Kopra se je G. Srtle s svojimi žaljivimi napadi spravljal na portretirana tedna G. A. Drobnič (sobotna priloga, 17. novembra).

Že na nedavnem TM oviziju je G. Srtle ob nastavljanju posameznih likvidacij Vosa utemeljeval usmrtno z argumentom, da je bilo »splošno znano« (se je splošno vedelo, govorilo), da so bili likvidirani dokazano kvinslingi. Prav tako sta bili (v istem kontekstu) dve ženski usmrtni zato, ker sta se družili z okupatorjevimi oficirji. Vprašanja, ali sta se družili z oficirji kot ženski z moškimi ali z ideologijo fašizma, ni razlozil.

V enakem stilu nadaljuje v zapisu o Drobničevih »najbrž zavestni« kvinslinški opredelitvi. Ne vem, komu naj bi bilo dovoljeno tako grobo posegati v integriteto posameznika z argumentom »najbrž« in nepoklicano javno presojeti o zgodovinskih resnicah? Stroka ali neka povsem enostranska (ljubljetjska) kronika? Ali še nismo prerasli tistih časov?

Zadnja pripomba o Drobničevih »izmišljotinah« in o »njemu smejočih se kravah na Blokah« pa presegla vse meje celo tolerantnega okusa. Čudim se, da je bila sploh objavljena v časopisu, kot je Delo. Pojem demokracije je sicer raztegljiv, vendar ne tako kot guma za čvečenje! Ob teh kravah (bikih in volih, saj so ponavadi zraven) se mi porajajo kaj čudne asociacije.

Med demokracijo, anarhijo in z njima povezano stopnjo svobode res ni ostre meje. Prav tako ni literature brez (srčne) kulture. To je G. Srtle napisal sam (za čigavo rabe!) in enem svojih zapisov. Zapisal je tudi, da je bila marsikatera svoboščina po vojni le deklarirana, kar pa »ni bilo brez pomena«, saj je prav to »pripeljalo do zavesti«.

prav gotovo velik mislec, ideolog na svojem področju, sposoben izraziti avtonomijo svoje umetniškega izraza, svoje osebnosti z vsem javnim pogumom. Pri nas se zde sedanje razmere precej neboljgne. Kakšna je vaša razlaga oziroma pogled na to?

Skladateljska snovnost je danes vsekaror preveč kompleksna, da bi jo bilo mogoče samo čustveno doživljati. Vodilni današnji ustvarjalci imajo zajetne opuse teoretičnih razprav in refleksij (Stockhausen, Boulez, Henze). Med vojnama smo imeli prvi nas z pomembne skladateljske mislece (Kogoj, Lajovic), deloma pa še kasneje. Nato pa je prevladal tip inertnega (iskrenega) čustvovanja, kar je verjetno posledica prernajnega slika s svetom. Ugotoviti bi celo morali, da se je razmišljanje in pisanje o glasbi iz akademске stroke (izjema je seveda muzikologija) preselilo k ljubiteljem. Edino glasbeno revijo Naši zbori izdaja ZKOS (Zveza kulturnih organizacij Slovenije), Grlico pa so izdajali organizatorji. Vsekaror pogrešamo glasbeno revijo, ki bi pospevala razmišljanje in teorijo ter bi posegala v celotno glasbeno življenje.

Vaša zahteva je bila: z oblastniško partijo zaznamovanim pivopolnikom je treba jasno povedati: dovolj je bilo, odnehajte. Kaj pa še konkretno predlagate?

Za boljše razumevanje je treba poseči v svo povojno dobo. Dovoljumen si skico periodizacije (studiral sem zgodovino glasbe): leta od 1945 do 1990 je mogoče deliti na tri enaka 15-letna obdobja. V prvem sprčo strokovne primopred vojno v tujini slovenski mojstrov (Lipovček, Sivic, Švara, Skerjanc) oblast glasbe ni mogla povsem nadvladati. Sicer ji po umirjenem slogu tudi ni imela kaj »nesocialistične« očitati.

Sledil je prodor svobodnjaške skupine mladih skladateljev Pro musica viva (Petrič, Božič, Lebič, Stuhec, Jež itd.), ki, zatopljena v odkrievanje tedaj za nas docela novega sloga, oblasti ni bila v »napotju«. Pravijo, da se je veselil celo politik Stane Kavčič. Prisel pa je pravcati udar mladih partijcev, ki so se izkazali za žilave povzpetnike in z znatno organizacijsko vneto. Kmalu so prevzeli vse bistvene vzvode glasbe (kadrovo, finance). Etos mi ne dovoljuje omenjanje številnih ne (po)razumnih situacij. Moč »pritska« je valovala in dosegla vsaj dve kulminaciji: napad na glasbeni priročnik L. Lebiča in B. Loparnika, ki se je izkazal za politični obračun, in nesprejem naenkrat treh odvednih profesorjev zaradi opustitve Glasbenega oddelka PA, kar pomeni poseg v eksistenčnost.

Partijsko oblastništvo je vladalo naši glasbi vseh zadnjih 15 let. To je bil čas njene stagnacije zlasti v smeri inventivne ustvarjalnosti in degradacije osnovne morale, ki je slabo delo ali zgrešene poteze z usodnimi ukrepi nagrajevala celo z napredovanjem v smeri čim popolnejšega nadzora...

Sedaj je čas, da skušamo z razumnim ravnanjem in skupnimi moči odpraviti položaj, ki je predolgo zaviral vzpon radoživega ustvarjanja in odprtost svetu.

Marjan Zlobec

da morajo »biti svoboščine dejanske, ne pa deklarativne. Je bil to pravi razlog za takratno »omejevanje marsikater svoboščine«? Bom nekoga danes pretepal, da bo jurti videl in vedel, kaj vse mu nudim, ko ga bom pustil pri miru?

Ne! Na take za lase privlečene dokaze, podkrepljene z besedicami »najbrž« in »bilo je splošno znano«, ne bom nikoli nasedel. Tako interpretirane svoboščine imajo grobe vzroke in namene, pa tudi grobo ime, zelo oddaljeno od resnične demokracije!

Marjan Bavdež, Ljubljana

Delo, 10. novembra Sedem krogov vsenarodne sprave
Zaradi članka z gornjim naslovom Veljka Rusa sem osebno prizadet. Inkriminirani stavki: »Tisti, ki bi jim v resnici lahko očitali moralno malovedno ravnanje, so razni Urbanci, ki so na račun obtega gorja kovali svoje dobičke.« Naečno in pošteno bi bilo, da G. Rus identifičira Urbance in dokaže dobičke? Dialog bi bil lažji. Prosim!

Pisec ponavlja kot v članku Socialdemokrati in Demos (15. septembra 90) nesmišel, da je bil spopad 41/45 med komunisti in duhovščino, da je cerkev ustanovila domobranstvo. Uradna cerkev z Rožmanom na čelu je v najtežjem momentu, ko se nihče ni upal dvigniti glasu proti terorju partije, dvignila glas v obrambo uboga naroda. Posamezni duhovniki so zavestno ali nevedoma sodelovali z revolucijo (Mikuž, Finžgar, Meško, Vovk), drugi (manj vplivni in znani) z opozicijo. Za te posameznike pa cerkev ne odgovarja. Zaradi okupacije, v nevarnosti je bil marsikateri šestanec, konzulacija, tudi politikov, v skofiji. Nič ni bilo narobe s tem, nasprotno! Očitovno gre pri Rusu za taktiko strasti in »neobstoječim danes nenavarnim klerikalizmom, črno diktaturo. V to področje spada tudi poziv k »dravlju« medstrankarske strategije, nekaki novi OF propalke leve.

V diametralnem nasprotju z dejanji je Rusova trditev: »Med veterani na eni in drugi strani je bilo več medsebojnega spoštovanja kot sovraštva.« Resnica pa je: nikdar ni bilo dostojanstvo človeka tako grozovito in masovno prizadeto. Pred likvidacijami so nasprotnike po naloga zasramovali, mučili, mnogokrat vpricho družine. In zasramovanje tujih domobrancev, lakota, mučenje in končno smrt! Barbarizem, primitivizem srednjega veka, brez izjeme! To dejstvo, v večino stramoto naroda, ki je rodil take sinove, silno otežuje pomiritev.

Kjer je V. Rus prepričljiv in točen, je definicijska konvencija 1941/45 med belim in rdečim NORom. Praviloma ne meša in omenja TAB, ki je bil ob roben, v glavnem samo fikcija in kamuflaža za izvedbo revolucije. Manj je prepričljiv, da je bil pristop v eni ali drugi tabar zaveda verovanja. Pri rdečih je veliko vlogo igral oportunizem in prisila. Praviteljstvo v partizanih ni bilo več kot 15 odstotkov. Prof. M. Mikuž v Zgodovini NOB pravi, da je do dve tretjini partizanov dezertiralo! Tipičen primer so Primorci: do sept. 43 jih je bilo občasno po nekaj desetlet. Septembra 1943 so jih na usoj prisilno mobilizirali. Današnje število 84.000 borcev je s strani partije ustvarjena pretorjarska garda, zvesti kompaktni volilni blok. Godesa z resorjem borcev naj čimprej predlaga zakon, ki bo reduciriral

